

Erindringer

Av Anton Lie Wik

Erindringer

av Anton Lie Wik

Året var 1936. Jeg var ferdig på Handelsgymnasiet, og hadde tatt en tålelig brukbar eksamen. Glimrende karakter i fransk handelskorrespondanse hvor jeg hadde tilbudt en fransk næringsdrivende et parti *Huile de fois de morue*, det vil si torskelevertran, hva nå fyren skulle med det. Sigfrid og jeg hadde gått i samme klasse, og vi var etter hvert blitt svært gode venner. Det ble mange turer fra Ilevollen til Lade gård hvor hun bodde. Og nå var det ut i den store verden for oss begge. For arbeidsutsiktene her i byen var ikke mye å skryte av. Det virket slett ikke som handelstanden i vår hjemby satte tilbørlig pris på våre kunnskaper, hverken i regnskap eller i fransk og tysk handelskorrespondanse. Sigfrid sto i en butikk en kort tid, men det var ikke særlig attraktivt. Det var da også bare en sommerjobb. Da den tok slutt, reiste hun til Oslo, hvor hun snart fikk seg noe å gjøre. Vi skrev til hverandre hver uke, ihvertfall til å begynne med. Men etter hvert dabbet nok skrivningen av til bortimot en gang i måneden.

*

Jeg reiste en tur til Ørlandet hvor jeg ble noen uker. Tok med meg trøndersk juniormesterskap på Fannrem i Orkdal, der jeg vant både 1500 og 3000 m. Siden vant jeg også trøndersk mesterskap i terrengløp. Ut på høsten ble jeg ansatt hos E.A.Smith A/S, grossist i jernvarer og bygningsartikler med en månedslønn på 75 kr. - hverken til å leve eller å dø av. Men mor var henrykt. Det var et rikt og fornemt firma, hvor jeg sikkert kunne avansere til kontorsjef om 30-35 år. I virkeligheten var det en viserguttjobb som en 15-åring med bestått folkeskole kunne greid like bra. Mine gjøremål var stort sett å betjene frankeringsmaskinen, og bringe post til og fra postkontoret. det var aldri tale om salg av torskelevertran til froskespiserne. Ikke engang spiker til Svolvær Jernvarehandel. Jeg holdt ut nesten et år.

*

Til min mors sorg sluttet jeg da jeg fikk tilbud om en sommerjobb på ekspedisjonen for d/s Orkla - rutebåt mellom Trondheim og Orkanger. Det var en koselig jobb. Med mer enn 3 ganger den lønna jeg fikk hos E.A.Smith. Og frynsegode: gratis jernbanebilletter fordi båten var tilknyttet Thamshavnbanen. Men jobben varte bare 2 måneder. Så bar det til Oslo med jernbanebilletten som avskjedsgave. Og i Oslo var Sigfrid.

*

Jeg bodde noen dager hos kusine Astri, men fikk meg en billig hybel i Zetlitz gate ved Rikshospitalet - bare 30 kr. pr. md, men jeg måtte gjennom stua til vertskapet for å komme til rommet mitt. Men fru Haraldstad og mannen hennes var hyggelige å bo hos, og de visste ikke hva godt de skulle gjør for meg, men uten å bli innpåslitne. Jeg hadde gledet meg til å treffe Sigfrid igjen, men det ble ikke slik jeg hadde håpet og trodd. Vi var ute sammen noen ganger, på kino og teater, men så fortalte hun meg at det var en annen som sto hennes hjerte nær. Hun ville gjerne vi skulle fortsette å treffe hverandre som gode venner. Men det orket jeg ikke. Det var ikke slik jeg hadde tenkt meg det og drømt om. Så vi skiltes uten noen større dramatik. Vi har aldri møtt hverandre siden, men jeg har fått hilsninger fra henne gjennom en felles skolekamerat.

*

Mens jeg var hos E.A.Smith hadde jeg tatt et kurs i tysk og engelsk stenografi, og det fikk jeg nå bruk for. Jeg fikk et vikariat på 5 måneder i Grafisk Kompani, som hadde mange av sine forretningsforbindelser i Tyskland. Min nærmeste overordnede var den tekniske sjefen. Han dikterte fort og flytende både på norsk og tysk, og det var mange ganger vanskelig å følge med. Men han var hyggelig og hjelpsom om jeg sto fast i noe. Etter hvert som jeg kom inn i terminologien gikk det bedre, og det var ikke så ofte jeg måtte be om hjelp.

Jeg fikk også brev som jeg selv kunne besvare, og jeg syntes arbeidet var morsomt og utfordrende. Men 5 måneder gikk fort, og snart kom han jeg vikarierte for tilbake. Han ble for øvrig senere sjef for firmaet, og jeg hadde kontakt med ham 20 år senere, da jeg skulle kjøpe trykkermaskiner for Norges Brannkasse. Jeg fikk en meget god attest og gratiale på en ekstra månedslønn fordi jeg var tolk for en tysk ingeniør som skulle lede monteringen av en stor trykkpresse i Sarpsborg. Teknisk sjef som skulle følge ham var blitt syk, og jeg ble da spurt om jeg kunne tenke meg å forlenge mitt engasjement med noen dager for å bli med ingeniøren og snakke norsk for ham. Tyskeren var hyggelig kar i 50-årsalderen, grei å ha med å gjøre. Da han hørte at jeg skulle slutte i Grafisk Kompani, inviterte han meg hjem til Bautzen, naboby til Dresden. Han trodde nok han kunne skaffe meg noe å gjøre i Dresden-Leipziger Schnellpressenfabrik. Et par uker senere reiste jeg til Bautzen, hvor jeg ble godt mottatt. Men dessverre kunne jeg ikke lenger komme inn i fabrikk. Det var kommet nye forordninger. Det vrimlet av militære. Produksjonen skulle legges om til noe annet enn grafiske maskiner. Det var som en iskald gufs av ting som senere skulle skje. Etter en uke var jeg tilbake i Oslo.

*

Jeg fikk snart en ny jobb i et spedisjonsfirma. Men det var ikke som Grafisk Kompani. Gamle Einar Sundby var en grinebiter som terroriserte hele firmaet, inklusive sin egen sønn som var juniorsjef. Kristelig var han også. Jeg begynte å skrive nye søknader alt etter et par dager.

*

Jeg tilbragte mye tid på Universitetet, hvor jeg traff gamle skolekameraer. Spiste ofte middag i Aulakjelleren - 80 øre for lapskaus eller ertesuppe, 1 kr. for kjøttkaker med kålstuing. Jeg hadde stadig jus-studiet i bakhodet, og meldte meg på til forberedende prøve i juni. Jeg tok også et kurs i debattstenografi på Stortinget. Besto eksamen, men jeg fikk ikke ansettelse som stortingsstenograf. I vårt daværende mannsamfunn skulle stenografer helst være av hunkjønn. Jeg hadde meldt meg inn i et idrettslag og trente på Bislet eller Jordal 2-3 ganger i uka. I helgene gikk jeg på ski så lenge det var snø igjen. Jeg var ofte hos Astri og Øyvind, der var jeg alltid velkommen, og jeg koste meg med småjentene. Jeg var også sammen med Bergljot inniblant. Hun var ferdig på Telegrafskolen, og var nå ansatt i Televerket

*

Så var det plutselig bare en uke igjen til jeg skulle opp til forberedende prøve, og jeg hadde ikke fått lest noe mer enn litt av pensum i psykologi. Filosofiens historie var et gedigent verk på 5-600 sider som jeg ikke hadde sjanse til å komme gjennom. Jeg fikk gjøre et utvalg - ta sjansen på noen få filosofer og lese disse skikkelig. Fikk jeg da noe annet, var det bare å gå hjem. Etter å ha strøket det som hadde vært gitt til prøven de siste 4-5 årene, valgte jeg å lese om engelske erfaringsfilosofer, og slengte på tre - fire tyskere. Det var jo ergerlig å ikke gå opp når jeg først hadde meldt meg på og betalt gebyret. Men gamle Einar ville ikke engang gi meg fri på eksamensdagen, han var ikke interessert i noen av disse ugudelige prøvene. Da sa jeg opp. Han sa at jeg hadde en måneds oppsigelse, men da jeg spurte ham hvor i bibelen det sto skrevet, ga han opp.

Men jeg skal likevel be Gud hjelpe Dem i Deres neste stilling, sa han. Det behøver De ikke, sa jeg, be ham heller hjelpe ham som skal overta etter meg her, han vil komme til å trenge det bedre. Jeg fikk da et par dager ekstra å lese på, men var svært spent da

jeg åpnet oppgavene på eksamensdagen :

Filosofi :	Om engelske erfaringsfilosofer
Psykologi :	Om søvn og drøm
Logikk :	Om beviset

Det var det. Søvn og drøm hadde jeg da lest litt om, og jeg fikk vel koke sammen noe om beviset. Jeg trakk fram Erasmus Montanus som beviste at Morlille var en sten, og jeg klarte også å bevise at en katt har tre haler (*Ingen* katt har to haler, *en* katt har en hale mer enn ingen katt osv.) Matematiske bevis visste jeg også litt om - jeg hadde da realartium, ikke alt for fjernt tilbake i tiden. Jeg kunne og prestere en definisjon av forskjellen mellom bevis og indisier i strafferetten. Det var vel ingen strålende besvarelse, men den ble da godtatt. Forberedende prøve var bestått, og ett semester spart. Sa du flaks? Det er den dyktige som har flaks, ikke taperen. Men jus-studiet var enda fjernt. Lånekassen for studenter var ennå ikke oppfunnet. Mine foreldre kunne jeg ihvertfall ikke belaste Hva med et banklån? Det måtte da bli i hjembyen. Far var godt kjent i byen, og hadde et godt navn, kanskje også forbindelser. Med *Innledning til forvaltningsretten* i kofferten satt jeg et par uker senere på hurtigtoget til Trondheim.

*

Jeg ble mottatt som den fortapte sønn som vender hjem til kjøttgrytene. Den fete kalv hadde nok ligget dårlig an om de hadde hatt noen. Mor håpet at jeg nå ville bli hjemme for godt, og jeg hadde ikke hjerte til straks å røpe at jeg hadde andre planer. Det slapp jeg da også, for to dager etter at jeg var kommet hjem kom det en telefon fra brannetakstbestyrer Nypan som var representant for Norges Brannkasse i Trondheim. Han hadde mottatt en forespørsel fra hovedkontoret om han kjente en ung mann ved navn Anton Wik i Trondheim. Nypan kjente vel de fleste i Trondheim, og han visste i det minste hvem jeg var, Jeg hadde fått ansettelse i selskapet, og ble bedt om å ringe omgående om jeg fortsatt var interessert. Det var ønskelig at jeg kunne begynne 1. juli. Det var om 5 dager. Men det var en fast ansettelse som kanskje lot seg kombinere med studier. Kanskje også en jobb det gikk an å leve av.

*

Jeg rakk akkurat å ta en snartur til Ørlandet for å hilse på Astrid og Broder før jeg dro. Jeg syklet til *Huset* på lørdagskvelden for å treffe kjente. Jeg traff mange, blant andre Lillemor Tyskø, ei sprelsk jente som jeg hadde hatt mye moro med. Hun hadde så forskrekkelig lyst til å bli med meg til Oslo, men trodde dessverre ikke hun ville få lov av faren sin. Det trodde ikke jeg heller. Hun var bare 17 år.

*

Den 1. juli 1938 var det med spent forventning jeg ruslet opp trappene i Wergelandsveien 1. Jeg tok ikke heisen, for jeg ville se hvordan det så ut omkring meg. Jeg var bedt om å melde meg for sekretær Holm i Løsøreavdelingens resepsjon i 4. etasje. Jeg fant fort døren med *Resepsjon*, og fortsatte inn. Arnt Holm, en litt overvektig kar i 40-50 årsalderen fortalte at jeg skulle arbeide sammen med ham, og han satte meg litt inn i mine gjøremål. Siden fulgte han meg meg inn til avdelingssjefen som så ut som en grobian, men han ønsket meg velkommen og sa det var bra jeg kom, for her var det mye å gjøre. Men så oppsto det tumulter - like utenfor døren, hørtes det som. Det var en som ropte og skreik noe aldeles vederstyggelig.

Sjefen skvatt opp og spurte hva dette var for satanisk leven. En forskremt dame stotret at det var Thorvaldsen som snakket med Tromsø. *Så be ham da til helvete bruke telefonen* Han var tydelig fornøyd med seg selv da han kom inn igjen, og det var kommet noe nesten gemytlig over ham. Han ba Holm ta seg av min oppdragelse, og antydte også at jeg så ut somen det kanskje kunne bli folk av. Så var mottakelsen over, og Holm fortsatte med å presentere meg for mine *lidelsesfeller* i avdelingen.

*

Norges Brannkasse besto av to seksjoner: *Bygningsseksjonen* som var den eldste og ærverdige, opprettet i 1767. Den var delt i en rekke avdelinger. *Løsøreavdelingen* var kommet til i 1913 og ville gjerne opptre som et selvstendig selskap. Mens det var noe senmiddelaldersk over Bygningsseksjonen, virket *Løsøreavdelingen*, hvor jeg hørte hjemme, mere som den var av vårt eget århundre. Såvidt. I avdelingen var det 25 ansatte, hvorav 5 kvinner, ganske tilårskomne. De fleste av mannfolkene var mellom 40 og 60 år. Sjefen var nesten 70. Det var bare en under 30 år. Vi tre nyansatte var i begynnelsen av 20-årene, og således en betydelig foryngelse av personalet.

*

Jeg kom fort inn i arbeidet. Det var mye prat med kunder, både over skranken og i telefonen. Sentralborddamen som ikke var av de glupeste satte alltid telefonen over til oss når hun ikke visste hvor den skulle, og det var ganske ofte *Dere finner jo alltid ut av det. Og så er dere ikke så sinte.* Det var mye å gjøre i avdelingen, og god anledning til overtid hvis vi ville tjene litt ekstra. Det ble brukt mye overtid på å beregne forsikringspremie og gjøre saker ferdige til poliseskriving. Jeg hadde gjort ferdig en bunke som jeg gikk inn til tariffsjefen med. Han så opp. *Hvor lang tid har du brukt på det der?* spurte han. *3 timer.* Han pekte bort på en annen bunke som lå der, snautt halvparten av min. *Andersen har brukt 3 timer på det der, jukser han med timene?* *Jeg tror ikke det, men han er ingen kløpper i hoderegning, han må bruke kladd hvis han skal regne tolvte-deler. Og han regner først ut tolvtedelene av den nye premien, deretter av den gamle, som han så trekker fra. Jeg trekker fra først, og regner ut tolvtedelene av differansen. Dermed sparer jeg en divisjon. Hvorfor gjør ikke Andersen det på samme måte som deg? Og hvem har funnet på dette?* *Han synes vi skal gjøre slik vi alltid har gjort, og det var vel ingen stor oppfinnelse, jeg syntes det var en selvfølge å regne på den letteste måten.* Han tenkte seg om. *Heretter, sa han, tar du deg av dette arbeidet. Andersen kan hjelpe til i arkivet.* Det var den første arbeidsforening jeg fikk gjennomført i Brannkassen. Det skulle ikke bli den siste.

*

I slutten av august deltok jeg i AIF-mesterskapet på Jordal. Sølv både på 1500 m og 3000 m. Arvid Børresen fra Gjøvik tok gullet på begge. Jeg skulle nok heller ha startet på 800 m. Den hadde jeg tatt uten problemer. Han som vant hadde jeg slått flere ganger i løpet av sommeren.

*

Jeg var ikke så ofte i Aulakjelleren lenger. Det ble ikke så mye jusstudier heller. Jeg var ganske opptatt med arbeid også om ettermiddagen, og økonomien min var blitt bedre utover høsten. Jeg var bedt til Astri og Øyvind julaften, resten av jula fikk jeg vel trøste meg med forvaltningsretten.

*

John Bay var en av arbeidskameratene mine i Brannkassen. Vi begynte samtidig, men han var litt yngre enn meg. Han spurte en dag hva jeg hadde tenkt meg i jula. Han syntes det måtte da være nitrist å sitte alene på en hybel, og jeg kunne egentlig ikke motsi ham. Han skulle besøke en onkel på Jevnaker, og slo frampå om at jeg kunne slå følge. Jeg måtte jo si det var

fristende, men det gikk da ikke an å komme slik dumpende inn til vilt fremmede folk midt i jula. Jo da, det gikk an hos Jørgen Iversen og fru Iversen, og forresten så hadde han spurt tanta si på forhånd, for han hadde tenkt jeg ville komme med slike tåpelige innvendinger. Han gikk med på at vi spleiset på en flaske konjakk til Jørgen Iversen og en stor konfekteske til mamma Iversen. Jevnaker hørtes ikke dumt ut. Hvor lå egentlig Jevnaker. På Hadeland. Jeg var like klok. Jeg fikk ta en titt på kartet.

Vi møttes på Østbanen tidlig 1. juledag og tok toget til Roa, togbytte til Hønefoss. Jeg fikk plutselig bange anelser. Var jeg i ferd med å gå i en felle? Det var vel ikke slik at de hadde døtre som måtte giftes bort. Han beroliget meg. De fleste var allerede gift, og hun som var igjen var forlengst tinga bort. Ja, ja, da så jo alt lyst ut. Det var et godt stykke å gå fra stasjonen, fortalte han, men det skremte jo ikke en som var vant til å gå fra Ilevollen til Lade Gård. Iversenhuset lå helt øverst i Randsborggata, på toppen av Iversenbakken som den heter den dag i dag, lenge etter at alle Iversener er borte, for barna har tatt navnet Jørgensen. Det var et gjestfritt hus vi var kommet til. Vi fikk en overdådig middag, noe av det beste det går an å lage av en gris. Siden tok vi knekken på konjakken til Jørgen Iversen, og da den tok slutt, kom han frem med noe han kalte Jevnaker Spesial, som trakk et glemselens slør over alt som hendte resten av kvelden. Vi fikk til slutt en slags Cocktail som het *Det kan du fortelle meg imorra*, men dagen derpå var vi lite i stand til å fortelle noe som helst. Bevertningen neste dag var også fyrstelig, men stemningen var flere grader mattere. En ettermiddagslur gjorde oss imidlertid godt og oppkvikket til kveldens utskielser. Fest på Bøndernes Hus, sto det på menyen. Bondejentene, vet du, er ikke å forakte. Det var stjerneklart og beinkaldt, og vi hutret litt. På god avstand hørte vi *Dragspel, viol och mandolin* og kanskje ville vi også finne en liten *Carmencita* med en ros i sin barm når vi entret salen. Men her var det nok heller kostervals enn smektende tango.

*

Vi fikk vrenge av oss yttertøyet og ta et overblikk over situasjonen. Her skulle det vel bli vei i vellinga. Jeg kastet et prøvende blikk ut over den dansende folkemengden, og da, - da fikk jeg se - det måtte være en engel. En engel med langt lyst hår som skinte som gull og lyste opp hele salen. De kunne like gjerne ha slokket lyset. Hun danset som en gudinne, la jeg merke til. Det var klart, engler danser jo som gudinner. Vinger hadde hun visst ikke, men de var vel gjemt under kjolen. Da dansen var slutt, ble hun øyeblikkelig revet bort, og det skjedde om igjen og om igjen. Jeg sto som fjetret. Jeg fikk tak i John, og pekte. *Ser du henne, engelen med gullhåret, hun i den hvite kjolen. Å hun, sa han, hun er da ingen engel, det er jo Lilla, hun jobber på Glassverket. Jeg holdt på å dra til ham. Du må da se at hun er en engel. Vi skal forresten gifte oss. Har det rabla totalt for deg nå da? Du vet ikke engang hva dama heter, og så begynner du å snakke om gifting. Har du tenkt å snakke med henne først, eller? Men der har vi Tussi, jeg må stikke.* Og borte var han Musikken tok en pause, og det ble alminnelig oppløsning på dansegulvet. Hun gikk bort og satte seg sammen med noen andre jenter. Noen gutter sto også der og hang og fleipet. De eier visst ikke folkeskikk, guttene her på Jevnaker. Å plage jentene sånn. Jeg beveget meg langsomt bortover mot stedet hvor engelen hadde slått seg ned. Musikken holdt på å gjøre seg i stand igjen, og plutselig sto jeg foran henne Vi danset, vi svevet over gulvet. Jeg kunne ikke se vingene, men de var kanskje til å hekte av. Etter 3-4 danser stoppet vi litt, og det kom en jypling med Brylkrem i håret og ville danse med henne. *Hun er opptatt, sa jeg, og hun blir opptatt resten av kvelden. Ha deg vekk! Gå og heng deg! Du er ikke helt lite frekk, du, sa hun. Frekk? sa jeg, vi skal da vel gifte oss? Hun så litt overrasket ut. Skal vi det? Det har da ikke jeg hørt noe om. Ja, sa jeg, vi må nok det, for vi kan jo ikke leve i synd. Vi går og setter oss litt.* Jeg fant en usjenert plass borte i en krok. Jeg la armen over skulderen hennes, bare for å kjenne etter vingefestet, så klart.. Men skulderen var myk, og god å ta i. Jeg fortalte, og hun fortalte. Jeg begynte å synes at jeg

hadde kjent henne hele mitt liv. Så danset vi litt, og så satt vi litt igjen. Jeg likte enda bedre å snakke med henne. *Det er en ting som plager meg, sa jeg, hvordan får du kjolen over vingene?*

Slutt med det der vingetøyset, jeg har ingen vinger, sa hun, kanskje du til og med får oppdage at jeg har klør! Jeg spurte henne hvor mange barn vi skulle ha når vi ble gift. *Minst 4, sa hun. Men da må det være jenter, sa jeg, for jeg er så glad i jenter, store jenter og små jenter. Jeg synes alt å ha merket det, sa hun. Men så var festen slutt. Jeg får vel lov å følge deg hjem? Du får vel det, siden du har lagt beslag på meg hele kvelden.* Men hun så ikke egentlig misfornøyd ut. Det var kaldt, og jeg fikk lagt armen rundt henne. Det varmet kanskje litt. Ihvertfall meg. Det var ikke så langt å gå. Avskjedsstunden var kommet. *Jeg får vel lov å kysse deg?* Hun svarte ikke, men sa ihvertfall ikke nei. Jeg la armen rundt henne, og fant den varme munnen. Den venstre hånden begynte forsiktig å famle under kåpen, men den stygge hånden ble varsomt men bestemt fjernet. *Det der får du nok vente med. Vente? Betyr det at jeg får lov til å komme igjen? Bare hvis du oppfører deg skikkelig!* Jeg hadde Meget i oppførsel på folkeskolen. *Frk. Daae sa jeg var en av de snilleste i klassen. Og jeg kunne alle salmeversene. Hadde frk. Daae sett deg nå, tenker jeg hun hadde brukt pekestokken på deg. Da kommer jeg igjen nyttårsaften hvis jeg får jeg lov.* Hun nølte litt før hun svarte. *Nyttårsaften er det fest på Folkets Hus.* Jeg oppfattet det som et bekref- tende svar. Etter enda et par (kanskje 4-5) hete kyss svevet jeg over Nesbakken, over brua og opp til Iversenhuset. Døren var ikke stengt, og jeg fant lett rommet vårt. John befant seg alt i senga, men gløttet opp da jeg kom. *Nå, hvordan gikk det, fikk du fast fisk? Fast og fast, jeg skal da ihvertfall tilbake til Jevnaker nyttårsaften.* Han tygget litt på det om det var ramme alvor at jeg skulle til Jevnaker igjen nyttårsaften. *Selvfølgelig er det alvor, fortalte jeg ikke at vi skal gifte oss? Men det var da bare fleip. Du visste ikke hva hun het, og du hadde aldri snakket med henne Men nå vet jeg hva hun heter, og nå har jeg snakket med henne* Han rystet på hodet. *Jeg tror fremdeles. det har rabla for deg.* Siden kryssforhørte jeg ham for å få ut av ham alt han visste om Lilla. Det var ikke mye. *Hun er ei skikkelig jente, forsikret han, som ikke kryper til køys med hvem som helst* Det var jo godt å høre, tenkte jeg, selv om jeg ikke ville hatt det minste mot å få henne i senga. Men den som lever får se.

Jeg banket på døra som det sto Persson på. Det var en kvise 14-åring som lukket opp. Han så på meg. Skeptisk. *Hva er det du vil? Er søster'n din hjemme?* Men før han rakk å svare, dukket mora opp og føyset ham unna. *Hva er det for slags måte å ta imot folk på? Vær så god, kom inn, du er vel Anton, forstår jeg.* Hun var tydeligvis orientert. Det så da ikke så aller verst lovende ut. Mora var en velvoksen dame, ikke i høyden, kanskje, men ellers. Jeg ble plassert på en stol og servert en kopp kaffe. *Lilla holder på og pynter seg. Dere skal på fest, har jeg hørt, men du må nok vente litt, for den pyntinga tar gjerne sin tid.* I ventetiden underholdt hun meg med å fortelle om Lilla, hvor snill og god hun var, hvor flink, hvor nøye med alt hun gjorde, osv. Jeg tenkte med meg selv at en hestehandler som skulle selge en hest ikke kunne gjort det stort bedre. Selvfølgelig var hun vidunderlig. Jeg kunne fortalt hvor god hun var å danse med, hvor morsom å snakke med,

hvor god hun var å ta i, om øynene hennes, om den morsomme lille nesen, om håret hennes som luktet så godt, om heite kyss, og om vingene som jeg fremdeles trodde litt på. En forelsket idiot bryr seg sjelden om hvor flink den utkårede er til å lage kjøttkaker. Så kom hun. Hun var som en åpenbaring. Jeg snappet etter pusten. Det kunne ikke være sant. Det måtte være en drøm. La meg aldri våkne mer. Hvordan kunne hun fått gå i fred blant bondeknølene på Jevnaker uten at noen hadde forgrepet seg på henne. Langt borte fra hørte jeg henne spørre hvor jeg skulle være i natt. Jeg tenkte jeg fikk spørre fru Iversen igjen, men da grep mor Persson inn : *nei, han skal bo hos Helge. Jeg har snakket med Gulborg, hun*

venter dere til middag idag, I morgen spiser vi alle nyttårsmiddag her. Her var alt bestemt. Det var ingen plass for innvendinger, om jeg da hadde hatt noen. Nå først fikk jeg øye på Liv, en riktig søt lillesøster på 15 år. Jeg fikk en god klem. Mannen i huset så jeg ikke noe til. Han var hos Henrik, broren sin, ble det sagt. *Og hvem er Gulborg?* måtte jeg spørre. *Å, hun er kona til Helge, Lillas tvillingbror.*

Før vi gikk trakk mor Persson meg til side. *Lilla er ei skikkelig jente, jeg håper du ikke finner på noe tull med henne.* Jeg forsikret henne om at her skulle det ikke bli noe tull, og hun tilføyde at egentlig så jeg ikke slik ut heller. Hun hadde visst aldri hørt om de hårene man helst ikke skal skue hunden på. Å finne på tull med engler var desidert ikke blant de tingene som jeg overhodet ikke kunne tenke meg å gjøre.

Jaså, hun har en tvillingbror, tenkte jeg da vi ruslet bortover mot Nesbakken, godt det ikke var en tvillingsøster, for da kunne jeg fått problemer. Hun forklarte meg litt om Jevnaker:. Det er Glassverket, Løkhaugen med Verkeskolen, det er Hermannstjernet, det er doktorgården, det er Osnesgården, Feldberggården, og det der er Skreddergården, dit vi skal. Vi klatret opp en trapp til en stor veranda med inngang til leiligheten, hvor vi ble mottatt av Gulborg, som viste seg å være en jentunge på knapt tjue år. Rundt henne stabbet en årsgammel guttepjokk som gledes- strålende kastet seg over Lilla, tydeligvis yndlingstanten hans. Han gjorde sitt aller beste for å ødelegge stasen hennes før han ble fjernet av moren, til stor sorg og skuffelse som han ga tydelig uttrykk for. Lillas tvillingbror dukket også opp. Han hilst litt reservert. Så faktisk litt mistenksom ut. Her kommer det en fyr han aldri har hørt om før, og utgir seg for en slags svoger! Det fremgikk tydelig at hvis jeg hadde tenkt å røre, for ikke å si berøre søstera hans, så burde jeg kanskje tenke en gang til. Grundig. Det hadde kanskje vært bedre med en tvillingsøster likevel. Men vi fikk da en skikkelig velkomstmiddag, og de mørke skyene var ikke fullt så mørke lenger. Det klarnet enda mer da han fikk vite at jeg skulle overnatte der, og hun hos mor Jenny. Han tødde opp, og ble til slutt nesten hjertelig. Men bare nesten Vi skulle jo på fest. Burde han kanskje bli med?. For sikkerhets skyld. Et øyeblikk lignet han en bordercollie som skal passe to sauer som går til hver sin kant. Nei, han fikk vel ta sjansen. Mulighetene for voldtekt var ikke skremmende store på en slik fest. Han fant til slutt en kompromissløsning. Han kunne jo stikke bort en tur ut på kvelden. Lokalet var jo bare rett rundt hjørnet. Og så var det noen han gjerne skulle snakke med. På festlokalet var det et yrende liv. Her skulle årets avslutning feires med brask og bram. Lilla kjente visst alle, lot det til. Venninner kom i tur og orden og gratulerte henne med fangsten. Det var ganske tydelig at her var det blitt snakket. Og alle visste. Om noen ville danse med henne ble de høflig men bestemt avvist. Denne kvelden slapp jeg henne ikke fra meg. *Eiendomsretten* ble respektert av de fleste, men det kom en litt røslig kar og ville ha meg med ut i gården for å gjøre opp. Her skulle det ikke komme noen bygutter for å plukke på jentene våre, som han uttrykte det. Men Lilla skremte ham bort. Kalte ham *Bygdetulling*, og det virket som hun kunne sette seg i respekt. Han så ikke fullt så røslig ut der han tuslet av gårde. Mens året 1938 ebbet ut funderte jeg litt på om jeg hadde fanget gullfuglen eller om jeg hadde gått i en utspekulert felle. Men et blick på engelen min sa meg at hun kunne umulig være utspekulert.

*

Nyttårsdagen ble jeg vekket tidlig av barnet Per Aldor, som fort hadde funnet ut at her var det en han kunne plage. Og han var en virkelig raffinert plageånd. Han syntes det var ustyrtelig morsomt å stikke den butte enden av en blyant opp i nesen eller inn i ørene på meg. Antakelig hadde det vært enda morsommere om den hadde vært spissere, men av sikkerhetsgrunner var vel spisse blyanter forlenget plassert godt sikret utenfor barnets rekkevidde. Det nyttet lite å beslaglegge torturredskapet, for han fant øyeblikkelig et nytt. Jeg tror det var her jeg fikk lagt grunnlaget for min fremtidige innstilling til spørsmålet om selvbestemt abort. Det er ikke

videre morsomt å bli vekket fra søte drømmer om kjærlige engler til en så grusom skjebne som jeg her ble utsatt for. Hvor lett ville det ikke være å pådra seg en dom for barnemishandling om man fulgte sine innerste naturlige og medfødte instinkter i en slik stund. Heldigvis grep barnemoren inn og hindret den blodsutgytelse som kunne ha funnet sted om situasjonen hadde fått utvikle seg . Kaffe og nystekte vafler ga en øyeblikkelig lindring, og plutselig skinner sola igjen. Et herlig frokostbord helet mine lidelser i den grad at jeg begynner å finne formildende omstendigheter ved barnets adferd. Han var jo en nær slektning av den vidunderlige skapning som mitt hjerte higet etter, og kunne da umulig være så forherdet at det ikke fantes håp for ham. Barnets far viser seg også fra sin beste side. All mistenksomhet syntes å være forsvunnet da han fikk rapport om at hans søster var avlevert i sitt hjem en gang utpå natten, uskadd og praktisk talt uberørt.

Så vandret vi da bortover Storgata igjen, for alle skulle til mor Jenny til nyttårsmiddag. Og der var det *fullt hus og stormende jubel*. Mannen i huset - jeg visste ikke en gang hva han het - hadde også innfunnet seg. Han var en koselig kar med et glimt i øyet. Han hadde et oppkomme av historier, og det var aldri mulig å vite hvor virkeligheten sluttet og eventyret begynte, i det minste greide han alltid å pynte litt på virkeligheten, slik at det alltid ble en som satt igjen med svarteper. Middagen var overdådig. Det virket nesten som om et eller annet ble feiret, ikke bare det nye året. Etter hvert fikk jeg en beklemmende følelse av at det var jeg som var en slags hovedperson til tross for at jeg ikke hadde kjent Lilla mer enn snautt to dager. Jeg merket meg også at hun hadde begynt å bruke vi-formen : *Nei takk, vi er forsynt*

En indre stemme sa til meg : *Nå sitter du i klisteret, og du har ingen sjanse til å slippe unna.* En annen stemme sa : *Å, jo da, du kan bare reise, og la være å komme igjen, de vet jo ikke engang adressen din!* Men den første stemmen fortsatte : *Tvillingbroren finner deg nok!* Stemme nummer to: *Men du løper da sikkert fortere enn ham.* Stemme nummer en ga seg ikke: *Ha, men hva da med engelen?* Jeg sukket tungt. Den første stemmen hadde nok rett. Jeg satt i klisteret, men du verden for et herlig klister. Måltidet tok slutt, noen drinker etterpå, men så tok også dagen slutt. Neste dag var arbeidsdag, og jeg måtte med toget. Engelen fulgte meg til stasjonen og tok en øm og kjærlig avskjed til stor forlystelse for de 3/4 av Jevnakers befolkning som var møtt opp for å se toget. Året 1938 var godt og vel avsluttet. Hva ville det nye året bringe oss?

3

Første hverdag 1939 var jeg tilbake i Norges Brannkasse. John Bay hadde selvfølgelig ikke klart å holde kjeft om mine eventyr på Jevnaker, og spenningen i kontoret var nå stor. Hadde jeg hatt hell med meg i mine forsøk på å nedlegge Jevnakers røde rose. Først nå gikk det skikkelig opp for meg at dette var ramme alvor for meg, og jeg ga uttrykk for at jeg fant spørsmålet smakløst, og at jeg ikke hadde til hensikt å avlegge noen rapport.

Vi hadde mye å gjøre i tiden etter årsskiftet. Når kundene fikk en polise, fulgte det alltid med en kvitteringsbok, hvor det kunne kvitteres for premien - eller kontingenten, som det het i Brannkassen - i de følgende 10 år. Forsikringene løp i kalenderåret, så alle skulle betale i januar. Det ble ikke sendt ut noe krav, men de fleste innfant seg da uten videre i januar med sin kvitteringsbok. Ut i februar måtte vi begynne å sende regning til dem som da ikke hadde betalt *frivillig*. Senere ble det sendt purring til de mer gjenstridige, og til syvende og sist oppsigelse til de helt umulige. De hadde gratis forsikring i 3/4 år, for den premien de skyldte ble bare avskrevet. Men det var heldigvis ikke så mange. Og det ville ikke lønne seg å gå til inndrivelse.

Men det var en kunde som var totalt umulig. Han var visst hovedkasserer i Norges Bank. I ren ondskap kom han hvert år og betalte for to år på forskudd. Vår arme hovedkasserer kunne ikke ta pengene inn i sitt regnskap, han måtte legge dem i en cigareske og bokføre dem om 2 år. Han hadde først nektet å ta imot pengene, men da gikk den ondskapsfulle til Løsøreavdelingen og betalte. Hovedkassereren ville da vi skulle si opp forsikringen, men det gikk ikke direktøren med på. Vi ble instruert av hovedkassereren om å nekte å ta imot pengene, men det var alltid en dustete vikar som ikke hadde bedre vett enn å la ham betale. Og i år var det jeg som skulle være dusten. Ved ukeslutt sendte vi remisse med bilag til hovedkassereren. Og nå varte det ikke lenge før vi hadde en frådende hovedkasserer på tråden. Han ville vite hva det var for en forstokket idiot som ikke forsto at det ikke gikk an å betale to år på forskudd. Han godtok ingen unnskyldning om at det var en nyansatt funksjonær som ikke visste bedre. Denne funksjonæren skulle aldri vært ansatt. Om flere skulle begynne med en slik betalingspraksis ville vårt regnskapssystem bryte fullstendig sammen. Den ondskapsfulle ba oss alltid hilse sin kollega hovedkasserer Eger og ønske ham et riktig godt nyttår. Dessverre hadde han aldri tid til å stikke innom ham selv.

*

En søndag i januar tok jeg et tidlig morgentog til Grua, og gikk derfra på ski til Jevnaker. Det var bare et par mil, og på skarpt føre var jeg på Jevnaker på en drøy time. Jeg måtte jo vise meg frem, før de begynte å tro at jeg hadde fått kalde føtter. Det virket som Lilla var glad (kanskje lettet) over å se meg igjen. Jeg hadde tenkt å ta kveldstoget hjem, men det var ikke alt for vanskelig å overtale meg til å bli over til mandag, og så reise hjem med melkeruta kl. 5 om morgenen. Melkeruta var en stor lastebil som kjørte melk til Oslo. Mandag morgen var det alltid 2-4 passasjerer med på lasset. Vi lå på lasteplanet på noen gamle madrasser som var lagt ut der det ikke var melkespann. Det var også noen pledd til å ha over seg, så vi led ingen nød, vi kunne bare sove videre et par timer til. Det ble ikke den siste gangen jeg reiste hjem

med melkeruta. Bussforbindelsen var ikke så god den gangen, og togrutene passet dårlig til mitt behov om mandagene eller søndag kveld.

En ukes tid senere fikk jeg brev fra Lilla. Bestefaren hennes var død. Bisettelsen skulle være på Haslum 1. februar med etterfølgende samvær på Høvik, og hun ville svært gjerne

at jeg skulle komme til Høvik, slik at jeg kunne få hilse på resten av familien. Nå skulle jeg altså vises frem. Men jeg syntes det var søtt av henne. Dette måtte jo bety at jeg nå var å betrakte som et fullverdig familiemedlem, og at hun virkelig brydde seg om meg, enda vi bare hadde møtt hverandre tre ganger. Jeg fant straks Lilla, men ble straks bortført av tante Eva, som lot til å være familiens overhode. Jeg kan vanskelig forestille meg at noen i familien ville våge å mukke hvis hun hadde bestemt noe. Hun tok meg med med bort til Lillas bestemor, en riktig søt gammel dame; litt forkommen så hun vel ut, men hun hadde jo mistet mannen sin som hun hadde vært gift med i 50 år og hatt 10 barn med. Det var et nytt liv som nå begynte for henne. *Så, du er Lillas venn, som hon er så kjær i. Lilla er en god flicka, var god mot henne, så er hon allt god mot dig.* Så fikk jeg en kram av henne. Tante Eva førte meg videre og presenterte meg for Lillas onkler og tanter, og for venner av familien som var møtt fram for å hedre Frans Oscars minne. Til slutt ble jeg overlevert til Lilla igjen, og tante Eva formante henne om å ta godt vare på det hun hadde fått i gave. Så tok hun godt vare på meg til de skulle tilbake til Jevnaker og jeg til Oslo.

*

Jeg hadde fått et problem på arbeidsplassen. Jeg hadde oppdaget at regnskapssystemet i ekspedisjonen var lekk som en sil. Om man visste hvordan det skulle gjøres, var det den enkleste sak av verden å putte en del av innbetalt premie i sin egen lomme uten at det ble oppdaget. Om mankoen ble oppdaget, ville det trolig være umulig å avsløre synderen. Det ville ikke være mulig å tidfeste når den var oppstått, det kunne være flere år tilbake i tiden, og det var mange som hadde hatt befatning med kassen fra tidenes morgen, ikke bare som kasserere, men også assistenter, avløsere, vikarer. Jeg ville selv være blant de som kunne mistenkes, og jeg syntes situasjonen var ubehagelig. Jeg visste ikke om det *var* noen manko, men det kunne godt være det, fristelsen og muligheten var så absolutt til stede. Hvem kunne jeg rådføre meg med? Holm? Han kunne jo selv være ansvarlig for manko. Bokholderen? Han kunne være systemansvarlig for et dårlig system, og kanskje også for dårlig kontroll. Avdelingssjefen? Han skulle slutte om et par måneder, og ville ikke like å avslutte med noe slikt. Han ville vel hive meg ut. Thorvaldsen? Alt for temperamentsfull. Altung? Det måtte bli Altung. Han ville forstå mitt dilemma. Og han var nøytral. Han var enig i at vi måtte gjøre noe hvis det var slik jeg sa. Hadde jeg noe forslag? Med ryggdekning fra ham var jeg villig til å fingere et underslag som jeg førte i min egen kassebok, og la pengene i min egen kasse, sammen med beskrivelse av manipulasjonene. Men jeg måtte ha 3-4 uker å gjøre det på. Etter en måned hadde jeg 650 kr i *min kasse* som jeg var glad over å kunne gi fra meg. Altung foreslo nå at vi gikk til Bronn, den nye avdelingssjefen som ennå ikke var tiltrådt. Bronn sa han var glad vi kom til ham, men han ville vente til han var tiltrådt med å foreta seg noe. Kunne jeg klare å smugle pengene tilbake dit de hørte hjemme? Like lett som å stjele dem, men da må jeg ha kassaboken min så jeg får ført dem riktig inn. Han satte pris på mitt initiativ, og spurte om jeg ventet meg noen belønning. Jeg ønsket ingen belønning, men ville være glad om jeg kunne flyttes til en annen arbeidsplass i avdelingen. Jeg syntes saken var pinlig, og det var ikke med glede jeg hadde blandet meg i det. Og jeg ville så absolutt foretrekke å forbli anonym.

En uke senere ble jeg overført til tariffgruppen som saksbehandler. Revisjon av kassen i Ekspedisjonen ble igangsatt tre måneder senere. Det ble konstatert en ikke ubetydelig manko i kassen, men det var ikke mulig å fastslå når den var oppstått, og den kunne ikke

knyttet til noen bestemt person. Mankoen ga dog ikke grunn til noen politietterforskning, og saken ble henlagt i stillhet. Men regnskapsrutinene ble endret slik jeg hadde foreslått. Og min andel i episoden forble ukjent. Jeg hadde allerede oppnådd en tillit hos den nye avdelingssjefen som skulle komme meg til gode. Han var en av de mest konservative sjefene i Brannkassen og han mente at forandringer burde vente til alle gamle folk var døde. Jeg fikk likevel støtte når jeg kom med forslag til forbedring av arbeidsrutiner o.l. Da spiste han av hånden min. *Jeg stoler på Dem, men Gud hjelpe Dem om det går galt.*

*

I februar - mars gikk jeg 5 - 6 ganger på ski gjennom Nordmarka til Jevnaker på lørdag og reiste tilbake med melkeruta mandag morgen. Jeg var blitt en slags ukependler. Bergljot og Gunnar hadde flyttet til Briskeby, og de tilbød meg å leie et rom som de foreløpig ikke hadde bruk for. Fru Haraldstad gråt da jeg flyttet. Hun var blitt så glad i meg. Jeg fikk rasket sammen noen møbler her og der, og flyttet inn. Jeg spurte Lilla om hun hadde lyst til å besøke meg i påsken, og det hadde hun faktisk. Veldig. *Men jeg har et problem, jeg har bare en divan, må jeg kjøpe en til?* Hun sto litt. *Nei, vi får vel prøve å greie oss med den du har. Det er du nok glad for.* Det var jeg. Tenk å kaste bort penger på en ekstra divan når vi kunne klare oss med en. Dessuten kunne jeg sikkert fått lånt en av Bergljot. Etter påske var vi enige om å flytte sammen. Så snart som mulig. Det ville den gang si at vi måtte gifte oss. Ordet samboer var ikke oppfunnet enda. Men først måtte jeg vise henne frem til mor og far. Vi begynte å planlegge en tur til Trondheim i sommerferien.

*

Jeg likte meg godt i den nye jobben. Bengt Berntsen var fin å samarbeide med. Det fantes ikke stenografer i Brannkassen. Diktafoner var vel ikke oppfunnet. Når vi skulle skrive et brev, ble det avfattet et håndskrevet kladd (*konsept*), som så ble lagt til *Renskriften*, frk. Stousland og fru Ormstad. Det var egentlig ikke arbeid for mer enn en, men en av dem var nesten alltid borte, derfor måtte de være to. Hvis begge var borte, måtte vi gå til politiskriverne for å få hjelp. Brevet forfattet av Thorvaldsen eller Altung ble alltid prioritert i nevnte orden, slik at Berntsens og enda mer mine ble lagt underst i bunken. Jeg måtte ofte vente en uke på å få skrevet et brev, selv om det hastet aldri så mye. Berntsen skrev alltid *Haster* med rød blyant på sine brev uten at det hjalp så mye. For å gradere hvor mye det hastet satte han ett eller to streker under, ett eller flere utropstegn. En gang et hasterbrev var blitt liggende tok han damen i skole: *Så De ikke at det sto Haster på brevet?* *Jo, kom det spakt, men det sto bare ett utropstegn!* Jeg ble lei av å vente på mine brev, så jeg ba om å få en skrivemaskin, så jeg kunne skrive brevene selv. Ønsket ble mottatt med forbauselse og vantro. *Kunne jeg virkelig skrive på maskin.* Jeg måtte vise fram sertifikatet mitt fra Stortingets Stenografiskole for å bli trodd. Var det ikke under en manns *verdighet* å skrive brevene selv på maskin. Jeg sa jeg ga pokker i verdigheten, bare jeg fikk brevene mine av gårde, dessuten skrev jeg mye forterte på maskin enn på en håndskrevet kladd, som jeg respektløst kalte konseptet. Under sterk tvil ble jeg til slutt betrodd en portable

skrivemaskin som jeg kunne *leke meg med*. Baksmellen kom hurtig og smertefullt. Når renskriverne hadde mye å gjøre eller når en av dem var borte, begynte først Thorvaldsen, og siden også andre å legge konseptene sine til meg. Jeg var jo så fenomenal til å skrive på maskin. Etter hvert ble det så mye av det at jeg ikke fikk tid til å gjøre mitt eget arbeid. Jeg måtte til avdelingssjefen igjen og si at jeg måtte få en skikkelig maskin hvis dette skulle fortsette. Kanskje jeg ble nødt til å dra fram *verdigheten* likevel. Det ble ikke nødvendig. Jeg skulle bare skrive mine egne brev. Det ble ansatt en ny dame. Hun skrev for meg også, men jeg fikk likevel beholde portabelen.

*

Trondheimsturen startet fra St Olavs plass. Det var en lastebil med benker på lasteplanet. Det var også et stativ til å spenne en presenning over, men det ble ikke nødvendig den dagen, for det var strålende sol på hele turen. Vi var nok en slags returfrakt. Det luktet fisk av bilen, selv om den sikkert var rengjort. Til gjengjeld var transporten ustyrtelig billig. Returfrakten var antakelig ren netto for sjåføren. Han hadde veldig god tid, og stoppet der det kunne være noe å se, og var også en utmerket guide, som lot til å vite alt om historiske hendinger langs Mjøsa og Gudbrandsdalen. Lilla hadde aldri vært nordover, og jeg hadde bare reist med toget, så turen ble en opplevelse for oss begge. Men reisen tok tid, og da vi ruslet opp Steinberget var det midnatt, men lyst som dagen. Lilla trodde nesten det var midnattssol. Mor og far var oppe og tok imot oss med et kveldsmåltid som nå var blitt nattmat.

Far likte Lilla svært så godt, jeg tror nesten han ble virkelig glad i henne med en gang.. Mor var litt mer reservert, men det var jo ikke hennes vesen å være overstrømmende. Hun tødde da opp litt etterhvert, men var nok litt bekymret over at vi skulle gifte oss så unge - hun trodde Lilla var 18-19 år, og syntes nok også at jeg var for ung til å påta meg et slikt ansvar. Kanskje ikke så rart. Det var mindre enn to år siden jeg sluttet hos E.A.Smith med en månedslønn på 75 kr. Siden hadde jeg karret meg gjennom et år i Oslo med noen skarve vikarjobber, da jeg for et år siden fikk jeg en assistentjobb i Norges Brannkasse, og nå kommer jeg og vil gifte meg. Med en jentunge som ser ut som hun såvidt er ferdig med folkeskolen. Er det rart at en mor blir bekymret? Hun var vel også redd jeg ikke kunne forsørge henne, for det måtte en mann kunne den gangen når han giftet seg.

*

Vi reiste til Ørlandet og besøkte tante Astrid og onkel Broder, som likte Lilla svært godt. Men skulle Broder snakke alvor med henne, så måtte hun ikke tenke på noe sånt tull som å gifte seg med meg. For det første var hun altfor god for meg. For det annet var jeg nok alvorlig hjerneskadet, etter at jeg en gang hadde krabbet inn i en tønne med hodet først, og latt den trille nedover låvebrua, hvoretter den reiste seg på høykant, så jeg ble stående på hodet nede i tønna, visstnok i flere timer. Hadde jeg enda blitt på Ørlandet, kunne jeg kanskje utviklet meg til en brukbar fjøsgutt. Vi var en lørdagskveld på *Huset* hvor jeg igjen traff Lillemor Tyskø, som nå angret svært på at hun ikke hadde blitt med meg til Oslo året før. Men nå var det vel for sent, skjønte hun. Lilla og jeg hadde 14 herlige dager i Trondheim og på Ørlandet. Og vi var lykkelige da vi satte kursen sydover igjen. Og vi *ville* gifte oss. Hva enn mor og onkel Broder sa. Kanskje var jeg virkelig hjerneskadet.

Det var en matt stemning i kontoret. Den nye avdelingssjefen hadde satt i gang revisjon av Oslokassen. Holm var grå i ansiktet da jeg møtte ham. *Du kan være glad du er ute av det, du, sa han, det er jeg som får svi hvis de finner noe galt.* Men han slapp da å svi, og det var jeg glad for, så jeg slapp å ha det på samvittigheten. Jeg unngikk helt å bli blandet inn i det. Det var bare Altung og avdelingssjefen som kjente til min befattning med saken. Og kanskje revisorene. Men revisorer holder vel kjeft.

*

Industritariffene våre var rene kryssordoppgaver. En selsom blanding av håndskrevne og maskinskrevne notater, og utklipp av aksjeselskapenes tariffer med rettelser. Jeg kunne ingen ting om ildsfarlige bedrifter. Å lage en ny tariff lå lang utenfor mine kvalifikasjoner, men jeg begynte så smått å systematisere den vi hadde, den var tung å arbeide med. Men det tok jo tid. Berntsen og jeg ble aldri helt enige om prioriteringen. Han mente vi måtte først få unna det daglige arbeid, og så kunne vi i ledige stunder se hva vi kunne få gjort med tariffen. Det der med ledige stunder, mente jeg, var en illusjon om noe vi aldri ville oppleve, men fikk vi en mer oversiktlig tariff ville vi kunne få det daglige arbeid unna på langt kortere tid. Vi hadde vel noe rett begge to, men han var jo sjefen, og sjefen har alltid mest rett. Men jeg lurte meg

nå til å skulke unna det daglige arbeid nå og da, og etter noen tid kunne jeg legge fram et utkast til industritariff, slett ingen nyskapning, men en bedre redigering av den vi hadde. Og uendelig mye lettere å arbeide med. Avdelingssjefen vår hadde tidligere vært sjef for tariffavdelingen i Bygningsseksjonen, og han sendte den nye tariffen vår dit til orientering. Den fikk en blandet mottakelse, for de kunne selvfølgelig ikke bruke noe som var laget i Løsøreavdelingen. Av en som ikke engang var ingeniør. Jantelovens § 1 : *Du må ikke tro du er noe*, var ikke mindre gyldig i Brannkassen enn andre steder. Men det ble nedsatt et utvalg som skulle utarbeide en ny tariff. Vår nye tariff ble benyttet som utgangspunkt fordi den var så greit redigert. Jeg fikk honorert 50 timer overtid for arbeidet uten å søke om det, selv om mye var gjort i arbeidstiden. Jeg hadde tydeligvis fremdeles goodwill hos avdelingssjefen. Det var hyggeligere å få påskjønnelse for tariffen enn for min rapport om Oslo-kassen.

*

Jeg var med i AIF-mesterskapet igjen. Denne gangen hadde jeg valgt 800 m. Jeg kom greit til finalen med beste tid i forsøket, men da vi ble ropt til start i finalen, var piggskoene borte. Finalen ble utsatt 5 minutter, men det hjalp ikke. Jeg måtte løpe i turnsko. Jeg gikk hardt ut, for med det beintøyet ville jeg være sjanseløs i en spurt. Willy Sponberg fra Sandvika var min farligste rival. Jeg hadde såvidt slått ham i forsøket, men det tellet ikke nå. Jeg ledet til det var 20 meter igjen, men da kom han opp på siden av meg. Vi fikk notert samme tid men han ble dømt foran. Det var min beste tid på 800 : 1.59.5 med turnsko. Rodal løp på 1.42 i OL 1996, men han hadde da piggsko.

*

Jeg hadde funnet meg en liten leilighet på Bestum, og flyttet dit i oktober. En ganske stor stue, med et lite tekjøkken og WC tvers over gangen. Det var også et bad i kjelleren som jeg kunne disponere hver fredag. Husleien var bare 75 kr. pr. md. Lilla kom på besøk og hun syntes at leiligheten var herlig. Fullstendig stor nok så lenge det bare var oss to. Oi, oi, hadde hun planer om fler? Var hun - -? *Nei da, din tosk, vi får nok vente litt med det.* Vi giftet oss 23. desember 1939.

4

1940. Det var krig i Europa. Men vi trodde ikke Norge ville bli blandet inn i krigen. Vi hadde ingen illusjoner om at tyskerne ville ta noen som helst humane eller folkerettslige hensyn, men vi trodde aldri at de hadde maktmidler til å angripe oss så lenge den britiske flåten hadde herredømme over Nordsjøen. Det trodde også regjeringen, og vi hørte ikke at det var noen som trodde noe annet. Da var vi mer redd for at britene ville sette seg fast for å stanse eksporten av jernmalm fra Narvik til Tyskland. Og da måtte vi passe på at vi ikke kom med i krigen på den gale siden. Sluttresultatet anså vi for gitt. Tyskland *måtte* tape krigen. Så fikk vi heller finne oss i de ulempene krigen skapte for oss.

*

Lilla likte seg godt i leiligheten vår på Bestum, og det var langt koseligere å komme hjem til en søt kone enn til en guffen hybel. Det var ikke så svære greiene, men det var hjemmet vårt, og ingen av oss var bortskjemte med plass. Jeg kjøpte en skidress til Lilla, og hun ble med på Brannkassens skirenn på Østerås i Bærum, hvor Brannkassen hadde leid en hytte. Hun var nydelig. De gamle hurpene i Brannkassen som hadde begitt seg ut i Bærumsskoven trodde jeg hadde vært på barnerov, for hun kunne da umulig være mer enn 15-16 år. Min forsikring om at hun var *like gammel* som meg ble møtt med en hånlatter. Jeg vant selvfølgelig skirennet, men det var ikke så mye å skryte av, for konkurransen var heller laber. Men Lilla vant showet.

*

Vi besøkte Astri. Øyvind lurte på hva det var for en bånsunge jeg hadde lurt med meg hjem. Hun ville nok ha problemer med å komme inn på voksen kino uten følge, mente han. Han skjønnte godt at mora mi var betenkt. Vi besøkte Bergljot som hadde fått en datter. Vi reiste en tur til Jevnaker, hvor alt var som før, bortsett fra at de savnet Lilla. Det var blitt så tomt etter henne. Men nå ble det vel enda tommere, for vi tok med oss lillesøster Liv. Hun skulle være hos oss en stund, men det ble ikke så lenge som vi hadde trodd. Vi spilte kort en kveld, og jentepakket rottet seg sammen. De beskyldte meg attpå til for å jukse i kortene. Og det ble litt sent før vi fikk lagt oss. Og så gikk flyalarmen.

*

Det var fly overalt, men særlig omkring flyplassen på Fornebu. Vi hørte på radio at en tysk slagkrysser var senket i Oslofjorden, og at nye angrep var ventet. Jeg dro ned på jobben om morgenen, men der var det også full forvirring, og vi ble bedt om å dra hjem og ta oss av familien. Jeg fikk kontakt med tante Eva, som fortalte at de hadde fått tak i en stor bil som skulle kjøre dem og bestemor til Jevnaker, og spurte om vi ville slå følge. Vi bodde ganske nær flyplassen, som kunne være et sentralt angrepsmål, og Jevnaker fortonet seg som et fredeligere sted. Det skjedde ikke noe under kjøreturen, men det var en ganske jevn trafikk ut av byen av biler lastet til plimsollmerke. På kvelden fikk vi høre at Oslo og Fornebu var inntatt og besatt av tyske tropper, og at alt var fredelig. Sammen med noen andre ble jeg da med bilen tilbake, men lot for sikkerhets skyld jentene bli igjen. Skulle det bli nødvendig å ta seg ut av byen, ville det være mye lettere hvis jeg var alene. 10. april var den såkalte

panikkdagen. De fleste var på jobben, men det var en dyster stemning, og det var ikke mye vi fikk gjort. Men ut på formiddagen fortalte ryktene at Oslo ville bli bombet av britiske fly kl. 13. Tyskerne skulle bombes ut. Vi trodde ikke noe på det, men vaktmesterteren gikk rundt og beordret alle ut av kontorene, og vi måtte begi oss ut på gaten.

Det var en strøm av biler - mest lastebiler på vei ut av byen. Alle som hadde plass tok med flere passasjerer. Det virket som en planlagt evakuering av Oslo. Den ble siden kalt panikkdagen, men vi merket ikke noe som lignet panikk. Alle på vår bil var rolige og behersket. Nærmest litt resignert. Vi havnet på Holmenkollen hvor vi fant en god utsiktsplass, for vi ville se det som skjedde - hvis det skjedde noe, men det eneste vi fikk se var svermer av tyske transportfly som skulle ned på Fornebu. Men snart var strømmen av mennesker som skulle nedover mot byen igjen omtrent som på en Holmenkolldag etter at hopprennet er slutt.

*

Om kvelden stakk jeg innom Astri. Det var alltid en trøst i å høre dystre nyheter sammen med noen. Der satt Gudbrand Jenssen, lillebroren til Øyvind og Odd Helland, også fra Stjørna. De var i militærtjeneste, og var under transport blitt tatt til fange av en tysk tropp dagen før. Men tyskerne hadde ikke folk til å passe på dem, så de ble sluppet løs i Oslo. Vi fikk høre at Stavanger, Bergen, Trondheim og Narvik også var besatt, og at kongen, stortinget og regjeringen hadde forlatt Oslo, etter at de hadde nektet å overgi seg uten kamp. Og så kom Quislings tale hvor han avsatte kongen og regjeringen, innsatte seg selv som ny regjerings sjef og tilbakekalte regjeringens mobiliseringsordre. Vi satt som lammet. Ingen sa noe på en stund. Men jeg tror vi tenkte omtrent det samme. Det var Gudbrand som brøt tausheten. : *Vet du om noen måte å komme seg ut av Oslo på?* Jeg tvilte på at det gikk an å ta tog eller buss, men det fantes en utvei hvis de hadde ski : Nordmarka. Men de hadde aldri vært i Nordmarka, og hvor skulle de gå? *Jeg har vært en god del i Nordmarka, sa jeg, jeg gikk tvers gjennom Nordmarka 7 ganger siste vinter, og vet hvor vi skal gå. Jeg skal skaffe dere ski, sa Øyvind, trenger du kart?* Jeg trengte ikke kart, og jeg var sikker på at vi var ikke de eneste som gikk gjennom Nordmarka neste dag. Jeg visste ikke om disse stjørnværingene var noe særlig glupe til å gå på ski, så jeg tenkte vi fikk starte tidlig. Jeg likte ikke å ta Holmenkollbanen, det kunne jo være kontroll der. (I ettertid vet vi at tyskerne ikke hadde mannskap til noe slikt) Jeg foreslo at vi startet fra Bestum, jeg var alene hjemme, så vi kunne overnatte hos meg. Vi fikk et solid kveldsmåltid hos Astri. Vi tok en kjærlig avskjed, og jeg ba henne ta hand om Lilla for meg om jeg ikke skulle komme tilbake. Vi visste jo ikke hva vi ga oss ut på. Øyvind kjørte oss til Bestum. Huseieren, pensjonert marinekaptein Hovland kom opp og hilste på oss, da han skjønnte hvor vi skulle. Han ønsket oss lykke til, og håpet vi fikk jagd svina ut av landet vårt. Med slike gutter som dere *kan* vi ikke tape

*

Vi startet tidlig neste dag Vi gikk til fots Vækerøveien over Røa og videre oppover Sørkedalen. Det var sen vår, og vi kunne ta på oss skiene ved Bogstad. Vi skvatt hver gang vi traff noen, men alltid var de i samme ærend som oss. Før kom til Kobberhaugen var vi 10-12 i følge, og da vi kom til Katnosa var det en linje fra Snorre som dukket opp i hodet mitt. Det var før slaget på Stiklestad. *På alle stier dreiv det folk*, skrev han. Her var det ikke stier, men skiløyper det dreide seg om. Om vi aldri hadde merket det før, så gjorde vi det her: Fellesskapet. Vi var nordmenn. Ingen visste hvem som skulle komme hjem igjen, og hvem som skulle bli derute. Men tyskere og quislinger ville vi ikke ha. Livet vårt var ikke så mye verd hvis vi skulle ha dem her. Vi kom fram til Grua før kvelden.

Det var mobilisering på Grua. Gudbrand og Odd, som allerede var i militærtjeneste - de hadde ikke engang fått av seg uniformen - ble hurtig innrullert, og vi skilte lag etter et raskt farvel og *good luck*. Uten rekruttskole var jeg *ikke stridende*, og ble plassert som adjutant for

sanitetsmajor dr. Færden, stasjonert på Jevnaker. En infanteribataljon ville forsøke å stanse tyskerne på Haugsbygda, mellom Klekken og Jevnaker. Det var opprettet et provisorisk sykehus på Jevnaker Gjestestue. Det ble innbragt 10-20 sårede, og to drepte. Men da de norske styrkene etter noen dager måtte trekke seg tilbake nordover langs østsiden av Randsfjorden, ble vi etterlatt for å ta hand om de sårede. Så snart de kunne flyttes til sykehus i Hønefoss hvor de kunne få kirurgisk behandling, ble vi dimittert.

Jevnaker var nå isolert. Det gikk verken tog eller buss. Men jeg hadde fått vite at det var en bussforbindelse mellom Hønefoss og Oslo. Så skulle vi komme oss hjem, måtte vi først ta oss til Hønefoss. Så Lilla og jeg bega oss dit - til fots. Det var jo bare 15 km. Det var et dystert syn som møtte oss over Haugsbygda. Så å si hvert eneste hus mellom Jevnaker og Klekken, inklusive Klekken Turisthotell var brent. Dyrekadavre lå spredt rundt her og der. Telefon- og lysstolper lå på kryss og tvers. Små veibroer var fjernet eller sprengt. Et sted var hele veibanen sprengt bort, så vi måtte klatre opp på siden av veien for å komme oss rundt. Det hadde vært et ufyselig vær med snøstorm under tilbaketrekningen, men nå var det steikende sol, som en riktig varm sommerdag, og vi var slitne og tørste da vi trasket inn på busstasjonen i Hønefoss. Vi hadde ikke penger til bussen, men vi fikk reise gratis da jeg viste fram dimitteringspapirene mine. Vi var hjemme igjen. Det var blitt 24. april.

*

Jeg måtte innom Øyvind i Nils Juels gt. og fortelle om hvordan turen gjennom Nordmarka hadde forløpet, og hva som siden hadde skjedd, men jeg hadde selvfølgelig ikke hørt noe fra de andre etter at vi skiltes på Grua. En ukes tid senere kom også Gudbarn og Odd hjem i god behold. De var til slutt hvnet i Vestre Slidre, hvor de måtte kapitulere 1. mai. Det var tydelig at kampene i Sør-Norge var i ferd med å ebbe ut. Det nytter ikke slåss med pil og bue mot kanoner og mitraljøser. Og når unnsetningsekspedisjonene også viser seg halvhjertet og improvisert, kunne vi i denne omgang ikke stå imot den tyske krigsmakten. Vi måtte bare satse alt på at det ville bli en omgang til.

Det var en matt, oppgitt stemning i Oslo. Men vi hadde sluppet Quisling. Vi hadde fått et administrasjonsråd, ihvertfall bedre enn en ren nazistadministrasjon, selv om vi ikke måtte gå rundt og innbille oss at det var en slags form for selvstyre. 7. juni var det også slutt i Nord-Norge. Det vi hadde igjen var bare hatet. Men det gjør godt å få hate. Først i juli tok jeg ferie. Vi hadde 4 uker, noe som ikke var vanlig på den tiden. Vi reiste til Jevnaker og besøkte familien. Men min ferie skulle ikke bli lang. Et par dager etter ankomsten fikk jeg beskjed fra telefonsentralen om å melde meg omgående for ilsamtale fra Oslo. Det var Thorvaldsen i Brannkassen. *Ordre : Du har å melde deg øyeblikkelig for skadesjefen i Trondhjems Forsikringsselskap. Han er formann i Forsikringsselskapenes Krigsskadekommisjon for Trøndelag. Du er utsett til å representere Norges Brannkasse i nevnte kommisjon. Punktum.*

Han kunne spart seg punktum. En ordre fra Thorvaldsen var ikke gjenstand for diskusjon. Dessuten var det jo et *ærefullt* oppdrag. Antakelig også lukrativt på andre måter, f.eks. økonomisk. Han tilføyde at han hadde gitt beskjed til Nypan om å gi meg et forskudd på 1000 kr. hvis jeg trengte det. Egentlig var det vel ganske freidig å be folk avbryte ferien på denne måten, men han visste vel at det var en sjanse som jeg aldri ville la gå fra meg. Men hvorfor akkurat meg? Som bare hadde vært 2 år i avdelingen. Men det var vel ikke så mange han hadde å velge mellom. Og det var vel ikke så unaturlig å sende en trønder til Trøndelag. Hvordan skulle jeg reise? Til Oslo, og tog derfra? Eller tog fra Lillehammer? Det ble vel både det enkleste og det billigste. Å sykle til Lillehammer var ikke noe stort problem. Jeg startet kl. 0600 neste morgen. Helge ble med et stykke på veien, men snudde på Høykorset da det begynte å regne. Jeg var ganske våt før jeg kom til Gjøvik, men det var bare å fortsette. Det gikk radig unna til Lillehammer, men Vingnesbrua var sprengt under krigen for at tyskerne

ikke skulle komme over, så de måtte kjøre sine lastebiler og panservogner på isen ved siden av brua. Men nå var det ikke is lenger, så jeg måtte vente en stund på ferge. Jeg ankom til stasjonen 3 timer før toget skulle gå, og fikk vite at toget var 6 timer forsinket. Det ble tilsammen 9 timer å vente. Jeg var forlengst gjennomvåt, og syntes det var bedre å sykle enn å sitte og fryse. På Vinstra var toget 8 timer forsinket, og på Dombås meldte de 9. Da jeg trakk opp Dombåsbakkene begynte det å bli ganske mørkt. Men det lysnet da jeg kom til Hjerkin, og det sluttet å regne, for nå begynte det å snø. Og jeg som ikke hadde piggekk. Jeg oppdaget etter hvert at det ble lettere å trække. Det kom vel av at det nå var blitt nedoverbakke. På Ulsberg stasjon sa de at de ventet toget om ikke så lenge, men jeg tenkte at jeg rekker vel til Berkåk, så jeg kan ta toget derfra. Men det gjorde jeg ikke. Det var første gang på turen jeg kom for sent til toget. Men jeg tenkte at jeg rekker vel ihvertfall neste tog. Så jeg syklet videre. Ned gjennom Gauldalen skinte sola, og jeg ble nesten varm. Ihvertfall ikke helt iskald lenger. Da jeg kom til Støren, sto det at det var 5 mil til Trondheim. Det var jo omtrent som fra Jevnaker til Oslo, og det hadde jeg da syklet mange ganger så det var jo ingen ting å bry seg om. Litt senere kom jeg til Heimdal, og da var det bare 10-12 km igjen. Å kom jeg til en vei som lignet veldig på Nyveien i Trondheim hvor jeg hadde lekt som barn, og den var egentlig svært gammel, og ble tilslutt så gammel at den ikke burde hete Nyveien lenger, og det gjorde den da heller ikke. Nå var det Osloveien. Så kom jeg til Arilds gate, og så til Ilevollen, men den går jo til Lade gård, og dit skulle jeg da ikke nå, og så måtte jeg gå av sykkel for det går ikke å sykle oppover Steinberget, og da var klokken 1200 og det var dagen etter den dagen da jeg begynte å sykle, å sykle, å sykle, å sykle - - - *Goddag, mor, her er jeg!*

Det var deilig å være hjemme hos mamma'n sin igjen. Hun puttet et eller annet i meg, men jeg visste ikke hva det var, men hun sa jeg skulle tygge det og spise det og så tygget jeg det og spiste det, så puttet hun meg i en seng og sa at jeg skulle sove og så sov jeg, og så sov jeg, og så var det neste dag. Så spurte hun hvordan vi hadde det, og hvordan Lilla hadde det, og hun er vel ikke - -, hun skal vel ikke - -. *Nei da, mor, hun er ikke, og hun skal ikke, ihvertfall ikke enda* Mødre har jo alltid sine bekymringer.

Kommisjonen hadde sitt første møte i Trondhjems Forsikringsselskap. Formann var skadesjefen i selskapet. Det var 7 medlemmer, representanter for ulike selskaper. Det var egne skadekommisjoner for Steinkjer og for Namsos, som begge var bombet. Men det var spredte skader i hele Trøndelag, som vi skulle ta oss av. Det var et betydelig antall skader i Stjørdal og Verdalen, knyttet til forsvaret av flyplassen på Værnes og kampene om Hegra Festning. Det ble til at vi alle skulle dra til Stjørdalshalsen og til Verdalsøra, og at vi måtte etablere skadekontorer på disse stedene. Vi regnet med en uke på hvert sted. De øvrige skadene var ganske spredt, og de ble fordelt på medlemmene enkeltvis, slik at vi fikk hvert vårt distrikt. Jeg fikk Ørland og Agdenes, jeg var den som var best kjent der.

Oppgjørene i Stjørdal og Verdalen gikk greit unna, vi hadde av og til noen problemer med å få våre klienter til å forstå at en Grower & Backer symaskin fra 1896 ikke var det samme som en Singer fra 1938. Det var helt utrolig mange av disse gamle symaskinene i bygda, og de fungerte fremdeles, skal vi tro det som ble sagt. Og en symaskin var en symaskin. Derimot hadde de liten sans for gamle møbler - senger, bord, kommoder, skatoller fra 1850/60. Sånt skrot var det da ingen som ville ha. Mange var bitre når vi nulltet ut den gamle symaskinen, selv om vi femdoblet den angitte verdien (egentlig alt for lite) på fram- skapet. Arbeidet gikk raskt unna, og vi var tidligere ferdige i Stjørdalshalsen enn vi hadde beregnet. Hvis det gikk like raskt på Verdalsøra ville vi spare inn 3-4 dager. Jeg hadde en skade som skaffet meg litt hodebry. Det dukket opp en ganske ung dame - ca. 25 - med en masse papirer. Hun var nydelig, og pent kledd. Huset til faren hennes var blitt okkupert av tyskerne under beleiringen

av Hegra festning. Da huset ble frigitt så det ikke ut. Han hadde satt opp en skadeoppgave, men hadde senere forlatt landet, og hun opptrådte nå på hans vegne. Oppgaven var grundig og nøyaktig, og skadebeløpene virket nøkterne. Ikke mye å sette fingeren på. Ingen gamle symaskiner her. Det forelå erklæring fra lensmannen om at skaden hadde funnet sted som beskrevet, og at det ikke var noe politiet kunne foreta seg. Men hun hadde også en oppgave over ting hun selv hadde mistet. Smykker for omkring 30.000 kr. (Det vil si omtrent en halv million etter 90-årenes kurs) Og dette var lenge før Lotto-millionærer ble oppfunnet. Oppgaven var spesifisert for hvert enkelt smykke med art, beskaffenhet og verdi, når og hvor det var kjøpt, hvem hun hadde fått det av, med navn og adresse og ved hvilken anledning. Gullsmedkvitteringer var vedlagt for noen, erklæringer fra giver for andre. Jeg hadde ingen forutsetninger for å vurdere verdiene. Jeg hadde liten lyst til å legge ved originalkvitteringene når det dreide seg om så unormalt store verdier. Så jeg attesterte på oppgaven hvilke dokumenter som var forevist, og signerte med mitt navn og selskap. For sikkerhets skyld tilkalte jeg formannen, som var enig i at hun selv burde ta vare på dokumentene som bevismiddel - helst i en bankboks, og han satte også sin egen signatur på skadeoppgaven. To år senere fikk jeg en telefon fra Kigsskadetrygden. De ville ha nærmere rede på min befatning med saken. Min befatning fremgikk vel av mine notater på skadeoppgaven, og jeg hadde intet å tilføye. *Vi er ikke så letturte vi, låt det, vi har anmeldt henne for forsøk på forsikringsbedrageri.* Men politiet henla saken straks, da de fikk se dokumentene som hun hadde tatt vare på. Den *ikke letturte* måtte bite i det sure eplet og be om unnskyldning.

Jeg var glad jeg hadde med meg sykkel til Ørlandet. Det var 5-6 ukompliserte skader på Brekstad, og gikk raskt unna. Men det var atskillig flere på Agdenes, og jeg regnet med å bruke minst et par dager der. Men først måtte jeg besøke onkel Broder og tante Astrid, når jeg nå var på Ørlandet. Det var et år siden jeg var der og viste fram Lilla, og nå var vi gift. Broder mente at jeg nok kunne ha gjort et dårligere valg, men sto fast ved at hun var alt for god for meg. Klart hun var, det var jeg da enig i, men når vi først hadde tullet oss bort, fikk vi vel prøve gjøre best mulig ut av det. Da Astrid hørte jeg skulle til Agdenes sa hun at jeg måtte dra innom Alfhild som nå var gift på Fremstad gård. Hun ville bli dypt ulykkelig om hun fikk vite at jeg hadde vært i Agdenes uten å besøke henne. Alfhild var tjenestejente på Lie, fra 1928 til 1934. Hun var vel 4-5 år eldre enn meg, ei skikkelig gladjente, og vi hadde mye moro. Vi regnet henne nesten som en storesøster. Astrid ringte og fortalte at jeg skulle til Agdenes, og jeg kunne bare våge å ikke komme til Fremstad, og jeg skulle bo der, om jeg ble flere dager i Agdenes. Hun hadde 2 jenter på 3 og 5 år, fortalte Astrid. Jeg var innom Handelslaget på Brekstad og kjøpte det peneste kjoletøyet jeg kunne finne til småjentene. Og noe smågodt. Jeg var jo så glad i jenter. Idag ville jeg vel blitt beskyldt for å være pedofil, men det var heldigvis ikke oppfunnet den gangen.

*

Fremstad gård lå høyt og fritt, med utsikt over Storvatnet, hvor min tippoldefar Per Ørsleiet gikk gjennom isen og druknet i 1816. Alfhild var akkurat som før, kanskje litt rundere. Mannen hennes var nok noe eldre. Jentene var artige og riktig søte, det var ikke lenge før jeg hadde ei jente på hvert kne. Kanskje var det noe rart i kofferten min, og tror du ikke det var en sjokolade til hver. Og jamen var det noe mor kunne sy jentekjoler av også. Alfhild sa : *Men det går da itj an*, og jeg sa : *Toillsnakk, det går an. Men da får du no iallfall ha takk, da. Men no e de meddag.* Som vanlig i Trøndelag spiste de på kjøkkenet. Men til meg ble det dekket på i stua. Jeg skulle ikke spise sammen med de andre. Mine protester ble ikke tatt til følge. De hadde da folkeskikk. Gamle Kristian Fremstad skulle holde meg med selskap. Han ble utstyrt med en seidel hjemmebrygget øl. Og det var virkelig et underholdende selskap. Det han ikke visste om bygda og distriktene omkring, var ikke verd å vite. Med ett stoppet han. *Var ikke Anne Vingan din bestemor? Og hun var datter av Arnt Vingan, som igjen var sønn*

av Anne Fremstad. Og Anne Fremstad var min bestemor. Vi er altså slektninger. Det visste du ikke!"

Neste dag begynte jeg å gjøre meg i stand til å reise rundt i distriktet, men da jeg dro frem sykkelen min, fikk jeg beskjed om at den fikk jeg ikke bruk for nå. Gamlekristian skal kjøre deg. Han kjenner alle, og vet hvor de bor. Han er bare bort på Sørjordet etter hesten. Og nå gikk det unna. Kristian var nok en ansett og respektert mann i bygda, og med ham ved min side ble oppgjør etter oppgjør bragt i havn. Det var praktisk talt ingen som hadde noen motforestillinger mot mine anførsler, og selv et lite *Ja, men* - ble stoppet med et blick fra den gamle ørn. Det var bare en han ikke rådde med. Nils var enkemann, bodde og drev gården alene. Den så velstelt og ryddig ut, selv om kanskje en kvinnehånd hadde gjort seg på kjøkkenet. En granat hadde havnet i fjøset, men den hadde ikke eksplodert, så skadene ble forholdsvis moderate. Skadene på huset hadde han reparert selv, og det syntes han ikke det var noe å snakke om. Men en sauebukk, en vær var kommet i veien for

granaten, og selv om den var en hardhaus, ble møtet med granaten for mye for ham, og han forlot denne verden for å ta plass i de evige sauebeiter. Og nå ville mannen ha igjen væren. Jeg forsøkte meg litt spakt med en verdiansettelse, men ble avfeiet. Han hadde ikke bedt de fordømte tyskerne komme her å skyte på folk og dyr, og nå ville han ha igjen væren. Jeg forsøkte meg med at det ville kanskje ville være mulig å skaffe til veie en annen vær. Hadde et blick kunne vært dødelig, ville det han sendte meg øyeblikkelig bragt meg til å plukke kløver ved siden av den avlidne væren. Han ville ikke ha noen annen vær, han ville ha igjen den som ble skutt. Levende. Videre argumentasjon ble oppgitt.

På hjemveien tok jeg opp de lokale spiseskikkene med å dekke til en ensom gjest på stua, mens husets folk spiste på kjøkkenet. Det var ikke snakk om spiseskikk, mente han, men om folkeskikk, at man *gjorde ære på en gjest. Men hvis søsteren eller broren til Alfild kommer på besøk? Ja, de spiser selvfølgelig på kjøkkenet, de hører jo til familien. Men igår fant du jo ut at vi var i slekt!* Han så storøyd på meg *Jau, betterdø, i kveld ska du få et på kjøkkenet. Æ ska sei det te'n Alfild.* Og den kvelden spiste jeg sammen med de andre på kjøkkenet, og jeg syntes faktisk det var en større ære som nå ble forunnt meg. Jeg var en av familien.

*

Jeg ville ikke sykle fra Trondheim til Jevnaker, syntes det var nok med den ene gangen. Hadde litt mer bagasje også. Hadde fått med noen *småtterier* både fra Ørlandet og fra mor. Noe spiselig og noe ikke spiselig. Til Lilla. Jeg kunne ta toget til Lillehammer, men der kom jeg ikke over Lågen, det var vel ikke noen ferge så tidlig Det var bru ved Fåberg og ved Fåvang, men der stoppet ikke nattoget, men Ringebu er bare 8-10 km nord for Fåvang. Jeg fikk ta toget til Ringebu, sykle over brua ved Fåvang, derfra til Gjøvik, tog derfra til Roa, sykle 15 km til Jevnaker. Hvis togene var noenlunde i rute kunne jeg rekke et tog som gikk kl. 8.15 fra Gjøvik. Hvis, ja. Har vi noengang opplevd at et tog har vært i rute når vi virkelig trengte det? Jeg fikk etterpå høre at det hadde vært sludere å bli med nattoget til Minnesund, og så sykle derfra, men det er lett å være etterpåslu.

Men nå sto jeg på Ringebu kl. 5.15 - 85 km til Gjøvik på 3 timer. Ikke helt håpløst. Jeg fikk trå til. Jeg holdt øye med klokka og kilometerne hele veien, og det var stadig *ikke helt håpløst*, men da det sto *Gjøvik 10 km* hadde jeg bare et kvarter igjen. Det kunne jeg umulig rekke. Da jeg trillet inn på Gjøvik jernbanestasjon, sto toget der og mesteren sto og viftet med et grønt flagg. Men under over alle undere. Da han så meg komme vaklende skiftet han over til et rødt. Inn med sykkelen, inn med syklisten, avgårde med toget Jeg hadde kommet meg litt, men var enda litt vaklevoren da jeg gikk av toget på Roa. Men nå var det bare 15 km. igjen, og de gikk i labert tempo. Snart var jeg på Lunnertoppen og så kunne jeg se

Randsfjorden under meg badet i sol. Så det siste stykket ned mot Jevnaker og bortover Storgata. Og der sto Lilla. Engelen. Og nå var hun min!

*

Jeg fikk godt betalt for Trondheimsturen. Reise- og diettgodtgjørelse som var nesten ren netto. Jeg hadde jo syklet det meste, og bodd gratis mesteparten av tiden. Honorar etter satser som jeg bare kunne drømme om. Vi følte oss rike.

5

Hybelen min på Bestum ble for liten som familiebolig. Liv bodde mer eller mindre hos oss. Det var ei artig jente å ha på besøk, men ett rom ble for lite. I Hengsengveien på Bygdøy fant vi en leilighet som passet oss fint. Tre store væreleser, digert kjøkken og spiskammer. Når sola skinte var den helt herlig. Riktignok utedo, men det var vi jo vant til både på Jevnaker og Ørlandet. Og husleie bare 90 kr. Så vi slo til, og flyttet pikkpakket vårt til Bygdøy. Ikke noe stort lass. En idrettskamerat med lastebil besørget flyttinga. Vi likte oss i den nye leiligheten, selv om det var litt primitivt. Omgivelsene var praktfulle. Utsikt mot Bygdøy Kongsgård. Vidstrakte jorder med hester og kuer. Praktfulle stier å løpe på. 7-8 minutter til Paradisbukta. Det samme til Skøyen, hvor vi kunne få trikk til byen.

*

Avdelingssjefen syntes jeg skrev alt for kort. Kunne jeg ikke utbrodere det litt mer? I stedet for *Deres brev 15.4.*, kunne jeg skrive *Vi har mottatt Deres brev av 15. april.* Jeg var ikke enig. Når lensmannen i Romedal spør om premiesatsen for Fjell Bruk, og jeg svarer at den er 6.5 promille, har jeg ikke mer å si. Men jeg kan da skrive lange brev også. Her forklarer jeg lensmannen i Ås hvorfor vi gjør slik og slik og ikke sånn og sånn. Jeg har gjort meg umak med å gi ham en skikkelig forklaring, og brevet er på halvannen side. Han leste brevet. Godt skrevet, slik ville han ha det. *Jeg får vel gi meg. Som vanlig. De får det alltid som De vil, De! Og så skriver De «med hilsen» stedenfor «Ærbødigst» Ja, ja, det får vel gå det og, men skriver De til Statsråden får De skrive «Ærbødigst».* Min korrespondanse med statsråder var ganske beskjeden, det var også min ærbødighet for dem vi hadde for tiden, men om det skulle oppstå behov for skriftlig kontakt med slike personer kunne jeg love å bruke formen *Ærbødigst*; jeg hadde absolutt intet ønske om å sende dem noen vennlig hilsen. Etter et par uker skrev alle i avdelingen *Med hilsen* under brevene, men det tok flere år før det ble standard i Brannkassen. Avdelingssjefen var egentlig ganske kry av at vi var mer moderne og lå foran Bygningsseksjonen i utvikling og effektivitet. Jeg hørte ham en gang si til kontorsjefen at i Løsøreavdelingen skriver vi bare det som er nødvendig for å gjøre oss forstått. Jeg fikk nesten frie tøyler når jeg kom med forslag som han mente å kunne triumfere med overfor de andre sjefene. Han tok gjerne æren for det han lot meg gjennomføre. Og hvorfor ikke? Han var jo sjefen.

*

En dag kom jeg hjem og fant Lilla oppløst i tårer. Jeg ble livredd, Hva hadde skjedd? Er det noe med Liv? Eller med moren din? Jeg kom ikke på fler i farten. *Jeg har - hikst - fått - hikst - mens.* Men det kan da ikke være noe å gråte sånn for. Det har du da vel hver måned! *Jeg trodde - hikst - at jeg ikke skulle få det - hikst - denne måneden. Jeg kan visst - hikst - aldri få barn.* Jeg pustet lettet. Og så skremte du nesten vettet av meg. Kan da skjønne du skal få barn. Vi legger oss tidlig en kveld, så skal jeg lage et til deg. Tørk nå tårene, så går vi på kino i kveld. Det går en god gammel norsk film på Collosseum.

Det var første og siste gang Lilla felte tårer fordi hun ikke kunne få barn. Det skulle hun da heller ikke få noen grunn til.

*

Jeg hadde et ærend i poliseavdelingen en dag. Jeg la merke til at Kari satt og fiklet med maskinen på frivalse og hakket seg frem med ordskiller istedenfor å bruke tabulatoren. *Hva er det du gjør, sa jeg, passer ikke polisene til skrivemaskinen? Gjør de vel ikke, det har de da aldri gjort Vil det si at dere alltid må sitt og fikle slik når dere skriver poliser? Må vi vel når polisene er slik.* Jeg gikk inn til Brent, sjefen for poliseskriverne. Han var lite interessert. *Vi skriver på de polisene vi får utlevert. Men er det ingen som spør dere når det trykkes nye poliser?* Han så på meg som om jeg hadde fortalt en dårlig vits. *Ingen har noen gang spurt oss om noe.* Han satt og skrev poliser selv, så jeg. Brukte pekefingerne. Det var ikke mye å hente her. Jeg gikk til Bjartland, som var avdelingens økonom. Han bestilte de trykksakene ble bedt om, fikk jeg vite, .men det var Altung som redigerte polisene. Jeg gikk til Altung. Han himlet med øynene da jeg begynte å snakke om frivalse, ordskiller og tabulator. *Det der vet jeg ikke hva er for noe, jeg har ikke hørt om det engang, snakk med Brent. Han får si fra hvis han er misfornøyd med noe. Jeg har ikke tid til dette nå; hvis det er noe galt, får du og Berntsen ta dere av det.* Jeg var mildt sjokkert. Han lager poliser som skal fylles ut på skrivemaskin uten å ha den fjerneste anelse om hvordan en slik maskin fungerer. Det ble til at utformingen av polisene heretter skulle sortere under Berntsen, og han delegerte det øyeblikkelig til meg. Det var jeg som kunne skrive på maskin, ganske sikkert den eneste i Brannkassen som hadde sertifikat fra Stortinget. Første stopp var nå Warhuus Boktrykkeri som trykket polisene våre. Jeg fikk en forelesning om boktrykk og typografiske mål : cicero og kvartpetit, og fikk attpå til i foræring et typometer som jeg har den dag i dag. Skrivemaskinen har en linjeavstand på 1/6 tomme. De typografiske målene kunne ikke tilpasses. Skrivemaskinen kunne derimot tilpasses ved å bruke frivalse, slik vi gjorde i Brannkassen. Jeg ga meg ikke. Gikk til Otto Falch og snakket med faktor Findeisen. Han var meget interessert, vi gikk inn i setteriet. 1 cicero.= 6 kvartpetit var litt mer enn 1/6 tomme, 5 kvartpetit var litt mindre. Men hvis vi brukte en utjevning - 6,5,6,5,6,6 kvp osv, så ville avvikelsen bli så liten at den ikke ville være merkbar på et A4-ark. Så enkelt var det. Det vakte berettiget oppsikt da en svensk siviløkonom, Håkan Tångeberg i Asea *fant opp* denne linjeutjevningen nesten 10 år senere. Poliseskriverne våre var henrykte over de nye polisene, men Brent kunne ikke merke noen forskjell. Han brukte fremdeles frivalse.

*

Ut på høsten ble Lilla syk. Grufulle smerter i ryggen. Kunne omtrent ikke røre seg. Jeg hadde en venn som var idrettslege, Ingvar Hansen. Jeg spurte ham om det var noe jeg kunne gjøre ut over å gi henne noe smertestillende. Han sa det var ikke alltid det fantes noen adekvat behandling, men han ville komme og se på henne. Han kom allerede samme ettermiddag. Han undersøkte henne så grundig han kunne, men sa at han måtte få henne på røntgen. *Du har en herlig kone, sa han, og henne må vi ta vare på.* Han ble stående en stund ved vinduet, og så på tyskerne som marsjerte oppover Bygdøyveien. Han knyttet nevene mens han sto der. *Gud hvor jeg hater de svina.* Han snudde seg. *Jeg vil prøve å få kona di inn på Sanitetsforeningens Sykehus. Der vet de alt som vi idag kan gjøre med slike rygger, og der får hun den beste behandlingen som finnes idag. Men jeg kan ikke gi deg håp om en snarlig helbredelse* Lilla ble lagt inn på sykehuset et par dager +senere, og ble liggende der noen uker. De ville forsøke med en operasjon.

Men en dag ble jeg innkalt til en samtale med legen. De kunne ikke operere. De hadde oppdaget at hun var gravid. Hun måtte regne med å bli sengeliggende under svangerskapet. De skulle ta henne inn igjen når det hele var over. Det var en glad og lykkelig Lilla jeg traff

under visitten den kvelden. Det så ut som nyheten om hennes "tilstand" hadde hatt en mirakuløs virkning. Hun hadde nok vondt fremdeles, men smertene kunne ikke døyve gleden. Nå ville hun hjem. Og stå opp. Hjemme lå hun et par dager. Så stavret hun seg opp, hadde nok vondt men bet tennene sammen i trass. Og hun skulle absolutt ikke inn på sykehuset igjen. For da hadde hun et barn å ta seg av.

*

Min venn Ingvar Hansen fikk aldri oppleve å se Norge fritt igjen. Han ble arrestert av Gestapo i 1942 og gjennomgikk en grusom tortur og mishandling. Siden satt han på Grini nesten 2 år, men ble så sendt til Tyskland. Han omkom da fangeskipet Westfalen ble senket 8. september 1944..

*

Dager og uker gikk. Lilla hadde mye vondt, men hun *ville* ikke la seg knekke. Ikke *nå*. Leiligheten vår viste seg nå fra en annen side enn på en solvarm sommerdag. Med enkle vinduer og uten isolasjon i vegger, gulv og tak var den uhyggelig kald når kulda satte inn. Særlig på kjøkkenet hvor det var en åpen gang under. I de verste kuldevintrene 1941 og 1942 da tyskerne frøs ihjel foran Moskva og Stalingrad var det i Oslo 25-30 kuldegrader sammenhengende i 3 måneder. Vi måtte la springen renne på kjøkkenet om natten for at vannet ikke skulle fryse for oss. Om morgenen var det et par cm. is i vasken. Kom det en liten vannskvett på gulvet, var det skøytebane i løpet av et par minutter. Vi hadde en ved- komfyr på kjøkkenet, men det tok ofte flere timer å få temperaturen over frysepunktet. Spiskammeret hvor vi kunne holde maten varm om sommeren kunne nå benyttes som fryseboks. Det var ikke lett å oppdrive brensel heller, men jeg fikk da som regel tusket til meg litt ved, og av og til litt koks. Etter noen tid fikk vi imidlertid en ganske formidabel brenselreserve. Tyskerne hadde okkupert nabotomta, og der hadde de lagt seg opp et gigantisk vedlager, stablet i 3 meters høyde, hundre meters lengde og i 10-20 rekker. Hvem orker å sitte og fryse med et slikt vedlager rett utenfor stuedøra? Det var riktignok en vakt der, men han virket harmløs, og holdt seg helst innendørs om kvelden. En kveld jeg skulle komplettere vår vedforsyning, kom jeg likevel ut å kjøre. Mens jeg lå på toppen av en vedstabel og skulle til å slenge ved over gjerdet, kom vakta ruslende sammen med et kvinnfolk. De stilte seg opp rett under min vedstabel. Jeg kunne kakket ham i hodet med et vedtre, men det var neppe tilrådelig. Jeg fikk ligge musestille på toppen av vedstabelen til de var ferdige. Det var 25 kuldegrader, og jeg var litt frøsen da de endelig trakk seg tilbake. Jeg måtte tines opp i lunkent vann. Vårt lille reservelager av ved hjalp oss gjennom fem krigsvintere og tre etterkrigsvintere uten at vi fikk noen varige men.

*

Jula 1940 tilbragte vi på Jevnaker hos mor Jenny. De hadde flyttet til en ny leilighet med noe mer plass, slik at vi kunne bo hos dem istedenfor hos Helge. Lilla var sprekkeferdig for å få fortalt om de store nyheter som var forestående, men de hadde nok skjønt det. Hun begynte allerede å bli litt lubben. Jeg har aldri sett noen så utrolig lykkelig over å

være gravid. Det ble til at Liv skulle være med oss hjem. Det er fremdeles et litt av et mysterium for meg hvordan Lilla kunne klare seg gjennom 3 svangerskap og fødsler, og spebarnsstellet som hun var alene om, vi hadde ikke vaskemaskin, ikke Pampers eller Libero, ikke varmt vann i springen, vi hadde bare en ufyselig B-såpe til å vaske oss selv og ungene med. Vann måtte varmes på vedkomfyr, barnetøyet måtte vaskes med et elendig vaskepulver som ikke skummet, skylles i iskaldt vann, vries opp med hendene, tørkes foran ovnen. Når jeg kom hjem, lå det alltid ferdig vasket og tørket tøy til neste dags bruk. Riktignok gikk ikke barna våre med bleier til de var bortimot 5 år som Pampersbarna på TV synes å gjøre. Ingen av barna våre har brukt bleier etter at de var fylt et år, Lilla lærte dem å si fra. Det må gå an å

lære et normalt barn det man kan lære en hundevalp, mente hun. Neste vinter var det samme prosedyre med et nytt barn. Barna badet i en sinkbalje på kjøkkengolvet om kvelden. Da var jeg som regel hjemme og kunne være med.

*

Jeg hadde gjort meg ferdig med forvaltningsretten - det vil si jeg hadde lest det jeg kunne finne i lærebøker og forelesningsreferater som var tilgjengelige, og hadde så smått begynt å lukte på sosialøkonomi som også var førsteavdelingens pensum. Det ble mer og mer klart at det kunne bli vanskelig å ta eksamen med bare å lese, måtte nok før eller senere tenke på permisjon - helt eller delvis - før eksamen. Det var en forelesningsserie, 2 timer i uken i 6 uker jeg hadde lyst til å følge. Jeg klarerte med Berntsen at jeg stakk av en time hver tirsdag og torsdag, mot å ta det igjen om ettermiddagen samme dag. Jeg syntes jeg hadde godt utbytte av forelesningene når jeg hadde lest stoffet på forhånd.

*

Jeg var ikke lenger en av de yngste i avdelingen. Krigen hadde fått mange til å tenke over og vurdere det de eide, og funnet å måtte justere sine forsikringer. Uforsikret eiendom var heller ikke dekket mot krigsskade. Flommen av nytegninger og forhøyelser førte til nyan- settelser i alle avdelinger, men mest i Løsøreavdelingen, som var den mest turbulente. På mindre enn to år ble det ansatt 7 unge gutter og like mange sprelske jenter alle under 25 år. Jeg var blitt senior. Før jeg begynte i 1938 var det av 25 funksjonærer avdelingen bare en under 30 år. Nå var det blitt 20, samtidig med at et par av de eldste damene hadde sluttet, slik at nær halvparten nå var under 30 år. Det var en flodbølge. Det var påbygget kontorbygningen 2 nye etasjer som ble tatt i bruk sommeren 1940. Løsøreavdelingen hadde overtatt 5.etasje i nybygget. I 6. etasje var det kantine, styrerom og noen kontorer.

*

Vi hadde overlevd den første vinteren i den nye leiligheten vår på Bygdøy. Vinteren hadde ikke vært av de aller kaldeste, men kald nok til at vi hutret oss gjennom den. Men nå blenkte vårsola i bakkane, og da fikk vi hug til vår heimlege strand. Hver kveld måtte jeg kjenne på maven til Lilla. Hvis dette var en ny engel, var det ihvertfall en ill- sint engel. Her fikk vi nok noe å slåss med. Lilla var sikker på at det var en gutt, men jeg kunne aldri tenke meg at en gutt kunne være så sint. Dessuten hadde hun jo lovt meg jenter. Minst 4 hadde kun sagt på Bøndernes hus, første gangen jeg traff henne. Nå kom det klesplagg fra alle kanter. Både fra Trondheim og fra Jevnaker. Og her satt både Lilla og Liv og strikket på harde livet. Prinsessa vår skulle ikke mangle noe. Jeg så henne for meg, ei lita prinsesse som danset over jordene mot Kongsgården.

6

Brannkassen hadde bygget en flott hytte ved Blankvannet i Nordmarka. To soverom med tilsammen 8 sengeplasser, og dessuten like mange provisoriske sengeplasser i den store peisestua. Hele vinteren gjennom var det fullt belegg på hytta så å si hver eneste weekend, og ofte måtte de provisoriske sengeplassene tas i bruk. Med det store antall unge mennesker av begge kjønn, som nå preget Brannkassen ble hytta en viktig avkobling i den grå hverdagen som krigssituasjonen skapte. Hytta ble aldri noe elskovsreir, men den var med og skapte nærkontakt, og har nok sin andel i 12-15 interne ekteskap som ble inngått under og i de nærmeste årene etter krigen. Den ble også et viktig ledd i den motstandsbevegelsen som etter hvert vokste frem. I spisesalen måtte vi alltid være forsiktig med hva vi sa, vi kjente ikke alltid den som satt ved nabobordet, og quislingene hadde lange ører. Men på hytta kunne vi forbanne tyskere og quislinger så mye vi ville. En milorgavdeling som holdt til i Nordmarka hadde nøkkel til hytta, slik at de kunne benytte den i en nødssituasjon. Hytta ble alltid holdt i mønstergyldig orden, aldri forlatt uten at alt var ryddig og rent.

*

Det var glimrende treningsforhold på stiene i Bygdøyskogen. Jeg løp ofte en tur tidlig om morgenen, og en tur om kvelden. Jeg tror jeg var i bedre form enn noen gang tidligere, og skulle gjerne ha startet i et terrengløp, eller på en 800 m, men det var ikke aktuelt nå. Flere av våre fremste idrettsutøvere ble arrestert, siden diskvalifisert *på livstid* fordi de nektet å delta i nazi-idrett. Det var innsatt nazi-ledere i alle idrettsforbund, men forbundene besto nå bare av lederne. Idrettsstreiken var total til tyskernes store ergrelse. De greide ikke å få arrangert et idrettsstevne så lenge krigen varte, men fikk skremt mange over i mil-org

*

Liv, du må våkne! Jeg må avgårde med Lilla! Vi går til Skøyen, jeg tror vi får taxi der. Nei, du behøver ikke stå opp, jeg måtte bare vekke deg, så du vet hvor det er blitt av oss. Du kan ringe meg på kontoret ved 12-tiden, hvis du vil høre om det er noe nytt. Det var tidlig om morgenen den 10. juni. Klokken var bare litt over 5. Men det var ikke noe nytt kl. 12, ikke kl. 3 heller. Jeg var hjemme ved 4-tiden. Liv hadde laget i stand noe slags spiselig, men jeg visste ikke hva det var jeg spiste. Vi hadde ikke noe større matlyst noen av oss. Jeg gikk en tur ved 7-tiden, kom tilbake etter en drøy halvtime. *Men så våt du er, at du ikke tok regnfrakk.* Det var blitt en dam der jeg sto. *Regner det da?* Det hadde jeg ikke merket. *Liv, vi har fått ei stor, sint jente!*

*

poø – (Bemerkning av katten vår da den gikk over tastaturet. Det skal antakelig være PØ, men den har så store labber at den uforvarende har fått med seg en O, som er nabotasten til P.)

*

22. juni 1941. Operasjon Barbarossa. Hitlertyskland går til angrep på Sovjetsamveldet. En ny blitzkrig er i gang. Det ser ut som Sovjet har enorme tap i startfasen. Men det er enorme

avstander, og hvor mange millioner soldater tyskerne enn kan mobilisere, kan det bli glissent mellom dem når de kommer langt nok inn i Sovjet. De må jo også holde store troppestyrker i alle okkuperte land. Vi hører ikke lenger tyske soldater synge : *Denn wir fahren gegen Engeland*. Hadde de endelig gapt over mer enn de klarer å svelge?

Forsikringene hadde et reg.nr. for hvert distrikt. Om forsikringen ble forandret, beholdt den samme reg.nr. De hadde videre et fortløpende sekssifret polisenumr. som ble påført forsikringsmeldingen med nummeratør i postekspedisjonen. Identifikasjonen var altså distrikt og reg.nr., men hvilken funksjon hadde polisenumret? Jeg hadde spurt meg for i alle i poliserutinen, men ingen kunne gi noe annet svar enn at det alltid hadde vært der. Altung og Thorvaldsen mente vi måtte ha det som et bevis på at politen var ekte, akkurat som på pengesedler. Dessuten spiste det ikke noe om det sto der. Det siste var ikke riktig. Det tar tid å skrive og kontrollere et sekssifret tall på hver eneste polise. Det "spiste" 20 minutter om dagen for hver poliseskriver og det samme for postekspedisjonen, og det ble også påført registerkortene i reassuransen. Sammenligningen med penger var irrelevant, der var det et ledd i sikringen mot forfalskning, men jeg hadde aldri hørt om forfalskning av poliser. Avdelingssjefen skar igjennom : *Hva vil skje om vi sløyfer polisenumret?* Ingen kunne påvise noe som ville skje. *Vel, da stopper vi nummereringen fra imorgen. –Hva med polisene, har ikke de en rubrikk for polise nr?* Jeg kunne opplyse om at vi hadde nye poliser under trykking, og at jeg kunne foreta nødvendige rettelser av teksten før de gikk i trykken. *Da sørger Wik for den orientering som er nødvendig.*

*

Liv og jeg var og hentet prinsessa vår. Vi husket å få med oss Lilla også. Grynet så litt skeptisk ut når hun så på meg. Og det burde hun da ikke. Jeg var jo faren hennes. Jeg hadde fått en barneseng av Astri. Og så hadde jeg kjøpt et stellebord. Så her skulle bli stell. Vi var blitt foreldre. Det var helt utrolig. Jeg måtte opp og se på henne flere ganger om natta, for å være helt sikker på at hun virkelig var til. Jeg fikk være med på morgen- stellet før jeg gikk på jobben, så var det vel to eller tre stell jeg ikke fikk med meg, men til kveldsstellet var jeg alltid hjemme igjen. Allerede første kvelden - 7 dager gammel prøvde hun å krabbe ned av bordet. Når hun lå på maven sparket hun fra med bena, dro bena under seg, og sparket ifra påny. På mindre enn et halvt minutt nådde hun fram til enden av bordet, og hadde jeg ikke stått manngard der kunne det gått riktig ille. Og så det var ikke lenge før vi fikk det første smilet. Og siden ble det mange. Både smil og latter.

*

Det ble ikke så mye lesing som jeg hadde tenkt. Sosialøkonomien var heller ikke den mest spennende lektyre jeg kunne tenke meg. Jeg hadde et sterkt arbeidspress på kontoret, og måtte av økonomiske grunner ta med meg den overtiden jeg kunne oppdrive. Selvfølgelig var også familieførøkelsen vår mer spennende enn sosialøkonomien. Og det var stadig var ting i kontoret som skaffet meg kløe i fingrene for å finne sluerer måter å gjøre det på. Jeg hadde konstant dårlig samvittighet for alt jeg skulle ha gjort.

*

Vi var i Paradisbukta. Hadde med oss Erna Karin, 2 måneder. Hun var ellevill over å få bade, i sjøen, og ville ikke opp igjen. Vakte naturligvis litt oppsikt; det var ikke så mange badende på hennes alder. En ung mann syntes særlig interessert. Han kikket stadig bort på oss, men turte liksom ikke nærme seg. Til slutt tok han mot til seg : *Ich habe eine solche im Heimat, aber ich habe sie niemals gesehen*. Det var altså en tysker. Men ikke av de verste, om en skal gi seg til å gradere dem. *Um zwei oder drei Jahre wenn Deutschland den Krieg verloren habe, willst du sie sehen können*. Han sto litt. *Ja, vielleicht*". Kanskje.

Det var unntakelsestilstand. Hansteen og Wichstrøm var skutt. Andre fagforeningsledere var dømt til 10 års tukthus og oppover til livsvarig. En rekke organisasjoner og foreninger ble oppløst. Alle radioapparater måtte innleveres for at vi ikke skulle få høre på de løgnaktige nyhetene fra London. Ja, ja, men da fikk vi jo heller ikke høre alle de sannferdige nyhetene fra Oslo. Dessuten hadde vi en radio nede hos Alf Sørensen i 1.etasje. Han leverte ikke inn sin, for han hadde ikke betalt lisens. Motstanden hardnet til. Men nå gikk den under jorda. enda mer enn før.

*

Kirsten var en av de nye som var ansatt. 19 år bare. Flink på jobben Kom alltid og spurte meg hvis det var noe hun ikke skjønte. Fikk alltid et skikkelig svar fra meg, sa hun. Alltid å finne på hytta om lørdagskvelden, hvis det var noe moro der. Flink til å gå på ski. Danset. Spilte bridge som hun var født med en kortleik i handa. Når vi spilte på par knuste vi alle. Da Allting trengte en assistent fikk jeg prakket jeg henne på ham. Og han var strålende fornøyd. Skadeoppgjør var som så mye annet mannfolkarbeid den gangen, men det tok ikke lang tid før hun gjorde opp skader på egen hånd når Allting var borte. Og hun kunne snakke med folk, og forklare dem hvorfor. Slik at de var fornøyd når de gikk selv om de ikke fikk alt det de hadde tenkt seg. Men hun slo hardt ned på dem som prøvde seg med fanteri. *Hun er et funn*, sa Allting, *og så er hun ei godjente*. Jeg tror både Allting og jeg var litt småforelsket. Jeg var nesten litt sjalu.

*

Desember 1941. Pearl Harbour. USA var med i krigen. Japan hadde tildelt dem et knusende slag. Men det var som en flueveker forsøkte å slå ned en tungveker. De tørket av seg blodet. Det var slutt på defeatismen. Nå ville de slåss. De hadde resurser: olje, stål, fly, tonnasje, teknologi, matvarer, 5 millioner soldater. De måtte slåss på to fronter, men de behøvde aldri være redd for invasjon. De prioriterte krigen mot Tyskland fremfor krigen mot Japan. Det ville ta tid å få mannskap og materiell til Europa, men når de kom ville det være slutten for Tyskland. Men det ville enda ta år med blod, svette og tårer. Tyskerne sto nå foran Moskva. Men de hadde stått der en stund. Kom de ikke lenger? Hadde de truffet på en kvist? Vinteren satte nå inn for alvor. De tyske soldatene hadde sommerklær. Det gjorde seg sikkert godt foran Moskva. Når det var 25 kuldegrader i Oslo, hvor mange var det da i Moskva. 30? 35? 40? Kuldegradene varmet oss om hjertet.

*

Vi reiste til Jevnaker i jula. Det var godt å komme til mor Jenny igjen, om traktementet ikke lenger var helt som vi var vant til. De manglet litt av hvert også på Jevnaker. Jeg måtte tilbake 2. juledag, men Lilla og Erna Karin ble igjen. til over nyttår.

*

Det var stusslig å være alene i romjula. Jeg savnet Erna Karin. Hva skulle jeg finne på nyttårsaften. Å lese sosialøkonomi var ikke akkurat det mest spennende jeg kunne tenke meg på en slik dag. Men det så ut til å løse seg. Det var 6-7 av hyttegjengen som hadde tenkt seg på hytta. Jeg tegnet meg straks som nr. 8. Det falt fra noen. Lille nyttårsaften var det bare 4 igjen, Edit, Gunnar, Kirsten og jeg. Akkurat et bridgelag. Så jeg troppet opp på kontoret med ski og ryggsekk på nyttårsaften. Så ringte Gunnar og sa at Edit var blitt syk, og da gad ikke han heller. Hva gjør vi da?

Vi drar likevel, sa Kirsten, *vi kan da ha det like hyggelig uten dem*. Det kunne vi sikkert. Bare det ikke ble for hyggelig. Jeg hadde helst sett at vi var 4. Hva skulle vi egentlig gjøre på hytta? Spille sjakk? Puslespill? Kabal? To unge mennesker av forskjellig kjønn som attpå til

var glad i hverandre. For det var vi jo om vi ikke skulle lyve for oss selv. Det ble ikke snakket stort på trikken. Vi tenkte vel det samme: Hva var det vi ga oss ut på. Skituren til Blankvann gikk raskt. Det var beinkaldt og skarpt føre. Vi hadde nøkler med, så vi behøvde ikke oppom Bråtan. Inn i hytta, av med lemmene på peisestua, de andre fikk være. Jeg fikk varme på peisen og på soverommene. Kirsten tok seg av kjøkkenet. Hun hadde mye godt med seg. Jeg hadde også litt. Flytende. Etter maten koset vi oss foran peisen. Vi var liksom tødd opp etter hvert, og kunne snakke, vi fortalte om oss selv og våre nærmeste. Jeg fortalte om Erna Karin. Men så var dagen slutt. Hva nå? *Du har fyrt opp i begge soverommene, så jeg. Ja. Jeg ville ikke tvinge deg inn på mitt rom. Det er vel best - - at vi ligger hver for oss. At vi ikke setter i gang noe vi ikke klarer å stoppe.* Så gikk vi og la oss. I hvert vårt soverom. Men jeg fikk ikke sove.

Lå og tenkte på Lilla. På Erna Karin. Og på Kirsten. Men så var det morgen. Opp og fyre. på peisen. Og på kjøkkenet. Kirsten kom også ut på kjøkkenet. *Godt Nyttår, Kirsten. Har du sovet godt? Sovet? Jeg har vel ikke sovet. Ikke mer enn du har. Hun sto litt. Vet du, går kveld kunne du gjort hva du ville med meg. Men idag er jeg glad for at vi gjorde det slik. Jeg kunne ikke orke å være en du hadde på si. Og du ville aldri gå fra Lilla. Og ihvertfall ikke fra Erna Karin.* Jeg kysset øynene hennes. Og munnen. Men så var det nok. Vi spiste frokost, og gjorde oss i stand til å dra. Vi hadde ikke mer å gjøre her. Men så klapret det i ski. Det var fru Elvestrand med en venninne. *Å, er det dere som er her? Jeg fikk sånn lyst til å vise Grete hytta vår. Får jeg lov? Se her er den store, herlige peise- stua. Og kjøkkenet. Her er ett soverom. Og her det andre. Tusen takk for at vi fikk lov å se. Vi forstyrret dere vel ikke? Vi skal til Kikut, så vi får dra videre.* Kirsten smalt døra igjen etter henne. *Den merra! Sedelighetspolitiet. Hun visste så inderlig godt at vi var her. Det var derfor hun kom. Måtte se begge soverommene for å se hvordan vi hadde ligget. Hadde hun funnet sengklærne i en seng, ville hele Brannkassen fått vite det før kl.10 imorgen. Og Lilla ville fått et anonymt brev før det var gått en uke.*

*

1942 I midten av januar var vi på hytta igjen. Men nå var vi flere. Vi spilte bridge. Kirsten og jeg spilte på par, og knuste de andre i tur og orden. De beskyldte oss for å ha hemmelige tegn og avtaler. Hvordan kunne hun ellers vite at hun skulle spille ut ruter? Jeg tok en liten skitur på morgenkvisten. Det var ikke helt lyst, men det gikk an å gå. Ned fra Blankvannsbråten var det ganske bratt. Jeg hektet bort i noe, og mistet den ene skia. På en ski og ute av balanse var jeg sjanseløs. Gikk rundt et par ganger og så satt jeg fast. Urokkelig. Det gjorde grusomt vondt i ankelen og jeg holdt på å svime av. Etter flere for- tvilte forsøk klarte jeg å få av meg den andre skia. Jeg klarte til slutt å kravle meg bort til skiløypa. Der måtte det jo komme noen. Men det var ganske tidlig på morgenen og 25 kuldegrader. Hvor lenge kunne jeg klare meg. Borte i hytta syntes Gunnar at jeg ble lenge borte, og tok en kikk ut av vinduet mot Blankvannet. Det var ikke skikkelig lyst, men han syntes han så noe oppe i bakken på den andre siden, og gikk ut for å se nærmere. Det ble slått full alarm.

Instruks til skikjelkepatroljene : Tilskadekomne bringes først til Slagteren. Deretter til Sørkedalen kapell.

Fra Sørkedalen kapell fikk jeg ambulanse til Ullevål sykehus. Det ble konstatert brudd ankelen. Ukomplisert. Jeg ble straks gipset. Hold deg på divanen i 10 dager, deretter gågips i 4 uker. Jeg fikk trøste meg med sosialøkonomien. Nå får jeg kanskje lest litt. Erna Karin syntes det var ustoppelig morsomt at pappan hennes var hjemme. Aller mest morsomt var det når hun kunne stikke av med noe jeg holdt på med og jeg prøvde å ta henne igjen med foten i gips. Her skulle det ikke bli mye sosialøkonomi, nei. Lilla var gravid igjen. Termin 22. september 1942 Regnet vi oss 9 måneder tilbake havnet vi på 23. desember. Det var vår 2-års

bryllupsdag. Den var nok blitt feiret litt for sterkt.

*

Det kom et brev fra Innenriksdepartementet : Følgende funksjonærer i Norges Brannkasse er funnet politisk uskikket og skal fratres med *øyeblikkelig* virkning. Så fulgte en liste med 18 navn i alfabetisk rekkefølge, de fleste fra hyttegjengen, men også noen andre. Nederst på listen : Hans Noreng, Åsa Ulsten, Anton Wik Undertegnet Hagelin.

Det var et sjokk. Ikke bare for oss som sto på listen, men også for de andre. Tanken på å få 18 politisk skikkede inn i kontoret var skremmende. Men *øyeblikkelig virkning* ble justert til en måneds oppsigelse, etter at Brannkassen hadde bedt om en utsettelse, fordi det ikke lot seg gjøre å erstatte 18 øvede funksjonærer på stående fot.

Jeg ble innkalt til Thorvaldsen som kunne fortelle meg at han allerede hadde skaffet meg en jobb i Storebrand, hvis nå oppsigelsen skulle bli opprettholdt. De anså betegnelsen *politisk uskikket* for å være den beste anbefaling de kunne få ved siden av Thorvaldsens anbefaling som også veide tungt. Det ble holdt en dundrende avskjedsfest på hytta da avskjedsstunden nærmet seg.

To dager før vi skulle slutte ble alle 18 nedkalt til direktør Meidell (tidl.nazistatsråd). Vi måtte stille på en lang rekke mens han holdt en tordentale som dog endte med at han skulle la nåde gå for rett, avskjedigelsen var opphevet, men vi skulle som straff settes ned et lønnstrinn. Tilbake i avdelingen måtte jeg inn til avdelingssjefen og avgi rapport. Han sa at det lønnstrinnet kunne vi ta med ro. Han ville attestere overtid som tilsvarte et lønnstrinn, eller sørge for at vi fikk kompensasjon på annen måte. Etter krigen fikk alle etter- betalt det lønnstapet vi hadde vært utsatt for. Det ble en ganske pen skilling etter vel 3 år.

*

Årsaken til aksjonen var antakelig en mistanke om at Hyttegjengen var en aksjonsgruppe, eller i det minste et motstandsreir. Så slengte man på 3-4 andre jøssinger for å kamuflere det. Det var helt klart at det var satt opp en liste over politisk uskikkede av de to naziene som vi den gang hadde i Brannkassen. Begge var ansatt i Løsøreavdelingen som således var sterkt overrepresentert. Det var da også mange i de andre avdelinger som mente seg forbigått, og at de var minst like politisk uskikket som vi som sto på listen.

Jeg måtte inn til avdelingssjefen igjen. Er De interessert i matauk? Klart jeg var. Hvem var ikke det? Han hadde en tomt på Bestum utenfor sin egen hage. Jeg kunne jeg få disponere 200 kvm. Det var god, fet matjord. Han syntes det var synd at den skulle ligge ubenyttet i disse tider. Han ville dele ut parseller på 200 kvm, helst til funksjonærer i Brannkassen som hadde behov for det. Han ba meg om å stikke bortom ham på ettermiddagen, så vi kunne få merket opp en parsell. Det var bare 20 minutter å gå fra Hengsengen til Bestum, og jeg tok med meg Lilla og ugangskråka vår på en spasertur. Bronn kom ut og vi målte og merket opp 10 x 20 m inntil gjerdet hans. Vi hadde parsellen i 4 år, og vi hadde utrolig mye glede av den. Den var et verdifullt tilskudd til vår husholdning i en vanskelig tid.

*

Jeg ville prøve hvordan det var å skrive poliser. Stakk innom Kari og lånte noen poliseblanketter som jeg tok med meg hjem sammen med noen ferdigstilte forsikringsmeldinger. Da jeg begynte å skrive ut polisene oppdaget jeg mye rart. Riktignok passet politen nå til skrivemaskinen, men den passet slett ikke til forsikringsmeldingen. Rekkefølgen av data var helt forskjellige på politen og meldingen. På meldingen sto noe på forsiden og noe på baksiden, og jeg måtte snu den 4 ganger mens jeg skrev. Av og til 5 ganger hvis det var spesielle polisetekster. Jeg gikk til Altung igjen. *Ta dem vekk! Jeg orker ikke se dem en gang*

til. *Bare lag nye. Jeg vet det er det du er ute etter. Men la meg se dem før du lar dem gå i trykken.* Jeg refererte samtalen for Berntsen. Han var ikke blid. *Se på de bunkene med post vi har liggende der. Skal jeg greie det der alene mens du sitter og leker deg med å lage nye forsikingsmeldinger.* Vi ble enige om at jeg kunne gjøre det hjemme.

*

Vi hadde Liv på besøk igjen, og vi fikk låne hytta på Blankvann i 12 dager fra mandag til neste torsdag. Hytta var ikke så mye i bruk på sommeren. Vi skar to hull i bunnen på en gammel ryggsekk, og det ble en utmerket bæresekk for Erna Karin på ryggen til Liv. Hun syntes det var veldig moro en stund, men det varte ikke svært lenge før hun ville *gå sell*. Og når hun *ville* så hjalp som regel ingen argumentasjon. Men da hun hadde *gått sell* et stykke i ulendt terreng, fant hun seg bedre til rette i sekken. Vi feiret ettårsdagen hennes på Blankvannet. Da var vi på Blankvannbråtan og så på kaninenene og ptopetopetei som skulle bety hønene. Hun fikk gi kaninenene mat og det var morsomt. Fullt så morsomt var det ikke da hun forsøkte det samme med hønene, for de var frittgående og gikk sin vei da hun ville gi dem mat. Kanskje de ikke likte løvetann. Vi fikk kjøpt melk og egg på gården. Litt smør fikk vi også, og litt havremel så vi kunne koke grøt til vesla. Lilla var livredd for Blankvannet. Det skrånet ganske bratt nedover fra hytta mot vannet, og ungen var jo lyn- rask. Hvor lett kunne det ikke være å snuble, og så rulle den siste biten ned til vannet. Jeg måtte lage en lekegrind. Det var lett å finne materialer; småtrær og busker var detover alt, og det gjorde ingen skade om det ble tynnet litt. Dette måtte hun være med på. Det var ustyrtelig moro å hjelpe pappa å lage lekegrind. Helt til den var ferdig og hun ble plassert på innsiden. Da ga hun sin misnøye så høylydt til kjenne at mødre og tanter kom styrtende til og reddet henne ut av fengslet som den grusomme barnemishandleren hadde bygget. Vi hadde en herlig ferie helt til den nest siste dagen. Vi sto og så på to mannfolk i en båt på den andre siden av vannet. De sto i båten og vugget sidelengs frem og tilbake.

Jeg sa til Lilla at disse to ville ganske snart få seg en real dukkert, men de var ikke mer enn 20-30 meter fra land, så det kunne vel ikke være så farlig. Jeg gikk inn og hentet melke-

spannet for å ro etter melk. Da jeg kom ut lå båten med bunnen i været, og det ble ropt om hjelp. Jeg hoppet i båten og rodde så fort jeg kunne. Blankvannet er ikke stort, og jeg var fremme på mindre enn 2 minutter, men det var ingen ting å se. Det sto en tredje mann på land, men han kunne ikke svømme. Det kunne visst ikke de andre to heller. Jeg hoppet uti og prøvde å dukke, men det var ingen ting å se. Det kom folk fra Blankvannsbråtan og fra Slagteren, og siden kom politi med redningsutstyr. Det ble soknet hele natten, men uten resultat. Søket fortsatte i flere dager, men de som druknet ble aldri funnet. Blankvannet er ganske dypt, og har for det meste gjørmebunn. Vi syntes ikke det var så hyggelig på hytta lenger, og vi reiste hjem allerede den neste dagen.

*

Sommeren 1942. Lilla og Erna Karin var på Jevnaker. Det ringte på døren. Antakelig Sørensen i første som kjedet seg og ville ha selskap. Men det var to i grønne uniformer og en sivil. Det var sivilisten som snakket. Han var norsk. Snakket ihvertfall norsk. Vestlending. *Kan vi få komme inn?* De trampet inn uten å vente på svar. Det var ikke stort jeg kunne svare heller. Jeg ble plassert på en stol. Tyskerne begynte å åpne skuffer og skap. Jeg henvendte meg til sivilisten : *Går det an å spørre hva det gjelder? Det vil De få vite!* Så åpnet de ovnsdøren. Der var det mye papir. De dro ut alt sammen og begynte å brette det ut. Nå var de nidkjære. De ville se alt. Men jeg hadde da heldigvis ikke kastet noe som kunne være kompromitterende i ovnen. Så mye vett hadde jeg da enda i behold. Tyskerne hadde ikke sagt noe, bare mumlet litt seg imellom. *De får bli med oss.*

Jeg fikk et glimt av Sørensen da vi gikk ned trappen. Så Lilla ville iallfall få beskjed om hvor jeg var blitt av om jeg ikke skulle komme hjem på en stund. Han ville vel også sørge for at det ble gitt beskjed til Norges Brannkasse. Bilen stoppet utenfor Victoria Terrasse. Vi gikk oppover trapper og bortover ganger til et rom hvor jeg enda en gang ble plassert på en stol. *De får vente her.* Sivilisten og den ene tyskeren forsvant, den andre ble igjen.

Etter et par timer ble jeg hentet og vist inn på et kontor, hvor det satt to som tydelig var offiserer. Den ene satt bak skrivebordet, og den andre for enden av bordet. Han bak skrivebordet presenterte seg som oberetellerannet Fehmer. (Fehmer var en av de mest beryktede tyske torturister. Men jeg visste ikke den gang hvem Fehmer var, så jeg ble ble ikke så skremt som jeg kanskje burde blitt) Han snakket bra norsk : *De er Anton Wik?* Jeg svarte bekræftende. *Kjenner De Ingvar Hansen? Ja, han er min kones lege.*

Deres kone, hvor er hun nå? Hun er hos sine foreldre på Jevnaker. Når traff De sist Ingvar Hansen? Jeg måtte tenke meg litt om. Det var i oktober da han fikk lagt henne inn på sykehuset. Det utspant seg en lavmælt samtale mellom tyskerne. Jeg kunne ikke høre hva de sa. Til slutt så han skarpt på meg : *De kan gå.*

Det var blitt natt, og det gikk ikke lenger noen trikk. Men jeg var ikke lei for at jeg ikke ble kjørt hjem. Aldri har veien fra sentrum til Bygdøy vært så lett å gå.

7

Vårt andre barn skulle etter legens beregning bli født 22. september som var bror Erlings fødselsdag. Ble det en gutt, *måtte* han hete Erling. Nå var han litt rask i innspurten, og ble født den 19., men det ble nå Erling likevel. Mor Jenny var kommet for å passe Erna Karin mens Lilla var på sykehuset, og jeg var på vei hjem for å fortelle at hun var blitt bestemor for tredje gang da flyene kom inn i lav høyde over Slottsparken og slapp bombene sine som nok var tiltenkt Victoria Terrasse. Presisjonen var ikke imponerende. 2 av bombene falt i Slottsparken, de øvrige pulveriserte det huset som sto der UD.nå ligger. Jeg gikk gjennom Slottsparken 5 minutter før bombene falt, men var nå kommet så langt som til Parkveien. Mormor og Erna Karin var på Skøyen for å handle da flyalarmen gikk. Ifølge mormors beskrivelse måtte hun legge seg over barnevogna for å beskytte Erna Karin *mens kulene suste rundt ørene på dem*. Det var jo tappert gjort, men nå ville hun hjem. Etter å ha vært på Rikshospitalet og tatt sitt nye barnebarn i øyensyn, tok hun med seg Erna Karin og reiste hjem til Jevnaker, som var et langt fredeligere sted. I Oslo gikk det jo ikke an å være for folk. På toget kunne Erna Karin underholde kupeen med å fortelle om bombefly som skjøt med kanoner og at hun hadde fått en bror som het Alinge.

*

I Russland hadde tyskerne tatt Stalingrad - meldte de. Det sto bare litt opprensning igjen. Men opprensningen tok tid. I slutten av november var general Paulus og hans Stalingradarme omringet, hundrevis av mil fra hjemlandet. Helt og holdent avhengig av flybårne for- syninger gikk den sin undergang i møte. I Nordafrika var amerikanske og Britiske tropper gått i land i Casablanca i Marokko. Ørkenreven Rommel som var retirert til Tunisia var nå ille ute, angrepet av Montgomery fra øst og av Eisenhower fra vest. Slagordet *Tyskland seirer på alle fronter!* var i stillhet forsvunnet fra gatebildet. Men Churchill slo litt kaldt vann i blodet på oss : *Mange tror at dette er slutten, men det er ikke en gang begynnelsen på slutten. Men det er kanskje slutten på begynnelsen.* Hytta vår på Blankvann ble nå døpt *Casablanca*.

*

Jul 1942 på Jevnaker. Nå var vi fire. Erling var en koselig liten krabat. Erna Karin hadde fra første stund utnevnt seg selv til reservemamma. Det var ikke så rent lite det mor Jenny kunne varte opp med, selv i krisetider. Det gikk an å bo på Jevnaker, bare man hadde noe å bytte med. Og glass var gangbar valuta. Alt glass ble kontrollert nøye på Glassverket, og det skulle ikke mye til for at et glass ble vraket. Vrakglass gikk alltid tilbake til verkstedet, og nå var det ingen sure miner å se om det var for mye vrak. Normalt ble vrakglass kastet, men nå havnet det hos bonden, som likevel ikke så forskjell på prima glass og vrak. Da var det verre med drikkane. Jevnaker Spesial var ikke å oppdrive lenger. Det fantes nesten ikke sukker, og det lille som var ble ofte sløst bort til syltetøy. Men idag kunne jeg i det minste sette en flaske Borgerakevitt på bordet etter noen timer i Polkø.

*

Harald Persson var født på Eda i Värmland. Han hadde aldri søkt om å bli norsk stats- borger, og han hadde fremdeles sitt svenske pass. Det var trange tider også på Jevnaker, stadig permisjoner på grunn av mangel på olje og strøm. Harald var redd det skulle bli full

stopp på glassverket, og han snakket om å vende tilbake til kjøttgrytene på den andre siden av kjølen. Vi håpet at det ikke skulle bli noe av. Aller mest ville vi savne Liv. Hun var gulltanten til Erna Karin. Når vi sang : *mor sin unge, fela til far, huldra i huset*, føyde hun alltid til : - *og dokka til tante Tette.*

*

Mor, Erling er våken! Hvordan vet du det? Jo for han har øynene på! Erna Karin ville gjøre alt sell. Hun kledde på seg selv og kledde på Erling før hun var tre år. Og hun var en streng reservemama hvis han ikke sto eller satt stille når han skulle stå eller sitte stille. Han fikk tidlig lære at her nyttet det ikke med protester. Og hjelpe meg hvis jeg prøvde å stå opp før hun hadde forkynt at klokken var halv åtte syv. Hun hadde merket seg at mormor byttet bort glass i ting hun hadde bruk for. Ved frokosten en dag hadde jeg kommet i skade for å si noe hun ikke likte, og da var hun ikke nådig : *Fillefar! Ta å bytt'n bort! Anne Grete kan få'n!* (A.G.var en venninne som hadde mistet faren sin) Men det varte ikke så lenge. Om kvelden var det igjen: *Pappa Kalla teppe over!*

*

Jeg var opptatt av forsikringenes identifikasjon : distrikt og reg.nr. innen distriktet. Vi trengte et entydig 4-sifret nummer, hvor de to først sifrene viste fylket, og de to siste distrikt nr. i fylket. Forsikringene ble arkivert distriktvis, men det var slett ikke alltid arkivpersonalet visste i hvilket fylke et distrikt lå, og da måtte de slå opp. De som hadde vært i arkivet en tid visste vel det meste, men nye funksjonærer var helt blanke. Det var utrolig hvor lite de kunne av norsk geografi. Vi hadde også en rekke distriktsnavn som fantes i flere fylker, noe som ga gode muligheter både for feilsending og feilarkivering. Forslaget ble som vanlig mottatt med skepsis, og litt spydighet : *For et år siden fikk du avskaffet et nr., og nå vil du innføre et nytt !!* Men jeg hadde et trumfkort i bakhånden. Statistikkavdelingen hadde alt før krigen anskaffet en hullkortmaskin, riktignok ganske primitiv og bare numerisk. Jeg kunne med ganske stor sikkerhet spå at hullkortene hadde fremtiden foran seg, og at det da ville være absolutt nødvendig å innføre en numerisk identifikasjon. Det ville være en stor fordel for Løsøreavdelingen om denne var innført på forhånd. Avdelingssjefen ville være fremtidsrettet og skepsisen forsvant. Jeg fikk bestilt 800 gummistempler - 2 til hvert distrikt. Forsikringsmeldinger skulle stemples i øverste venstre hjørne, brev i høyre hjørne.

1520

Trondheim

2. februar 1943 kapitulerte general Paulus ved Stalingrad, og trosset Hitlers ordre om å slåss til siste mann. De hadde ikke mer å slåss med. Armeen var medtatt av sult og kulde. De manglet drivstoff, ammunisjon, mat, klær, medisin - alt. Løftet om flybårne forsyninger var neglisjert. Tyskland hadde mer bruk for både fly og forsyninger andre steder. Stalin-gradarmeen var jo tapt i alle fall. 27 generaler og mer enn 200.000 soldater gikk i sov- jetisk fangenskap. Mindre enn halvparten kom hjem etter krigen. Kaukasusarmeen som skulle komme til unnsetning fikk nok med å redde seg selv.

Vi skulle døpe Erling. For min del kunne det vært det samme, men Lilla ville det. Og da så. Forhåpentlig fikk han såpass vett at han meldte seg ut når han ble gammel nok. Men presten

på Bygdøy. Blessing Dahle, en av Quislings disipler. Der mente jeg å ha vetorett : *Ingen Quislingprest i mitt hus!* Vi fikk prøve i Frogner kirke. Presten bemerket at vi strengt tatt hørte til Bygdøy menighet, men - -. Jeg sa som sant var, at da fikk han heller forbli udøpt, og han rodde straks i land og sa *jeg forstår, jeg forstår, det er mange fra Bygdøy som døver barna sine her.* Erna Karin var med i kirken .Hun var blitt instruert om at i kirken måtte man sitte stille som en mus. Og alt gikk bra. Til å begynne med. Men da presten sto frem og talte med høy røst til foreldre og faddere, ble det for mye for henne. Hun la i vei oppover kirkegulvet. Før Lilla fikk summet seg var hun fremme ved presten. Og før Lilla fikk festet grepet ropte hun så det ljomet : *Ja, men han vekker jo barna!* Det var ganske muntert i kirken etterpå.

*

På hjemveien fra kontoret var jeg alltid innom Vestkantmølla, butikken til Øyvind Jenssen, dels for å handle mat, dels for å hente dagens *flatbrød* - dekknavnet på London-nytt. Jeg fikk 3 konvolutter, 2 ble lagt i postkasser i Bygdø Alle, den tredje sirkulerte i Norges Brannkasse. Flatbrødet kom regelmig hver tirsdag og torsdag. Det var sjelden det var forsinket. Distribusjonen fungerte uten uhell i nesten 3 år.

*

Jeg syklet vanligvis til kontoret, og til parsellen på Bestum. Når jeg skulle til Bestum og kom til Skøyen, svingte jeg ofte automatisk til høyre som jeg var vant til. Jeg kom som regel til meg selv i Bygdø Alle, men det hendte at jeg kom helt til Wergelandsveien og fant kontordøra stengt. Og når jeg da skulle tilbake og kom til Skøyen svingte jeg selvfølgelig til venstre og hjem til mor Lilla og småbarna. Og så ble det ikke noen parsell den dagen. Men alle var likevel glade. Parsellen var god å ha. Om sommeren og litt ut over høsten kunne vi fråse i herlige grønnsaker.

*

Jeg fikk en merkelig telefon en dag. *Mitt navn er advokat Brun, jeg vil gjerne treffe Dem.* Jeg spurte hva det dreide seg om, men det kunne han ikke si over telefonen, men han kunne hilse fra min bror i Trondheim. Jeg lovet å møte ham på Vestkanttorvet kl.1215 Jeg fant ham lett, eller kanskje var det han som fant meg. *For å si det like ut, kan du tenke deg å gjøre hjemmefronten noen små tjenester?* Det kunne jeg. Han spurte om jeg kunne skaffe meg reisetillatelse i Norges Brannkasse. *Vanskelig spørsmål, skal jeg reise, eller skal jeg bare skaffe tillatelse? Du skal reise når vi trenger det. Til Trondheim. Jeg tror jeg kan greie det, men det er en jeg må snakke med. Jeg må fortelle ham hva det dreier seg om. Han er pålitelig og slarver ikke. Du kan få svar imorgen. Flott, da ringer jeg deg imorgen.* Jeg snakket med Thorvaldsen en time senere og forela ham spørsmålet om reisetillatelse for kurertjeneste. Han slo til med en gang. *Det er flott at vi gamle også kan være til litt nytte, og du kommer til meg med reiseregningen. Det er best at vi betaler den når vi først har utstedt reisetillatelsen.*

Sommeren 1943 syklet vi til Jevnaker. Jeg hadde fått kjøpt en ganske fiks sykkeltilhenger for transport av små barn. I den kunne de ligge, sitte eller stå. Erling sto. Da så han ut som en pansergeneral, og han skreik som en gris hvis vi prøvde å få ham til å sitte eller ligge, så vi lot ham som regel stå. Det var helt trygt, for han fikk bare hodet og armene over kanten, og det var en klar vindskjerm foran. Erna Karin satt på barnesete foran på min sykkel, og Lilla hadde reisegodset på bagasjebrettet. Det var gråvær, men opphold da vi dro, men allerede på Sollihøgda begynte det å regne. Vi dro da innom kafe

Mor i nøden for å få noe de kalte kaffe til oss og noe de kalte brus til ungene.Vi syntes det regnet litt mindre da vi kjørte videre. Vi hadde tross ville protester fått Erling til å ligge i

tilhengeren, og dratt trekket over, så det ble en ubåt istedenfor en panservogn. Han ulte som en tåkелur nedover bakkene, men da vi nærmet oss Sundvollen var det blitt stille. Vi måtte stoppe og se om det var liv i ham, og da sov han sødelig. Tilhengeren var godt ventilert. Men nå striregnet det. Vi kom til Klekken, og måtte traske opp Klekkenbakkene. Og nå pøste det ned. Rene skybruddet. Det kom ikke en låt fra Erna Karin, ikke før vi kjørte nedover Grønlandsbakkene mot Randsfjorden.: *Er vi ikke snart på Rengeraker?* Jo, nå er vi på Rengeraker, kunne vi trøste henne med, og snart er vi hos mormor. Men mormor var sint. Sint på Lilla og sint på meg. Som kunne finne på å dra ut på sykkeltur med ungene i slikt vær. Men vi fikk da tørket oss og skiftet, mens Liv tok seg av Erna Karin. Erling sov fremdeles, så ham var det ingen nød med. Snart satt vi benket rundt et herlig bord. Gubben hadde også noe som varmet, det var ikke helt slutt på Jevnaker Spesial. De hadde nå bestemt seg for å flytte til Sverige, og en klar septembermorgen tok vi farvel med dem på Oslo Ø. Liv gråt, og Erna Karin gråt, og vi andre hadde også en klump i halsen. Når skulle vi få se dem igjen? Det var jo tross alt ikke til Amerika de reiste, og krigen kunne vel ikke vare så lenge. Men det kunne skje mye på den tiden.

*

Jeg hadde kommet gjennom pensum til 1. avdeling juridicum, d.v.s. jeg hadde lest det som fantes av bøker. Jeg hadde snakket med avdelingssjefen om mulighetene for halv permisjon fra nyttår, så jeg kunne følge forelesninger og få studieveiledning det siste semestret før eksamen til våren. Det hadde vært mye uro på Universitetet, og 30.november slo tyskerne til. Universitetet ble stengt, og mer enn 1000 studenter ble arrestert sendt til Tyskland. Det var klart at det ikke ville bli noen eksamen til våren, og kanskje heller ikke heller neste semester. De studentene som de ikke fikk tak i straks, gikk under jorda, mange forsvant over grensen, men det ble egentlig ikke drevet noen klappjakt på dem som var igjen. Jeg var innmeldt ved juridisk fakultet, men hørte aldri noe. De syntes kanskje det greide seg med dem de fikk rasket med seg den første dagen.

*

Thorvaldsen sto i døra. *Det er full krise i Trondheim. Nypan og Sagør er arrestert, fru Nypan er alene på kontoret. Du må reise straks!* Jeg spurte hvor lenge han hadde tenkt jeg skulle bli der. *Ihvertfall ut januar.* Jeg sa det kunne ikke komme på tale. *Jeg har to barn under tre år, og jeg kan ikke la min kone være alene med dem i nesten 2 måneder midt på svarte vinteren.* Han nølte litt. *Bli med inn til avdelingssjefen.*

Thorvaldsen forklarte ham om mine familieproblemer. Sjefen tenkte seg om. *Det er viktig for oss at Wik reiser? Ja, det er meget viktig, vi må ha noen der. Og De har ingen andre vi kan sende? Ingen med hans kompetanse.* Han snudde seg mot meg. *Hva om De tar med Dem familien? Da må jeg først snakke med min kone. Reis hjem med en gang og snakk med Deres kone. Så kommer De tilbake hit*

*

Reisen til Trondheim gikk fint. Thorvaldsen hadde skaffet oss en 1.kl. sovekupe på natttoget, og vi kunne sove oss gjennom det meste av reisen. Trygve hadde skaffet oss en hytte på en gård på Byneset, antakelig en gammel kårstue. På gården fikk vi kjøpe melk og egg, litt smør og havremel til grøt for barna. Bonden skaffet oss også ved så vi slapp å fryse. Og ellers var det alt vi trengte. Vi skulle bare være der et par uker. Siden skulle Lilla og ungene få være på Ørlandet. Jeg tok bussen inn til byen hver morgen, og tilbake til Byneset om kvelden. Nazisten Harald Skjetne som fylkesfører Henrik Rogstad hadde innsatt som sjef for Trondheimskontoret var ikke av de aller verste. Han var innstilt på at vi ikke skulle provosere hverandre. Han kunne ingen ting hverken om forsikring eller kontorarbeid, og han gjorde heller ikke noe forsøk på å ta del i arbeidet. Han var bare sjef. Men han innså at han ikke

hadde noen myndighet over meg, og gjorde aldri noe forsøk på å dominere. Han var mye ute, og det var dager han ikke viste seg i det heletatt. Da hadde vi det herlig. Kundebesøk hadde vi hele dagen. Var han inne ble det ikke snakket, bare mimet. Men var han ute så gikk skravla. Alle visste. Og Brannkassen scoret poeng. Jeg hadde inntrykk av at de aller fleste visste hvem jeg var, og hvorfor jeg var der.

*

Den siste helga før jul brukte folk i Trondheim til å *proviantere* i distriktene omkring byen. Mange la turen utover fjorden til Rissa, Agdenes, Brekstad, Stjørna, Hitra, Frøya. Men søndag kveld møtte *Hird* og politi opp på Fosenkaia da Fosenbåtene returnerte. Det ble foretatt razzia på samtlige båter, og all julematen de kom over ble beslaglagt. Mange foretrakk å kaste den overbord fremfor å la hirden få den, og det ble sagt at Kanalen fløt av pakker med svinesteik og ribbe, slik at en kunne komme tørrskodd over til Ravnkloa ved å hoppe fra steik til steik.

*

Dagen etter troppet en gledesstrålende Skjetne opp ut på dagen, belesset med pakker fra topp til tå. *Se hva jeg har fått kjøpt!* hoiet han. Stakkaren trodde visst at vi ville gratulere ham. *Skjetne, sa jeg, vet du hva det der heter på norsk? Nei, hva da?* sa han litt forvirret *Det heter heleri, og det var straffbart etter norsk lov før 9.april 1940, med en straffe- strafferamme på to års ubetinget fengsel* Han ble sprutrød. *Heleri? Men det var da ikke ty-tyvegods, det var be-beslaglagt. For oss er slik be-beslagleggelse og tyveri synonyme begreper, sa jeg, og det dreier seg her ikke om vanlig tyveri, men væbnet ran med en strafferamme på 12 års ubetinget fengsel. Så du ligger dårlig an, Skjetne. Det er kanskje min ribbe du står der og vifter med. Men la nå ikke det ta fra deg apetitten i kveld når du sitter og gafler i deg så fettrenner nedover den feite haka di. Vel bekomme.*

Han sto som lammet. . Så samlet han tingene sine sammen og gikk litt ustøtt mot døra. *Jeg kommer ikke igjen før 3. juledag. God jul!* Og borte var han. Fru Nypan måtte sette seg. *At du torde. Tenk om han melder fra til Rogstad eller en av de andre hva du har sagt. Det tør han ikke. Han er allerede i full gang med å ro, og han vet at oppgjørets time kommer nærmere for hver dag. Han har nok å stå til rette for om han ikke skal plusse på med et angiveri. Dessuten vet han sikkert ikke hva synonym betyr.* Fru Nypan hadde med en liten ribbe til meg dagen etter, og litt fikk jeg hjemme, enda de hadde mistet mesteparten av julematen ved razziaen. Jeg fikk også handlet litt på byen, bl.a. noe røkt torsk som så bra ut, og en litt tvilsom fiskepudding - ekstrarasjon til jul. Det var tross alt noe mer matvarer å finne i butikkene i Trondheim enn i Oslo, det gjaldt først og fremst fisk og fiskemat, og fisken var mye bedre her enn den vi kunne slumpe til å få i Oslo.

*

Vi var bedt opp på gården en kveld etter at vi hadde lagt ungene. De sov sødelig da vi gikk, men Lilla var urolig for dem, og etter at vi hadde spist stakk jeg ned for å se at alt var i orden. Det var det ikke. Det slo imot meg med en gang jeg åpnet døren : hissige, sinte, skrik fra Erling, sår, fortvilet gråt fra Erna Karin. Begge på gulvet. Det var mørkt, bare et svakt lysskinn fra ovnen, og det tok litt tid før jeg fant ut hva som egentlig hadde skjedd. Erling hadde kommet seg ut av sengen og ravet rundt i mørket. Han var på vei mot lyset fra ovnen, da Erna Karin forsøkte å stoppe ham. Jeg var nok kommet i grevens tid. Jeg fikk tent lys, og roet dem. Erling sovnet med det samme jeg fikk ham i senga, men Erna Karin var oppspilt og gråt stadig, men jeg fikk da trøstet henne, og smått om senn gled også hun inn i søvnen. Lilla syntes nok jeg ble svært lenge, og etter en stund kom hun og fru Haugrønning ned for å se om det var noe galt. Vi hadde ikke lyst til å gå fra barna en gang til, så vi måtte bare takke for oss. Vi ble bedt opp på gården igjen sammen med barna julaften formiddag for å smake på

julebaksten. Knut Haugrønning hadde funnet et bitte lite juletre til oss, som de hadde hengt litt pynt på, og sendte med oss ned. Noen små julepresanger hadde vi også, og vi hygget oss riktig bra på julaften. Men da Lilla skulle ut på kjøkkenet, hørte jeg et rop. *Anton! Kom og se!* Og der på kjøkkenbenken sto det en fiskepudding og lyste opp hele kjøkkenet. Her skulle vi nok ikke savne elektrisk lys i jula. Puddingen som på folkemunne ble kalt Hitlers hemmelige våpen ville greie brasene. Men vi spiste den ikke.

*

1. juledag ble Erna Karin syk. Hun hadde feber og klaget over vondt i maven. Vi håpet det var noe som gikk over, men neste dag var hun mye verre, og feberen var godt over 40. Jeg fikk skremt opp Ove Maske, en tidligere idrettskamerat, som nå var distriktslege på Heimdal. Han trodde først det var skarlagensfeber, men da han fikk tatt en urinprøve, fant han at det var nyrebekkenbetennelse. Penicillin var ikke oppfunnet enda, men han hadde noen sulfatabletter som virket bra, og problemet var snart å få henne til å holde senga. Men nå var det ikke så lenge før vi kunne si takk for oss på Byneset, og legge kursen utover fjorden mot Ørlandet.

Skjetne møtte opp på kontoret 3. juledag, blid og fornøyd etter overstått jul. Vårt lille *sammenstøt* før jul ble ikke nevnt med et ord, det var tydelig at det skulle være glemt. Han begynte å spørre meg ut om forsikring, og hvordan han skulle verdsette sitt innbo. Jeg svarte ham høflig og saklig, men slapp å utdype det nærmere da vi ble avbrutt av en kunde som hadde hatt en brannskade i jula. Siden fikk jeg en telefon fra Thorvaldsen som ville vite hvordan det gikk, og jeg kunne fortelle at vi holdt hodet over vannet. Nypan var løslatt, men hadde ikke lov til å vise seg på kontoret. Sagør ville vi nok ikke få se så lenge krigen varte. Jeg mente det var uomgjengelig nødvendig å få ansatt en kontorbetjent, fru Nypan kunne umulig klare dette alene, det var også en hard påkjønning hun hadde vært utsatt for, og skulle hun bli syk ville vi være ille ute. Men kontorbetjenten måtte ansettes av Brannkassen, og ikke av branntakstbestyreren som nå var Skjetne. Etter et par samtaler til fikk jeg fullmakt til å finne en egnet person og ansette vedkommende som midlertidig kontorassistent i Norges Brannkasse, men uten å avertere. Gjennom Åsmund Jensen (Bror av Øyvind) fikk jeg tak i Fredrik Dahl, artium 1943. Han var ikke interessert i noen fast jobb i Brannkassen, han skulle begynne på Høyskolen når denne ble åpnet igjen, dvs. når krigen var over, men han ville gjerne ha en jobb inntil da. Han var akkurat det vi trengte. Jeg gjorde det klart for Skjetne at han var ansatt av Norges Brannkasse og ikke av ham, og det aksepterte han. Skjetne var ikke interessert i å lage noe trøbbel. Dahl begynte i jobben 2. januar 1944.

*

Det var spennende å reise med en båt. Det var fint vær, så det gikk an å være på dekket, hvis en bare var godt kledd. Og det var de, for Lilla hadde pakket dem så godt inn at de knapt kunne røre seg. De protesterte vilt mot å gå inn i salongen, de var svært opptatt av bølgene som båten laget, og ellers var det jo litt av hvert å se på en båt. Erna Karin ga seg først, hun hadde vært syk, og var vel ikke riktig i form enda, men Erling holdt ut. Jeg ble ganske blåfrossen av å stå der og holde ham, men heldigvis ble det tidlig mørkt, så det ikke var mer å se, og da gikk han under sterk tvil med på å forflytte seg innendørs. Fosenbåtene var vedfyrte under krigen, og det betød betydelig redusert fart. Reisetiden til Brekstad var nesten 6 timer. Men etter en litt slitsom reise var vi da på Ørlandet hos onkel Broder og

tante Astrid, mitt annet barndomshjem, kan vi vel kalle det. Men det er stor forskjell på å være på Ørlandet om sommeren og om vinteren. Selv om det sjelden er kuldegrader om vinteren, og nedbøren oftere er regn enn snø, blåser det ganske innmari, og det kan vanskelig bli noe særlig uteliv for 2 og 3-åringer. Men Erna Karin elsket å være med Astrid og Jorid i fjøset når de skulle gi dyra mat, og når de skulle melke. Erling fikk for første gang se hester på nært hold, og det var spennende. Tro om det ikke var her han fikk sin første *hesteinfeksjon*. Han

fikk ofte være med "Va-va" (Valdemar) når han skulle ut og kjøre, eller når han skulle i stallen og fore hestene. Men Lilla hadde vanskelig for å finne seg til rette. Hun hadde på et vis ingen ting å ta seg til, og det var noe hun ikke var vant til. Bortsett fra å kle av og på ungene 14 ganger om dagen, var det ingen ting hun kunne hjelpe til med, jeg tror hun på en måte følte seg på en måte overflødig.

Selv om Astrid og Broder gjorde alt for at hun skulle like seg, og selv om hun og barna kunne fråtte i mat som vi ikke engang kunne drømme om hjemme, lengtet hun hjem til den iskalde leiligheten sin på Bygdøy. Jeg besøkte dem hver helg, men med 12 timers reisetid frem og tilbake, ble det ikke så lang tid å være på.

*

Fredrik Dahl var et funn. Han kom fort inn i jobben. Han og fru Nypan var kompiser fra første stund. Og han taklet Skjetne på en utmerket måte. Regnskapsinspektør Pedersen fra Brannkassen var i Trondheim et par dager og hjalp fru Nypan med årsregnskapet. Han likte også Dahl. Det ble jeg og Dahl som fikk ta oss av publikum mens Pedersen og fru Nypan greide opp med regnskapene. Det var hardkjør hele dagen, men vi sto løpet ut. Jeg ba Pedersen ta en prat med Thorvaldsen når han kom tilbake, for det var så mange ting vi ikke kunne snakke om over telefonen. Vi gikk en tur på strøket og stakk innom Erichsens Konditori og tok en kopp av noe de kalte kaffe, mens jeg fortalte om alt som hadde skjedd etter at jeg kom.

*

Det lakket mot slutten av januar, og det var tid for å vende hjem til fiskepølsene som vi ikke hadde smakt på en stund. Jeg var ute på Ørlandet og hentet familien og tok en tåredryppende avskjed. Det virket faktisk som de var lei seg for at vi reiste. Etter en natt hos mor i Trondheim bar det på toget. Det var ingen soveplass å oppdrive denne gangen, og hjemreisen ble noe av at mareritt. Toget brukte 14 timer fra Trondheim til Oslo. Erling hadde fått brennkopper i ansiktet, og jeg måtte bære ham hele veien. Frem og tilbake korridoren i 14 timer. Erna Karin ble også sliten og lei av å sitte stille hele tiden, men hun og Lilla sov da litt innimellom. Det var en dødssliten familie som ankom til Oslo Ø ved middagstider. Men vi var hjemme i den herlige, iskalde leiligheten vår igjen!!

*

Mens vi var borte hadde det vært en voldsom eksplosjon på en ammunisjonsbåt på Filipstad. Den var så kraftig at de fleste vinduene i vår leilighet ble knust, og det så ikke ut. Men Brannkassen hadde i vårt fravær sørget for opprydding og innsetting av nye ruter. Avdelingssjefen vår var suspendert *på livstid* (d.v.s. til krigen var over) fordi han hadde nektet å spise middag med en tysk direktør. Det var ikke ansatt noen ny avdelingssjef, men Bjartland var konstituert. 14 dager etter at vi kom hjem fikk jeg et nytt kureroppdrag til Trondheim. Thorvaldsen ville jeg skulle bli der en uke for å se hvordan det gikk, og for å kamuflere oppdraget. Det var ingen grunn til at Bjartland skulle begynne å lure på hva jeg hadde å gjøre i Trondheim for bare en dag. Jo flere kokker, jo mere søl. Lilla og barna var så glade over å være hjemme igjen at de klarte seg fint en uke uten meg. I Trondheim gikk det bra nå. Nyttårsstria var over, og fru Nypan og Dahl klarte det daglige arbeid. Det lille som var av branntakster tok kontrollingeniør Stølan seg av. Skjetne var praktisk talt eliminert. Han hadde ingen funksjon.

Jeg fikk godt oppgjør for *vinterferien* i Trondheim. Reise- og diettgodtgjørelse for hele familien, riktignok med noe modererte satser for barna.

8

1944. Jeg var i ferd med å gi opp jussen. Jeg ville miste minst et år, sannsynligvis mer på stengingen av Universitetet, og det var nesten håpløst å tenke seg 2. avdeling uten permisjon som jeg egentlig ikke hadde råd til, og jeg ville være 34-35 år før jeg var cand. jur. Jeg hadde for alvor begynt å sysle med kontororganisasjon og rasjonalisering, og hadde fått tak i noe lesestoff. Jeg tilbragte endel tid på trykkeriet hos Otto Falch. Jeg hadde fått for meg at kjennskap til trykkeriprosessen var en forutsetning for å kunne lage blanketter som er arbeidsredskapene i et forsikringsselskap.

*

Det var tidlig vår. Allerede i mars var det bare veier på Bygdøy, og jeg kunne ta meg noen løpeturer igjen. I april kunne jeg begynne å arbeide på kjøkkenhagen vår på Bestum, og i mai var kål og gulrøtter i full vekst.

*

Tyskerne var nå på full retreat i Russland. Allierte tropper hadde tatt Sicilia, og det meste av Sør-Italia, og nærmet seg Roma. Italia var ute av krigen, og vi ventet på invasjonen i Frankrike. Det var tydelig at det var noe i gjære. Det fremgikk av våre illegale nyheter at det foregikk en intens bombing av jernbaner og broer i Frankrike. Det virket som det tyske Luftwaffe var nære på utradert.

*

17. mai var det stor fest på Casablanca. 30 til bords var litt trangt, men det gikk. Menyen var spekesild med potetsalat og rødbeter, og masser av øl, men bare en dram til hver. Vi skålte for at dette var den siste 17. mai i tyske lenker. Neste år ville vi igjen være et fritt land. Det ble lagt grumme planer for hva vi skulle gjøre med våre hjemlige nazister. Oppfinnsomheten var stor. Bjørnøya inngikk i de fleste planer. Der skulle det nok bli plass for alle, ihvertfall på fjære sjø. Øivind Martinsen hadde lest om Olav Trygvasson som gikk utenbords på årene. Han ville prøve det samme, men den lille båten vår hadde bare ett årepar, og da måtte det jo gå slik det gikk. Men han ble da fisket opp igjen og lagt til tørk. For sikkerhets skyld ble båten dratt på land og låst. Det var mange som ikke var helt sjødyktige for øyeblikket.

*

Ny kureretur til Trondheim. Denne gang med 100.000 kroner i kofferten. Det var mange penger, rundt 2 millioner etter 90-årenes pengeverdi, og jeg ville ha ligget dårlig an ved en ransaking av bagasjen. Men hvorfor skulle det bli det? Alt gikk som vanlig bra.

*

6. juni 1944. Invasjon i Normandie. På 4 forskjellige steder var allierte tropper gått i land. De første meldingene var meget oppmuntrende. Invasjonen kom selvfølgelig ikke uventet for tyskerne, men det virket som stedet ikke var det de var best forberedt på. De hadde samlet store panserstyrker ved Calais, som var det stedet som lå nærmest England. De trodde lenge at

invasjonen i Normandie var et villedende skinnangrep, og at den virkelige invasjonen ville komme lenger nord. I løpet av et par dager trengte de allierte styrkene flere titalls kilometer inn i landet. Strendene var sikret, og de kunne pøse på med nye styrker, panservogner, tungt artilleri og forsyninger av alle slag. Snart hadde de inntatt de nærmeste flyplassene og kunne befeste sitt luftherredømme. Var det slutten som nærmet seg? Tyskerne kunne vel ikke i lengden tåle nederlag både i øst og i vest.

Det var sol og sommer. Veien til Paradisbukta var ikke lang. Og der var vi så ofte sola skinte. Og det gjorde den virkelig denne sommeren. Erling var et B-menneske. Ikke fordi han forsov seg om morgenen og holdt det gående om kvelden, for det gjorde han på ingen måte. Men bokstaven B var så desidert hans favoritkonsonant. Når han ville på sjøbadet og bade het det *Bøbababe babe*, og ellers var det bill itte ditt og bill itte datt så lang dagen var. Middagsmat var naturligvis bibbaba. Vi dro ingen steder denne sommeren; mormor og morfar var jo flyttet til Arvika, og en ny jernbanereise til Trondheim var ikke fristende. Så vi ble like godt hjemme og gikk på *Bøbababe*.

*

Matvaresituasjonen begynte å bli preker denne høsten. Kjøkkenhagen vår på Bestum ga oss et verdifullt tilskudd. Vi hadde fråstet i sukkererter og gulrøtter hele sommeren, litt blomkål hadde vi fått, men nå var det bare kål. Melk fikk vi fremdeles - 3/4 liter om dagen. Lilla hadde jo vært gravid eller diegivende gjennom mesteparten av krigen, og melk til barna fikk vi. Men ellers var det ikke mye spiselig å finne i butikkene, bare fiskepølser en sjelden gang. Det hendte at vi fikk kjøpt småsild på 7-8 cm. De gikk i kjøttkverna med hode og labber og ble en utmerket farse som Lilla stekte sildekaker av. De var ivertfall næringsrike, og ungene spiste dem med glupende apetitt. Lilla og jeg som hadde overvært tilblivelsen fant dem ikke fullt så appetittvekkende, men de var ihvertfall bedre enn fiskepølsene som stinket ammoniakk, og fiskepuddingen som lyste i mørket. Det var vill jubel når det kom pakke fra Arvika. Og det var jubel når bestemor Persson kom på besøk. Hun var svensk, og kunne kjøpe endel matvarer på Svenska Kyrkan, bl.a. fikk hun hvetemel og hun bakte boller som hun hadde med til oldebarna som hun forgudet. Litt kritisk ble det da vi slapp opp for poteter. Vi hadde et digert spann med spekesild, og så hadde vi kål fra kjøkkenhagen på Bestum. Men da vi vartet opp med spekesild og kål for tredje gang på tre dager ble det for mye. Erna Karin så ikke glad ut, men satte seg og spiste uten protest, Men Erling så mistrøstig ut over bordet : *Bill itte ha sild. Bill itte ha kål heller !!* Han ville ha grøt, men Lilla hadde ikke noe å koke grøt av.

Da gråt Lilla. Hun var fortvilet. Tenk å ikke ha mat til barna sine. Gikk vi en hungersnød i møte? Jeg prøvde å trøste henne med at *bill itte ha sild* ikke fortjente en så drastisk betegnelse. Men hun var lite innstilt på å moderere uttrykket. Hungersnød var det når hennes barn ikke fikk mat de kunne spise. De forbannede tyskerne!!

*

Men det ble bedre for oss ut over høsten. Øyvind skaffet oss en sekk poteter. Fra onkel Broder fikk vi sendt en liten sekk havremel så vi hadde til grøt. Gjennom Forsikringsforbundet ble det utdelt Svenskepakker til familier med barn, senere også Danskepakker. Da ungene på nyåret begynte i barnehagen på Hoff, fikk de svenskesuppe hver dag, og var gode og mette når de kom hjem. Gjennom en av fars forbindelser i Trondheim fikk vi hver måned en kasse fisk til Norges Brannkasse. Nydelig røkt torsk som ble fordelt blant funk- sjonærene. Denne forsendelsen varte helt til høsten 1945 da forsyningssituasjonen begynte å bli noenlunde normal. Rasjonering var det jo fremdeles, men vi kunne da kjøpt det vi hadde kort til. Lilla kunne lage kjøttkaker, fiskekaker som ikke stinket salmiakk, lapskaus. Vi fikk brød, smør og ost. Og en dag fikk vi kaffe. Men det var lenge til.

En dag jeg skulle spille sjakk, oppdaget jeg at alle springerne var borte. Mistanken festet seg i en bestemt retning. *Du Erna, sa jeg, du har vel ikke lånt noen av sjakkbrikkene mine? Jo da, svarte hun, de tok jeg med i barnehagen. Fikk jeg lov??* Hva skulle jeg si. Det ble ikke noe sjakk den dagen. Men siden fikk jeg nye sjakkbrikker i julepresang fra Erna, og det var et med 4 nydelige springere.

*

Det var tidlig i november. Gunnar Thoresen og jeg hadde fått fri to dager for å foreta storrengjøring på hytta (Casablanca). Vi dro avgårde grytidlig om morgenen med den skumle baktanke at vi skulle greie det på en dag, og så få en dag fri. Det var så lite snø at vi fikk finne oss i å være fotgjengere. Det var ikke skikkelig lyst enda da vi passerte Tryvasstua, men Casablanca kunne vi vel nå ha funnet i bekmørke. Vi gikk løs på rengjøringen så snart vi hadde fått lemmene fra vinduene, og unte oss bare en ganske kort middagsrast. Det var mer arbeid enn vi hadde tenkt oss, og da vi endelig var ferdige hadde mørket senket seg over Blankvannet. Vi lurte et øyeblikk på om vi skulle ligge over, men da hadde jo blodslitet for å bli tidlig ferdig være bortkastet, så det ble til at vi ravet av gårde mørke. Men vi fikk oppdage at veien til Tryvann var mye lenger i mørke enn i dagslys, og vi skulle også opp til Lillevann stasjon og til Nasjonalteatret med Holmenkollbanen.

Der skiltes vi, og jeg tok Skøyentrikken til Tune, og snarveien mellom Tunes mekaniske verksted og Skabo Jernbanevognfabrikk, hvor det var trapper og bru over jernbanelinjen. Det slo meg at det var blitt sprengt et lokomotiv der for noen netter siden. Det var blitt midnatt før jeg dødssliten kravlet meg opp trappen. Vel oppe fikk jeg plutselig et skarpt lys i ansiktet. *Halt!!* Det var to tyskere, og jeg fikk en maskinpistol rettet mot maven. *Ausweiss!!* Jeg fikk med møyre og besvær fomlet frem legitimasjonskortet som viste at jeg bodde i Hengsengveien, hvis nå det sa ham noe. Etter å ha studert kortet lenge og vel, leverte han det tilbake og pekte på ryggsekken min. *Aufpacken!!* Det var ikke stort i ryggsekken, men noen mystisk utseende flasker kom til syne. *Was ist das??* Den andre tyskeren trykket nå maskinpistolen hardt mot maven min, de trodde sikkert at det var noe skummelt som nitroglyserin eller lignende, og at de hadde gjort en storfangst. Jernkorset vinket i bakgrunnen. Jeg fikk stotret frem at det var *Reinigungsmittel*.

Typen med salmiakkflaska så skeptisk ut. Han fjernet skrukorken, stakk nesen så langt ned i flaska som det gikk an å komme, og tok en diger snufs. Mens han lå og vred seg i krampetrekninger kjente jeg munningen av maskinpistolen hardere mot maven, og tenkte at nå var det slutten. Men han med maskinpistolen hadde nok også kjent den liflige duften, og det var gått opp for ham hva som hadde skjedd. Han måtte støtte seg til rekkverket mens han lo. Og han lo. Og han lo. Dette var ustyrtelig moro, og noe han kunne fortelle kameratene på brakka. Jeg kunne med letthet ha avvæpnet begge, men det var vel ikke tilrådelig. *Gehe, gehe!!* og jeg gikk. Jeg spurte ikke om å få igjen salmiakkflaska. Og jeg våget ikke å ta del i jubelen. Ikke før jeg var kommet rundt hjørnet. Men da. Lilla lurte på hva det var for noe latterlig som hadde hendt, men det tok lang, lang tid før jeg var i stand til å gi noe sammenhengende referat.

Jul 1944. Det ble jul igjen. Denne jula var vi alene, bare vi fire. Langt borte fra våre kjære. Vi hadde fått julebrev og pakker både fra Arvika og Trondheim, og vi hadde også fått svenske- og danskepakker gjennom Forsikringsforeningen, så vi led ingen nød, men vi gikk en usikker fremtid i møte, så stemningen var heller matt. Jeg måtte være julenisse. Erling gikk på limpinnen, men Erna Karin gjennomskuet øyeblikkelig forkledningen. Jeg hadde brukt dynetrekket hennes til å ha pakker i. Det var ikke så kaldt denne vinteren, og vi hadde

fremdeles reservelageret med tyskerved på den andre siden av gjerdet. Og det var nyheter fra London som varmet mer enn noen usle vedpinner.

*

Ardenneroffensiven i julehelga syntes å være tyskernes siste krampetrekning. Da den brøt sammen, var det ikke mer. Det var tydelig at krigen lakket mot slutten, men det kunne enda ta noen måneder, og hvordan ville slutten bli for oss? Etter at finnene hadde sluttet separatfred med Sovjet hadde den tyske finnlandsarmeen trukket seg tilbake nordover og inn i Finnmark. Forfulgt av russerne brente de hvert eneste hus i Finnmark og evakuerte befolkningen sørover. Det var nå mer enn 300.000 tyske soldater i Norge. Ville tyskerne i Norge kapitulere sammen med Tyskland, eller ville Festung Norwegen bli *siste skanse*?

*

Januar 1945. Det kom som et sjokk da jeg fikk telefon fra Knut Karlsen (en venn av familien som bodde i samme hus). Mor og far, Torleif (20) og Roar (16) var arrestert av gestapo. Det var ikke så mye han kunne si i telefonen, men jeg oppfattet det som de var gisler, sannsynligvis for Trygve. Det var lite hyggelig å tenke på hva tyskerne kunne finne på å gjøre med gisler, særlig når gislene var våre aller nærmeste. Jeg fikk senere vite at far og guttene var på Vollan fengsel, mens mor var sendt til Falstad ved Levanger. Både Erling og Trygve var trygt over svenskegrensen. Per var forlengst i England.

*

Advokat Brun ringte en dag. Han ville vite om jeg visste noe om hva som var skjedd i Trondheim. Jeg kunne bare fortelle ham det lille jeg visste. Han hadde mistet kontakten med Trondheim, og lurte på om jeg kjente noen andre i Trygves organisasjon. Det gjorde jeg ikke, og det skulle jeg heller ikke gjøre. Selv om det led mot slutten av krigen, var det maktpåliggende for ham å få gjenopprettet en kontakt, og han lurte på om jeg kunne tenke meg å reise til Trondheim og gjøre et forsøk på å finne ut om det var noe igjen av Trygves organisasjon. Jeg skulle få med meg et brev som bare måtte utleveres til en jeg mente å kunne stole på. Jeg fikk også et telefonnummer jeg kunne ringe når jeg var tilbake.

*

Jeg tok først kontakt med Knut Karlsen, direktør på Nidar. Han visste ingen ting om Trygves organisasjon, men ba meg spørre Halvor Bysting, en god venn av Trygve på Trondhjems mek. verksted. Han kunne heller ikke gi meg noen opplysninger, men ba meg prøve Harald Haugen i Kreditbanken. Haugen hadde heller ikke hatt noen kontakt med Trygve, men jeg fikk oppgitt et par andre navn jeg kunne prøve. Resultatet var også her negativt, og jeg visste ikke om noen andre jeg kunne spørre. Litt nedslått bega jeg meg til Brannkassens avdelingskontor, hvor jeg fant Nypan og Fredrik Dahl i full sving. De klarte seg fint nå. Fru Nypan hadde hørt om familien min, og syntes det var tragisk. Enda bra jeg hadde gått klar. Her på kontoret gikk alt fint, og de trengte ikke hjelp dette året.

Skjetne så de lite til. Og han hadde forlengst meldt seg inn i roklubben. Så kom det en telefon til meg. Det var ingeniør Odd Ystgaard. Han hadde hørt jeg var i byen, og ba meg stikke innom kontoret hans øverst i Nordre gate. Jeg kjente Ystgaard godt, men hadde ikke sett ham på 6-7 år, så dette måtte ha noe med mitt egentlige oppdrag å gjøre. Det hadde det. Han spurte straks om jeg hadde noen beskjed fra *advokat Brun*, og jeg kunne overlevere ham brevet. Jeg fikk med svar tilbake, og kontakten var gjenopprettet. Jeg fikk aldri vite hvordan han visste at jeg var i byen, men en av dem jeg hadde snakket med måtte tydeligvis ha visst mer enn han ville fortelle meg, og formidlet kontakten med Ystgaard. Dette var vel mitt siste kureroppdrag, og jeg var glad det var løst.

*

Jeg fikk besøke far på Vollan. Vi fikk 15 minutter. Han hadde det bra, men var engstelig for mor. Torleif og Roar var flyttet til en Luftwaffe-leir i Stjørdal, som sikkert var bedre enn Vollan fengsel. Jeg lovte å besøke dem, og jeg ville også ta en tur til Falstad for å besøke mor, hvis dette var mulig.

Jeg traff Torleif og Roar. De hadde det svært greit. Luftwaffe brydde seg ikke om å leke gestapo, og de kunne gå hvor de ville. Rene sommerferien. Men de visste det fort kunne bli slutt på ferien hvis de gikk for langt. Jeg var der et par timer, og jeg så nesten ikke en tysker bortsett fra han som viste meg hvor jeg kunne treffe dem. På Falstad var det verre. Jeg kunne ikke komme inn der. Besøk var verboten. Men jeg traff en som kjørte varer til leiren. Han kjente mor, og forsikret meg om at hun hadde det så bra som det var mulig på et slikt sted. Han lovte også å overbringe min hilsen, og fortelle at jeg hadde besøkt far og guttene som nå var i Stjørdal, og at de alle hadde det bra.

*

Hitler var død. Det var bare spørsmål om dager når krigen var slutt. Den 5. mai kapitulerte Tyskland, men kapitulasjonen gjaldt ikke Norge. Skulle de fortsette krigen her? Det ble 6., det ble 7. og det ble 8. mai, og vi ventet fremdeles i spenning. Vi var en liten tur innom Bergljot og Gunnar på Briskeby, men de hadde heller ikke hørt noe. Men da vi ruslet hjemover om kvelden kastet folk blendingsgardiner ut av vinduene i Bygdø Allè, og det ble brent bål bortover hele gaten. Krigen var slutt, også i Norge. Jubelen var grenseløs.

*

Det ble noen hektiske dager etter 8. mai. *Gutta på skauen* kom ned til byen. Alle Grinifangene slapp ut. Erling 2 1/2 år kom og ville ha et hvitt bind om armen : *Ei ska være heimefont!!* Telefon fra Trondheim - alle var kommet velberget hjem, men mye var forsvunnet fra leiligheten som hadde vært i Rinnanbandens besittelse i 4 måneder. Trygve og Erling dukket opp i Oslo som politisoldater, vi fikk også hilsninger fra Per om at han var i god behold. Lilla og Irene Sørensen var på brusteinsball på Rådhusplassen, og fikk mange smigrende men skamløse tilbud, mens Alf og jeg fikk sitte hjemme og passe barn. Heldigvis hadde vi noe å trøste oss med, mens våre lystige koner var ute på livet. Hakekors og nazisymboler forsvant allerede den første fredsdagen. Tyske soldater var også blitt borte fra gatebilledet, men en og annen *gjenganger* kunne fremdeles være å se.

Da Lilla og ungene skulle til byen en dag, sto det også en tysk offiser på trikkholdeplassen. Erling ruslet bort og glante ham opp i ansiktet. *Ska du reise nå da tysker'n, ska du reise på Tyskland??* Munterheten hos publikum var uhemmet, mens tyskeren bare stirret rett frem for seg.

*

Grini fengsel ble snart fylt med nazister, men det å ha vært på Grini var jo nå blitt en heder som de nye innvånerne ikke måtte få del i. Grini ble derfor straks omdøpt til *Ilebu fengsel*. Siden ble det påny omdøpt til *Ila Sikringsanstalt*, for biltyver og skapsprengere ville ikke ha sittende på seg at de hadde vært på Ilebu.

*

Hver dag var det noe nytt å glede seg over. En dag kom ungene hesblesende hjem og fortalte at det var iskrem å få kjøpt nede i kiosken. De ble utstyrt med en rød quisling (2-kroneseddel), og for av gårde. Men etter en stund kom de slukkøret tilbake. De hadde ikke fått noe iskrem, det var utsolgt. Jeg spurte forsiktig hva de gjorde med pengelappen, men Erna så uforstående på meg : *Den kastet jeg da, de hadde jo ikke mer iskrem!!*

*

Det var ikke lenger så flott å trene i Bygdøyskogen som da vi flyttet hit. Tyskerne hadde satt opp piggrådsperringer overalt, og det var bare noen ganske få stier som var åpne. Men nå var sperringene fjernet, og det var bare å lange ut. Det var litt sent på kvelden, og litt skumt, men ikke mørkt, det var jo juni. På en rett strekning satte jeg farten opp og tok en skikkelig langspurt. Jeg fattet ikke helt hva som var hendt da jeg plutselig lå på bakken. Sperringen var nok fjernet, men det sto igjen en piggråd i halvannen meters høyde. Jeg blødde visst også. Jeg karret meg opp og vaklet 50-60 meter ned til hovedveien til Bygdøy Sjøbad. Jeg gikk meg på en norsk soldat som gikk spasertur med kjæresten. Hun skrek opp, for jeg så visst ikke vakker ut med blod over hele ansiktet. Men de geleidet meg bort til Bygdøy Sjøbad, hvor han hadde forlegning, og hvor det var sanitet. Jeg fikk surret bandasjer over hele hodet, og ble plassert i en bil. Her svimet jeg visst av, og kan ikke huske noe før jeg lå på et bord på legevakten. Leg+en fortalte at det ene øyelokket var nesten revet av, det andre sterkt maltraktert. det var også et hakk i neserora som måtte syes. Men jeg hadde vært så utrolig heldig at jeg hadde synet i behold på begge øynene. Men jeg måtte til Aker sykehus til spesialbehandling hos en *kosmetisk* kirurg for å få sydd øyelokkene på igjen.

Forskrekkelsen var stor i Hengsengveien da jeg ikke kom hjem etter treningsturen, og ikke midre da de fikk beskjed av en militærperson om at jeg var blitt kjørt til legevakten. Her fikk Lilla bare vite at jeg var sendt videre til Aker Sykehus. Ved telefon til sykehuset fikk hun heller ikke vite stort, bare at jeg lå på operasjonsbordet. Først neste morgen fikk hun vite at det ikke var noen fare hverken for liv eller helse. Og da hun ut på dagen troppet opp på sykehuset var jeg allerede utskrevet. Jeg ble sykmeldt for en uke, for jeg så ikke slik ut at jeg kunne vise meg for folk.

*

1946. Jeg trente stadig i Bygdøyskogen, men det var lenge siden jeg hadde vært på Bislet. Vi skulle være med i Holmenkollstafetten, og jeg ble bedt om å prøve meg på etappen opp Norabakken. Det skulle være en fin etappe for meg. Trodde man. Vi var seks som startet på en slags uttakning. Jeg kom først i mål, men det var bare så vidt, og det var en såkalt Pyrrhosseier. Det tok meg minst to dager å bli menneske igjen. Jeg hadde ikke deltatt i konkurranse på 7 år, og jeg var også blitt 7 år eldre, og konkurrerte nå med gutter som var 10 år yngre og hadde den beste tiden foran seg. Jeg måtte be om å få slippe Nora- bakken. Jeg var redd jeg ville sprekke totalt hvis jeg prøvde å henge med teten her. Jeg fikk løpe Vestre Aker - Vinderen i stedet, noe lenger, men mer variert, og en lang slakk utforbakke på slutten hvor det gikk an å holde farten så noenlunde selv om en var sliten. Jeg klarte meg forholdsvis bra, men konkurrerte da ikke med de aller beste. De var allerede 100 m. foran da jeg overtok. På sommeren ble jeg tatt ut av Oslo Friidrettskrets til å delta i en propagandaturne til Kristiansund, Molde, Ålesund og Bergen. Jeg løp 800 m i hver av byene, og oppnådde 2 annenplasser, 1 tredje plass og 1 fjerde plass - den siste i Bergen der deltakelsen var mer elitepreget. Men tidene mine var 2-3 sekunder dårligere enn det jeg var god for før krigen. Det var smertelig å innrømme, men det var helt klart at min idretts- karriere definitivt var kommet til veis ende. Jeg deltok i Holmenkollstafetten et par år til, men løp da den letteste etappen fra Gressbanen til Holmen bro. Men jeg fortsatte å trene for å holde meg i fysisk form, og i mange år etter at vi var flyttet til Røa løp jeg 2-3 gsngr i uka opp til Østernvannet. Da Norges Brannkasse i midten av femtiåra seiret i Voksen- kollstafetten for bedriftslag var jeg selvsagt med og løp den lengste etappen i lett variert skogsterreng. Etter en litt bedrøvelig startetappe løp jeg laget opp fra syttende til første- plass. Og vi hadde andre som tok vare på ledelsen.

*

Tomt på Røa 1946. Det hadde lenge vært klart for oss at leiligheten i Hengsengveien ikke var noe blivende sted, men boligmarkedet i Oslo var fullstendig sprengt. Ved et tilfelle kom jeg i kontakt med en mann som hadde en tomt på Vestre Voksen som han kunne tenke seg å selge. Han hadde gitt 5000 kr for tomten, men syntes han måtte ha 6000 hvis han skulle selge. Det var inkludert vei, vann og kloakk frem til tomten - egentlig et røverkjøp, selv med datidens tomtepriser. Hvis jeg nå bare kunne skaffe 6000 kroner. Det var en drøy årslønn for meg. Men jeg snakket litt med avdelingssjefen, og han snakket litt med økonomisjefen. Og før jeg visste ordet av det var jeg tomteeier. Søndagen tok jeg med meg familien for å se på det som skulle bli vårt fremtidige hjem. Det var et tømmer- hus på nabotomten, og 3-4 hus i Linhusveien et stykke unna, men ellers langt til nærmeste hus. Det var som å komme ut på prærien. Men alle ville bo her. Lilla ble blank i øynene bare ved tanken på eget hus. Kanskje det nå kunne bli en realitet.

Om kvelden hvisket jeg henne i øret at hun en gang hadde lovet meg 4 jenter. Hun svarte ikke, men hun klemte meg i hånden, og litt ut på høsten betrodde hun meg en søt liten hemmelighet.

Vi begynte straks å planlegge huset vårt. Vi hadde egentlig tenkt oss et lite hus for oss selv, men det var stor husnød etter krigen, og det ble overhodet ikke gitt byggeløyve for eneboliger. Da måtte vi vente i minst 5 år. Det skulle helst bare bygges blokker, men på byggeklare småtomter kunne det til nød gis byggetillatelse for tomannsbolig. Vi hadde ikke særlig lyst på tomannsbolig. Men her nyttet det ikke å være kresen hvis vi skulle få et sted å bo, og vi ble enige om at et vertikaldelt hus var langt bedre enn ikke noe hus.. Det ble markedsført en serie med svenskehus, et halvfabrikat med ferdigisolerte lemmer som ble satt sammen på byggeplassen. Ingen luksus, men en ordinær, ganske god standard. Det var av de første husene i Norge med glassvatt som isolasjon i vegger og golv. Serien var også sikret lån i den nye *Statens Husbank*, og alt var tilrettelagt for hurtigst mulig innflytning etter byggestart, bl.a. skulle det gå raskt å få byggetillatelse; det var et standardisert hus som allerede var godkjent. Men pågangen på denne serien var nok større enn man hadde tenkt seg, og det ble her som ellers å stille seg i kø. For å lette på presset ville nå noen av husene bli bygget i Norge, og det ga straks muligheter til å *snike* i køen. Det var endel personer i Norges Brannkasse som hadde innflytelse også utenfor Brannkassen, og så var jeg plutselig tildelt et hus fra Saugbruksforeningen i Halden. Vilåret var at den ene leiligheten skulle disponeres til bolig for den nye tariffsjefen som skulle flytte fra Bodø til Oslo. Det var heller ikke så lett å finne en bygmester, for alle var opptatt med gjenreis- Men også her hadde Brannkassen sine forbindelser som lot seg presse. Men det var jo snart vinter, og vi måtte nok vente til våren med å starte byggingen.

*

Brannkassen skulle rasjonaliseres. Direktøren hadde engasjert et konsulentfirma til å se på hva som kunne gjøres med organisasjon og arbeidsrutiner. Noe av det første konsulentene kastet sine øyne på var Brannkassens blanketter som så ut som de var trykt i forrige århundre. Noen var kanskje det også. De foreslo at det straks ble ansatt en mann (her var det ikke snakk om kvinne) som kunne reformere våre skjemaer, eller blanketter, som de kalte det. Stillingen ble slått opp ledig i kontoret, om det skulle være noen her som var interessert, hvilket man visstnok tvilte på. Jeg slo til. Skulle det rasjonaliseres ville jeg være med, og nærmere kunne jeg foreløpig ikke komme. Søknaden min vakte oppsikt.

Altung var den første. Han syntes ikke det var fornuftig av meg. Jeg var jo kommet så godt i gang innen forsikring, og jeg hadde et godt ord på meg hos ledelsen som jeg ikke burde kaste

vrak på. Jeg var nok fiks til å lage blanketter, men det kunne da umulig være noe heltidsarbeid. Det var en blindgate etter hans mening.

Den nye avdelingssjefen vår var den neste. Han hadde hørt at jeg hadde søkt meg bort fra avdelingen, og han lurte på om det var noe jeg var misfornøyd med. I så fall ville han se om det var noe han kunne rette på, for han satte stor pris på mine kvalifikasjoner. Han trodde heller ikke at jeg kunne være tjent med å skifte stilling til noe slikt som dette. Han brukte visst også betegnelsen blindgate.

Og så var det Thorvaldsen som nå var blitt akkvisisjonssjef. *Er du blitt spik, spennna gæern? Har det rabla helt for deg? Du kan da umulig kaste overbord alt jeg har lært deg - og du har vært utrolig lærenem - for noe så fullkomment, gjennomført idiotisk som dette. Se å få trukket søknaden din tilbake, ellers kommer jeg og fiker deg om øra!!*

Jeg ble kalt ned til direktøren. Han så jeg hadde søkt stillingen som blankettdesigner, og undret seg på om det var vel gjennomtenkt, om jeg mente det alvorlig. Jeg sa jeg søkte ikke en stilling uten å mene det alvorlig. Han så skarpt på meg. *De er jo uten tvil den best kvalifiserte av de som har søkt, men De har jo en god stilling i Løsøreavdelingen, og dette vil ikke være noen forfremmelse, og vil knapt noen gang bli det. De får selvfølgelig beholde den lønnen De har, selv om vi egentlig hadde tenkt oss denne i en lavere lønnsklasse. Jeg vil at De skal tenke grundig på det over helgen. men hvis De da er bestemt på å opprettholde søknaden, så er det - (han gjorde en pause, jeg trodde han skulle si at så var det min egen begravelse) - klart at De får stillingen.*

Det var nesten rørende hvor opptatt alle var av min fremtid i Brannkassen, men jeg kom tilbake mandag og sa jeg ville opprettholde søknaden. Jeg tilføyde at hvis jeg ikke greide å gjøre noe ut av den stillingen, så var det min egen feil, og jeg skulle i så fall ikke beklage meg. *De er modig, sa han, jeg håper De har rett, kanskje ser De lenger enn oss gamle. Aldri har vel noen begynt i en ny jobb med tilsynelatende så sjabre utsikter.*

*

Det var mange på hytta denne helga, og søndagen var på hell før det ble oppbrudd. Som vanlig når vi var mange var det noen få som ble igjen for å rydde og vaske. Denne gangen var det Eva Jespersen, Astrid Thorstensen, Einar Haugen og jeg. Vi gjorde oss raskt ferdige, og avtalte kaffe på Tryvasstua. De andre gikk i forveien mens jeg stakk oppom Blankvannsbråten med nøklene. Det gikk strykende fra Bråtan og ned på hovedløypa. Men der kom det en kar ned løypa på motsatt side, og det gikk ikke bedre enn at vi møttes midt i løypa. Vi unngikk noen alvorlig kollisjon, men begge måtte overende. Vi kom oss opp og begynte å børste av oss snøen.

Å, er det deg? sa vi omtrent samtidig. Det var Torleif Utne. Vi hadde gått sammen på skolen i Trondheim, og vi hadde begge jobbet hos E.A.Smith. Vi sluttet der samtidig, han for å begynne på NTH, jeg for å prøve lykken i Oslo. Nå var han kjemiingeniør og ansatt i A/S Nyco. Jeg kunne fortelle at jeg var i Norges Brannkasse. Han hadde bare vært i Oslo en drøy måned, og kjente nesten ingen her. Men han hadde truffet en dame som også var i Brannkassen - Eva Jespersen, om jeg kjente henne. Det gjorde jeg og kunne også fortelle at hun var 8-10 minutter foran oss i løypa, og at vi skulle møtes på Tryvasstua. Vi tok dem igjen da de holdt på å ta av seg skiene, og han holdt på kollidere med Einar Haugen.

Å, er det deg? sa de omtrent samtidig. *Er du også ansatt i Norges Brannkasse?* Da vi satt benket rundt kaffebordet satt han og filosoferte over skjebnens uransakelighet. Her går han og tror han ikke kjenner et menneske i Oslo, og så går han seg på ikke mindre enn tre i løpet av en halvtime under en skitur i Nordmarka etter at folk har dratt hjem. Astrid hadde ikke sagt

stort, men nå kom det stille : *Du kjenner ikke meg også da? Astrid Thorstensen? Nei deg kjenner jeg visst ikke. Du kan ikke huske da dine foreldre besøkte mine foreldre, jeg var 10 år, du var stor gutt på 11. Jeg het Astrid Solberg den gangen.* Det ble stille rundt bordet. Verden er ganske stor, men Norge er visst et bitte lite land.

Det lakket mot slutten på Lillas tredje svangerskap. Erna og Erling måtte kjenne på maven hennes morgen og kveld. *Å, der sparket hun!!* Og lykkelig var den som fikk kjenne at hun sparket. Alle var enige om at det måtte være en *hun*, selv om jeg nok tror at Erling ikke ville blitt noe særlig lei seg om det skulle slumpe til å bli en gutt. Hun var allerede *over tiden*, og jeg ringte doktor Narverud som fikk henne innlagt på Rikshospitalet. Med *hennes rygg* var det ikke tilrådelig å gå over tiden så fødselen ble enda mer besværlig. Men neste dag fikk jeg telefon fra Rikshospitalet med beskjed om å hente henne. Professoren hadde vært på visitt. Han var en brysk og alvorlig mann som hersket med uinnskrenket myndighet. Bare et trinn under Gud. Han hadde stanset ved Lillas seng. *Hvorfor ligger hun her??* Oversøster begynte å stotre på en forklaring om at doktor Narverud hadde anbefalt at - - - *Send henne hjem !!* Det var ikke gjenstand for noen diskusjon. Han så ikke på henne engang, verdiget henne ikke et blick, langt mindre en undersøkelse.

Det gikk en uke til. Onsdag før påske. Jeg sto i ferd med å forlate kontoret da Lilla ringte. Jeg måtte komme hjem. Jeg spurte om jeg kunne dra og handle først, men hun ba meg ta en bil hjem. Så jeg skjønnte det hastet. Jeg fikk Kaare Bjørnstad til å kjøre meg hjem, og da han hørte hva det gjaldt, kjørte han henne også til Rikshospitalet. Denne gangen var det ingen som sa *send henne hjem!* Men jeg ble straks føyet ut. Ekte eller uekte menn var ikke ønsket den gangen. Men nå var det jo bra, for jeg måtte jo handle til påske - vi ventet besøk av mormor og morfar fra Arvika. Det tok litt tid, så jeg stoppet på Skøyen og tok en telefon. Jo da, hun hadde allerede fått en nydelig, lys levende jente. *Gratulerer!!*

Dette med lys levende var visst bare med nød og neppe. Fødselen var allerede i gang da vi ankom til Rikshospitalet, og hun ble kjørt direkte inn på fødestua. Og dette gikk fort. Men så stoppet fosterlyden. Det ble slått alarm. Leger kom styrtende til og gjorde seg i stand til *inngrep*. Lilla forstod alvoret, og trykte til av alle de krefter hun hadde igjen, orket ikke tanken på å komme tomhendt hjem til ungene som ventet på en liten søster. Og så kom hun. Men det var visst ikke liv i henne. De begynte å arbeide med henne. Sekundene gikk - hvert sekund som en evighet - men så kom skriket. Vi hadde fått ei jente til.

*

Lilla var som ventelig litt medtatt etter fødselen og sjokket da hun trodde barnet var dødfødt. For at hun skulle få tid til å komme seg litt, og for at ungene skulle få litt avveksling fikk vi sendt Erna Karin til mormor i Arvika og Erling til farmor i Trondheim for et par uker. Erna Karin ble skjemt bort både av mormor og av tante Tette (Liv), og hun hadde det som plommen i egget. Erling var ikke fullt så heldig. Han hadde det nok godt hos farmor, for hun var veldig snild, men han kjedet seg. Det var ingen andre barn der, og han hadde ikke noe å ta seg til. Uvirksomheten var hard for en aktiv 5-åring, men det hendte da det skjedde noe. En dag var det noen rørleggere der og arbeidet i gata, og det var jo litt interessant. Men så dro de sin vei. De var visst ferdige. Men se, de hadde glemt å ta med seg stoppekrana. Og hva gjør en 5-åring da? Går det an å skru på den, tro? Det gikk litt, så litt til, og enda litt, og så helt rundt, men så gikk den ikke lenger. Nei, nei, så fikk han vel gå inn til farmor igjen. Hun hadde kanskje noe godt, for det hadde hun visst alltid. Det var ut på ettermiddagen før folk på Dyrborg begynte å ringe vannverket for å høre når de kunne få igjen vannet. Ny utrykning. Og denne gangen tok de med seg stoppekrana.

Men så kom han til Ørlandet. Og der var det kuer, griser og høner, og fremfor alt hester. Han

fikk være med i fjøset når de melket, når de ga grisene mat, og han fikk hjelpe tante Astrid å sanke inn egg. Og han fikk være med Valdemar, gårdsgutten til meieriet, de ble bestevenner. Men det var også tider på dagen da det ikke skjedde noe. Alle hvilte middag. Men han kunne jo rusle litt rundt, hva med en tur opp på låven. Det sto en vogn der, klarte han å skyve den tro? Jo, det gikk. Litt. Og så litt til. Og enda litt. Og nå gikk det fortere. Og siden veldig fort, for vogna forsvant ned låvebrua og et godt stykke til. Der traff den et kyllingbur med en mammahøne og 12 kyllinger. Buret ble knust til pinneved, kyllinger og høne flakset og for til alle kanter. Merkelig nok slapp alle med skrekken, men den gikk vel over når de fikk summet seg litt. Erling forsverget at han bare såvidt hadde kommet bort i vogna da den begynte å rulle. Onkel Broder mente at han nok var arvelig belastet. Men det var jo fremskritt. Faren hans rullet nedover brua i en tønne for 30 år siden.

*

Jeg fikk foreløpig tildelt et kontor på innsiden av en skrivemaskinstue i 6. etasje, egentlig beregnet til en skrivemaskinleder. Utenfor kontoret mitt satt det tre damer og hakket på hver sin maskin. Det var søte, hyggelige jenter, og vi kom godt overens. De tilbød seg å skrive for meg også, men jeg hadde jo min egen portable som jeg hadde tatt med meg fra Løsøreavdelingen, og jeg likte å skrive mens jeg tenkte.

En dag jeg kom inn fant jeg Ellen oppløst i tårer med de to andre trøstende rundt henne. Jeg spurte Reidun deltakende hva det var med Ellen. *Å, hun har tatt et diktat for direktøren, og nå klarer hun ikke å tyde stenogrammet sitt. Det er et vanskelig ord hun ikke forstår, og så tør hun ikke gå ned og spørre.* Her trengtes nok mer enn trøst. *Bruker du Gabelsberger?* Et tårevått nikk. *Får jeg se stenogrammet ditt. Hvor står det vanskelige ordet?* De så vantro på meg. Jeg kunne vel ikke tyde et stenogram. Det var bare damer som kunne stenografi. Men hun pekte med en skjelvende finger. *Der!* Jeg studerte stenogrammet. *Det kan da ikke være så vanskelig. Her står det jo klart og tydelig: Forsikringsverdivurdering. Tørk nå tårene dine og la oss få se det koselige smilet ditt igjen.* De så på meg som jeg var et overjordisk vesen da jeg gikk inn til meg selv. Jeg tenkte ikke noe mer på det, men neste dag da jeg var inne i poliseavdelingen overhørte jeg litt av en samtale: *Tenk, han leste stenogrammet til Ellen.* Ryktet om mine stenografi-ferdigheter var tydeligvis gått som en løpeild gjennom kontoret.

*

Kirsten hadde sluttet i Brannkassen. Hun orket ikke å være her lenger. Nå skulle hun reise til Canada. Hadde fått jobb i et radioselskap. Vi var på Blom og tok avskjed. Bare hun og jeg. Kanskje siste gang vi så hverandre. Vi hadde begge vanskelig for å holde tårene tilbake. Men vi skjønnte at det måtte være slik. Jeg ble sittende da hun gikk.

*

Noe av det første jeg kastet mine øyne på i den nye jobben var brevstandarden, eller rettere mangelen på standard. Det forelå ingen instruks, og det var nesten like mange varianter som det var skrivemaskiner. Noen av avdelingssjefene hadde gitt muntlige instruksjoner om hvordan de ville ha det, uten at det ble noe bedre av det, men de fleste overlot det helt og holdent til skrivemaskindamene, og det var kanskje det beste. .

Det var ikke mange som dikterte brev, håndskrevne *konsepter* var det vanlige. Konseptet ble senere arkivert i konseptarkivet, brevkopiene i en kopibok. Det var ikke lenge siden man hadde begynt med karbonpapir istedenfor å ta spritkopi av brevene. Jeg komponerte et brevkonsept som jeg ba de mest rutinerne av skrivemaskindamene i kontoret *renskrive på sin måte*, uten å legge skjul på hva jeg skulle bruke det til. Sammen med mine *egne tre* fikk jeg snekret sammen et utkast til brevstandard som jeg fikk kontorsjefen til å signere.

Den nye brevstandarden fikk en blandet mottakelse. Mange syntes det var grusomt stygt med underskrift fra venstre marg istedenfor på midten, og noen av sjefene nedla forbud mot å bruke standarden i sine avdelinger. Men den fikk tilslutning blandt skrivemaskin- damene. Jeg var jo en av dem - stenogrammet til Ellen var ikke glemt, og her var det spørsmål om solidaritet. Dessuten var det jo enklere å skrive fra margen enn å hakke seg fram til midten av arket. Forbudene ble sabotert fra første stund, og gikk etter hvert still- tiende i glemmeboken. Vår nye brevstandard ble senere innført som Norsk Standard.

Jeg fikk også gjennomført at konseptene ikke lenger skulle arkiveres. De var jo bare en kladd. Det ble stadig flere som begynte å diktere brev, og da var det ikke noe konsept.

*

Vi hadde fått byggetillatelse. Jeg var sammen med byggmesteren på tomte og satte opp salinger. Han hadde satt som vilkår for å påta seg byggingen at han skulle ha ansvaret for hele bygget og levere det ferdig med nøkkel i døra. Han hadde hatt dårlige erfaringer med egeninnsats av ukyndige byggherrer. Jeg var egenrlig glad til for jeg hadde på dette tidspunkt liten kompetanse når det gjaldt bygningsarbeid, og jeg hadde også svært mye å gjøre i den nye jobben, så jeg aksepterte dette vilkåret uten videre, men forbeholdt meg å følge fremdriften, med rett til å påpeke ting som jeg ikke var fornøyd med. Byggearbeidet kunne han dessverre ikke begynne før sommerferien, men huset kunne heller ikke leveres før om et par måneder, så det spilte mindre rolle. Det var således svært liten mulighet for noen innflytting før på nyåret, og vi måtte innstille oss på en vinter til i ishuset i Hengseng- veien, og nå hadde vi en unge til som ville krabbe rundt på de iskalde gulvene. Men det gikk vel på et vis når vi visste det var den siste, og at vi gikk lysere tider i møte.

*

Jeg kom godt ut av det med konsulentene fra Hartmark. De kom alltid til meg og spurte når det var noe de ville ha nærmere rede på. Jeg kunne som regel gi svaret på deres spørsmål, og kunne jeg ikke, så visste jeg i det minste hvem de skulle spørre. Vi hadde ofte uformelle møter sammen, hvor vi diskuterte problemer som hadde dukket opp. Konsulentene hadde sluttet hos Hartmark og startet sitt eget konsulentfirma, men fortsatte etter avtale arbeidet i Brannkassen. Jeg ble nå reelt engasjert i oppdraget som et bindeledd med konsulentene, hva jeg i virkeligheten hadde vært ganske lenge. Da de startet kursvirksomhet ble jeg engasjert som instruktør i blankettdesign. Dessverre ble ikke kursene noen økonomisk suksess - når jeg hadde fått mitt honorar var det svært lite igjen, så det var bare jeg som tjente på dem. Men de var likevel fornøyd, kursvirksomheten hadde skaffet dem nye oppdrag. Min stahet med å opprettholde min søknad til den nye stillingen begynte nå å bære frukter. Det var ikke lenger noen som snakket om blindgate.

9

Påske 1948. Vi flytter. Huset vårt på Røa var ferdig. Gulvene hadde fått det siste strøket, og det var vasket og rengjort. Det var bare litt utvendig maling og planering som sto igjen, og som jeg skulle klare selv. Ved ferdigbesiktelsen hadde jeg fått med meg vår branntakstbestyrer, som var svært fornøyd med huset. Han fant noen få ting å sette fingeren på, og det skulle bli rettet på i løpet av et par dager. Og nå sto jeg her med nøkkelen i handa. Aldri mer skulle Lilla behøve å skru på springen om kvelden for at vannet ikke skulle fryse i rørene, aldri mer skulle hun behøve å gå ut på et isete kjøkkengulv om morgenen, aldri mer koke barnetøy på en vedkomfyr som ikke ville brenne, aldri mer bade ungene i en sinkbalj på kjøkkengulvet, aldri mer - - det var en rekke ting vi kunne sette *aldri mer* på.

Flyttedagen inntraff. Det var igjen to idrettskamerater med en lastebil. Vi hadde fått litt mer å flytte siden forrige gang, så vi måtte kjøre to vendinger. Lilla var allerede på Røa og tok imot. *Den skal stå der, og den skal stå der* - hun hadde tydeligvis plassert alt på forhånd i hodet sitt. Et bord skulle i kjelleren, men da vi var kommet midt ned i kjeller- trappa, konstaterte flyttefolka at det ikke var mulig å få det rundt en bæresøyle nederst i trappa. Jeg kom fram med en tommestokk for å verifisere påstanden, men de sa det var unødvendig. *Vi har flyttet så mye at når vi sier det ikke går, så går det ikke. Men det går bra å slå av de nederste bena, og lime dem på igjen i kjelleren. Men nå må vi ta det andre lasset, så får du ta bordet etterpå.* Vi kjørte etter det andre lasset, men da vi kom tilbake var bordet borte, og sto pent på sin plass i kjelleren. Jeg spurte Lilla hvordan i all verden det var kommet dit *Det sto jo i veien, sa hun, så jeg flyttet det like godt ned, var det galt? Nei, men flyttefolka sa jo at det ikke gikk rundt hjørnet og at jeg måtte slå av bena! Men det kunne da ikke jeg vite, sa hun, og det kunne jo ikke stå der midt i trappa!!* Vi var beskjemmet. Her står vi tre voksne mannfolk og setter igjen et bord midt i trappa fordi det ikke går rundt en søyle, og så kommer det ei lita flis av et kvinnfolk og flytter det ned fordi hun ikke vet bedre.

Lilla gikk rundt i huset - det var en drøm. *Se her, jeg kan bare skru på den krana, så kommer det varmt vann. Og se på den oppvaskbenken. Og se på badekaret som jeg kan putte ungene i når de har vært ute og rullet seg i møkka. Og bryggerhuset med en stor bryggepanne som jeg kan koke tøyet i. Og skyllekar. Og sluk i gulvet, så vi bare kan tømme ut vannet. Klyp meg i armen og si at jeg ikke drømmer!! Og så har vi fått kjøleskap. Kjøleskap var ikke å få kjøpt i Norge, men vi fikk smuglet det inn fra Sverige da morfar og mormor skulle flytte til Magnor. Kom det først over grensen var det lett å få det videre, og da kunne vi betale morfar med norske penger. Erna Karin og Erling var også elleville av glede over å få hvert sitt rom hvor de kunne herje og rote som de ville. Nåja, vi måtte vel sette en grense for rotet.*

Det var bare jeg som hadde mine kvaler. Jeg skyldte 6000 på tomta, og 91000 til Husbanken, og enda sto det igjen 18000 til byggmesteren, tilsammen 115000 kr, et svimlende beløp. Hvordan i all verden skulle jeg få betalt dette. Og hvor skulle jeg få lånt 18000 kr. til byggmesteren. Jeg så for meg en streng byfogd som kom og kastet oss på gaten fordi jeg hadde misligholdt mine lån. Men jeg fikk da låne de siste 18000 av Norges Brannkasse fordi jeg hadde stilt en leilighet til disposisjon for avdelingssjef Bendz, så den øyeblikkelige nøden

var ihvertfall avverget, kanskje ble det en råd siden. Det var jo mange som hadde bygget hus uten å ha noe videre med penger, og man kunne da vel ikke kaste alle på gata.

*

Alle barna våre lærte tidlig å lese. På Bygdøy lekte vi med Scrablebrikker med bokstaver på, og de lærte utrolig fort de forskjellige bokstavene når vanket en liten premie for hver riktige bokstav. Siden var det å sette dem sammen. Se om du kan finne en STOL, et BORD, en OVN og hvor er LILLA. Over til det mer abstrakte som de ikke kunne se : MUS, REV, og litt vanskeligere : EPLE, KRÅKE . Men APPELSIN ble for vanskelig, for det hadde de aldri sett. Erling var vel ikke mer enn 2 1/2 år da Lilla kjørte ham i barnevogn (sportsvogn) bort over Bygdøyveien mot Skøyen og han leste på den store plakaten over hustaket : S T A N G M A A R U D . De tre minste barna hadde vi aldri noe bry med å lære å lese. Erna og Erling og senere Sissel lekte skole med de som var mindre, og de var strenge lærere. Jeg vet ikke når de lærte å lese, men alle leste i hvert fall bøker i 4-5 årsalderen.

*

Erling var en skikkelig bløffmaker. Han hadde selvfølgelig merket seg at det vakte oppsikt at han kunne lese, og det visste han å utnytte. Da han var tre år var han hos mormor i Arvika, og da fulgte han gjerne med morfar til Busstasjonen. Der gikk han rundt og leste på bussene hvor de skulle : EDA, GUNNARSKOG, CHARLOTTENBERG, og på en sto det ABONNERAD, hvor nå det var. Litt problemer med CH i Charlottenberg, men det lærte han fort. Han passet alltid på at det var noen i nærheten når han leste. Og alle korset seg : *Leser pojken?* Og morfar var med. *Ja, du vet, han e ju norsk, ock där lesar alle ungar när de är två år.* Jeg vet ikke hvem som var mest kry, om det var pojken eller bestefaren.

Jeg holdt på å grave i den nye hagen vår for å sette opp tørkestativ. Erling kom ruslende for å se hva jeg drev med. *Å, der er en mark, får jeg den! Hva skal du med den da?* Jeg begynte å bli litt mistenksom. *Jeg skal fiske, så klart.* Det var som jeg tenkte. *Hvor er det du fisker, da? På Bog. . . på. . . på Golfbanen. Ja, på golfbanen er det nok mye fisk.* Han sto litt. Bogstadvannet var jo forbudt område, og han skjønnte vel at han hadde rodd seg litt langt ut. *Ikke si det til mor, da.* Han rodde seg fint i land. Nå hadde vi en hemmelighet sammen.

Bror Torleif bodde hos oss noen måneder. Han var veldig flink til å ta seg av og leke med barna. Og de forgudet ham. Nå var det en spørrelek hvor de skulle si en fugl eller fisk eller dyr eller noe annet som begynte på en bestemt bokstav som han trakk ut på en lapp. *Kan dere si et dyr som begynner på . . . A?* Erling slo til med en gang, men han sa ikke Ape som en hvilken som helst annen 8-åring ville ha sagt. Nei han kom trekkende med en *Australsk kraveøgle*. Torleif var i sterk tvil om han kunne godta svaret, han hadde aldri hørt om noe slikt dyr. Nå var det frem med Brehm (Dyrenes Liv) og bla opp. *Der! Der ser du kraveøgla. Og den er australsk.* Torleif måtte kapitulere.

Fru Nordstrand (bror Trygves svigermor) var på besøk. Erling satte seg veldig beskjedent bort i en krok med en ganske stor bok. Det varte ikke lenge før hun bet på kroken. *Hva er det du leser da, Erling?* Det var Vår Helse, bind II. *Du verden, du skal vel bli lege du da? Å, jeg vet ikke det, man kan da vel lese litt anatomi og fysiologi uten at man derfor behøver å bli lege!!* Hun var utslått. Teknisk knock out. Men det var glimrende regissert. Spørsmålene kom akkurat slik han hadde beregnet det da han satte seg bort i kroken. Og svarene var selvfølgelig grundig forberedt.

*

Sissel var en uokråke - gikk da hun var 8 måneder, og var ikke råd å holde i senga. Klatret over alt vi forsøkte å rigge opp av stengsler. Vi burde hatt et bur til henne. Den siste vinteren på Bygdøy hadde hun stadig urinveisinfeksjoner. Litt lettere ble det jo da vi flyttet til Røa.

Det lakket mot sommeren, og det ville ihvertfall ikke være is på gulvene når det ble vinter igjen. Men senhøstes hadde hun klart å få opp verandadøren en kveld og kommet seg ut. Det var 4 - 5 kuldegrader og bekmørkt, og hun var i pyjamas og barbent. Hvor var hun? Det var kritisk. Hun ville fryse ihjel på en halvtime. Men det var nysnø, og jeg fikk tak i en lykt og kunne følge sporene hennes til vi fant henne langt ned på jordet, der satt hun og gråt og ropte på mor. Tidlig på våren fikk vi satt opp gjerde rundt tomta så vi kunne være trygge på at hun ikke ble borte for oss. Da kom hun inn til mor og ville ha en stol. *Jeg skal over her jeg, skjønner du!!* Hun fikk ingen stol, men hun kom seg over allikevel på et eller annet vis, og vi måtte bare gi opp og håpe det beste.

*

Lønnsutbetalingssystemet vårt var utrolig tungvint og arbeidskrevende. To funksjonærer hos hovedkassereren brukte to ganger i måneden tre dager på å telle penger, kontrolltelle og legge i konvolutter, som de siden måtte bære rundt i kontoret til funksjonærene og få deres kvittering etter at de hadde tellet opp og fastslått at beløpet var riktig. Fikk vi en regning fra Elektrisitetsverket, Telegrafverket eller andre verk, måtte vi som regel be oss fri for å begi oss bort til vedkommende verk for å betale vår gjeld. Brannkassen hadde et bud som vi kunne utstyre med penger og regninger, men det var meget begrenset hva han kunne få med seg. Men heldigvis for ham foretrakk de fleste å gå selv, for det var alltid andre ærender de kunne besørge med det samme. Jeg kunne tenke meg et lønnsystem hvor hver funksjonær hadde en konto, og hver måned fikk utlevert et kontoutdrag som viste hva han/hun hadde til gode. Penger kunne tas ut i runde beløp hos kassereren, og regninger kunne også leveres til kassereren som sørget for betaling og trekk på konto. Det månedlige kontoutdraget ville vise alle bevegelser på konto : inn- og utbetalinger og ny saldo. Systemet ville bli lagt inn på hullkort, og den månedlige avregningen ville ikke ta over en time. Jeg tok saken opp med personalsjefen, og han ble fyr og flamme, og ville gjennomføre systemet øyeblikkelig. Jeg måtte bremse ham litt. Det var mange som måtte få uttale seg: Hovedkassereren, Kontorsjefen, Hovedbokholderen, Revisor, Funksjonærforeningen for all del. Hullkortsjefen hadde jeg allerede klarert. Personalsjefen ba meg utarbeide et fullstendig system med rutinebeskrivelse og blanketter. Det hadde jeg allerede gjort. Hovedkassereren var betenkt. Han var redd det ville bli lang kø foran kassen på lønnsdagen. Men han var heller ikke begeistret for pengetellingen. Han medga at det var en flaskehals som han godt kunne unnvære. Funksjonærforeningen var også litt

forbeholden, men ga seg lett da det ble kjent at det ville bli beregnet renter av innstående beløp.(1% høyere enn normal bankrente), slik at systemet også kunne benyttes som sparekonto. Systemet (*Økonomiservice*) ble en suksess fra første dag. Det gikk smertefritt over til EDB, og var i drift i mer enn 40 år, helt til UNI Forsikring fusjonerte med Storebrand. Da var tiden moden til å gå over til lønnsutbetaling over bankkonto.

Direktøren kom bort til meg en dag i spisepausen. Han syntes det var en fiks lønnsrutine som jeg hadde all ære av. Han hadde for øvrig skiftet syn med hensyn til min stilling. Den behøvde ikke - som han hadde trodd - å være en blindgate.

*

Vi koset oss i det nye huset. Vi la gressplen, vi plantet epletrær og plommetrær og bærbusker. Vi var sultne på frukt etter krigsår og etterkrigsår uten noe som kom nærmere frukt enn en gulrot i ny og ne. Det var livlig rundt oss, for nå ble det bygget overalt hvor det var ledige tomter, og det var ikke lenger prærie omkring oss. Erna og Erling hadde begynt på skolen, og Lilla drev og pyntet ungene til 17. mai. Jentene var greie, men Erling satte bukkebein, nektet plent å gå i matrosdress. Han ville gå i dongeri. Det ble et rivende oppgjør, men hun ga seg merkelig fort da jeg tok hans parti. Han hadde jo en splitter ny dongeribukse.

Men etterpå begynte hun å gråte. Jeg kunne ikke skjønne at det var noe å ta sånn på vei for. *Nei, det er vel ikke det, men . . . jeg kom bare til å tenke på at . . . neste 17. mai . . . har vi en til å pynte.* Jeg ble stum. Var hun sikker? Hun nikket, tårevåt. Men så måtte hun inn på toalettet. Jeg sa til ungene at nå måtte vi alle være snille mot mor, for hun var ikke riltig bra. Erling sa at han kunne godt ta matrosdressen, selv om den var for liten, men jeg sa at så snill behøvde han ikke å være. Matrosdresser var for 5-6 åringer og ikke for store gutter som gikk på skolen. Jeg forsto ham godt, og han sukket lettet.

Lilla var veldig dårlig denne gangen. Brekninger hele dagen, og hun brakk seg så hun var redd innvollene skulle komme opp. Doktor Narverud fikk lagt henne inn på sykehus to ganger. Det hjalp ikke så mye, men hun ble da kvitt maset med ungene noen dager. Jeg snakket med doktor Narverud, og hun sa at nå burde det ikke bli flere. Hun foreslo at Lilla ble sterilisert i forbindelse med fødselen. Da var det en enkel operasjon. Hun skulle ordne med Rikshospitalet hvis vi var enige. Det var vi. Det fikk greie seg med fire, selv om Lilla hadde lovt meg fire jenter den første gangen vi traff hverandre.

*

Vinteren kom tidlig dette året. Det var snø tidlig i november som ble liggende, og nå 11. desember var det skikkelig snøstorm. Vi kunne ikke se en meter foran oss. Skulle vi snø inne? Lilla vekket meg. *Du må ringe etter drosje. Jeg tror . . . det haster.* På drosjesentralen lo de nesten. Det var ingen drosjer som kjørte i dette været. Jeg sa det gjaldt en fødsel, og jeg trodde det hastet. Det ble stille et øyeblikk, men så satte han meg over til en ambulansedrosje som sto klar til uttrykking. Han skulle komme straks, men han kunne bare kjøre til toppen av Linhusveien, ellers risikerte han å kjøre seg fast. Det var et par hundre meter å gå, men det måtte vi klare, ellers skulle jeg tørne ut naboer for å bære henne. Han skulle være der om en halv time. Han brukte tre kvarter. Da kom gudskjelov en brøytebil med drosja hakk i hæl. Han plundret litt for å få snudd bilen, men så gikk det radig ned til

Rikshospitalet. Her ble hun vel mottatt, men for meg var det over og ut. Jeg hadde utspilt min rolle for 9 måneder siden, og her hadde de ikke bruk for meg, uansett hvor inderlig jeg hadde ønsket å være her og holde henne i handa. Klokka var tre på natta, og det var ingen annen måte å komme hjem på enn å gå. Det var langt fra Rikshospitalet til Majorstua, og enda lenger fra Majorstua til Røa. Og enda var det et drøyt stykke før jeg var hjemme. Og det var snøstorm. Jeg var nesten segneferdig da jeg ravet inn gjennom entredøren ved femtiden om morgenen.

Ut på formiddagen fikk jeg besøke Lilla og ta det nye familiemedlemmet i øyensyn. Det var den nydeligste babyen jeg noen gang hadde sett, mine egne inkludert. Rød og hvit med langt kullsvart hår som sykepleieren hadde satt en sløyfe i. Store blå øyne som så på meg med et uutgrunnelig blikk. Det var som hun lurte på hva slags fyr dette var. Steriliseringsoperasjonen var ikke blitt utført. De hadde ingen kirurg disponibel den natten, og hadde liten lyst til å legge henne på operasjonsbordet neste dag. De ba oss komme igjen om tre måneder. Erna og Erling fikk være med å hente mor og barn en uke senere. Snøværet var det samme som da hun ble lagt inn, og heller ikke nå kunne drosjebilen kjøre lenger enn til Linhusveien. Erna og Erling måtte hjelpe mor, mens jeg bar den nye veslejenta. Hele veien kom naboer ut for å se, hjemme ventet mormor og Sissel Anne.

*

Tre måneder senere var det inn på Rikshospitalet for operasjon, og hun fikk ha med seg veslejenta. De var ikke vant til så store babyer på Kvinneklubben, og hun var så nydelig at det kom sykepleiere fra andre avdelinger for å se henne som det var en prinsesse. Når jeg var på besøk gikk jeg frem og tilbake med henne i korridoren, for jeg ville nødige at hun skulle

glemme faren sin. Da jublet og jodlet hun så det hørtes over hele avdelingen, men det var ingen som kom og hysjet. Jeg var blitt fortalt at det var en ganske enkel operasjon, men det stemte ikke helt med min oppfatning av ordet *enkel*. Hun ble sprettet opp fra navlen og ned og var rekonvalesent i flere måneder. Hadde jeg visst dette, ville jeg aldri gått med på at hun skulle ta den operasjonen. Det fantes da virkelig andre midler for prevensjon, selv om P-pillen enda ikke var oppfunnet.

*

Det var ut på sommeren da Lilla kom en dag og sa at hun trodde at operasjonen ikke hadde virket. Jeg ble stum. *Det kan ikke være mulig*, sa jeg *Jc*, sa hun, *jeg vet hvordan det er å være gravid, jeg har vært gravid fire ganger før*. Jeg ringte reservelegen på Kvinneklikken. *Det kan ikke være mulig*, sa han. *Jo*, sa jeg, *hun vet hvordan det er å være gravid, hun har vært gravid fire ganger før*.

Det må være noe annet, sa han, *hvis hun da ikke er utstyrt med tre eggledere. Kom ned med en urinprøve så vi kan få eliminert den muligheten, så får vi etterpå finne ut hva det er i veien med henne. Så kan De ringe meg igjen på mandag*. Det var en spakere reservelege jeg ringte til på mandag. *Deres kone hadde nok rett. De må komme hit med henne i ettermiddag. Hvis det er noe galt med svangerskapet kan det stå om livet*.

Vi møtte opp i god tid. Ikke fritt for at nervene var på høykant. Legen var tydelig redd det kunne være et foster utenfor livmor, og det var visst skumle saker. Jeg fikk vente en time før jeg ble kalt inn. Det var heldigvis ikke det han hadde vært redd for. *Men har vi gjort en feil, skal vi selyfølgelig rette på det. Men da må De skrive under her*. Det var en erklæring om at vi ønsket abort. Dette gikk litt fort for meg. *Er det et helt normalt svangerskap? Helt normalt. Hvor langt er svangerskapet kommet? Kan dere for eksempel se på fosteret hvilket kjønn det er? Det kan vi*. Jeg fikk en rar følelse. Jeg var så absolutt tilhenger av selvbestemt abort - 20 år før det ble tillatt. Men dette var *vårt* barn. Kunne vi . . . ta livet av det. Vi hadde hus. Vi hadde innkomster så vi kunne fø et barn til. Når det først var slik. Hvis bare Lilla kunne orke å bære det fram. Nei, dette måtte hun avgjøre. Jeg skrev ikke under. Lilla sa ikke stort. Hun følte at hun hadde et barn inni seg. Abort? Nei, det orket hun ikke å tenke på hvis det ikke var helt nødvendig. Legen sa han hadde respekt for vår avgjørelse. Han ville ta en ny operasjon etter fødselen, så vi fikk se hva det var som hadde gått galt. Men nå var det jeg som sa Njet!. Hun skulle ikke gjennom dette en gang til. Han var tydelig skuffet, ville nok gjerne ha sett hvordan hun så ut innvendig.

Vi var glade og lettet da vi kjørte hjem. Hjem til barna våre. Glade for at det ikke var noe galt, og lettet over den avgjørelsen vi hadde tatt. Og plutselig hadde vi begynt å glede oss til det nye barnet. Jeg var jo allerede erklært hjerneskadet. Kanskje var vi det begge to.

*

Jeg hadde ansvaret for Brannkassens trykksaker, og det slo meg snart at det ble ganske dyrt å bruke boktrykk på små opplag. Vi hadde en god del slike interne trykksaker. Vi hadde også rundskriv som ble fremstilt på stensilmaskin i postekspedisjonen. Ikke bare kostnadene, men tiden spilte også stor rolle. Med en liten offsetmaskin i huset kunne vi bestille en trykksak kl. 10 og få den levert kl. 11. Jeg inviterte meg selv til å besøke hustrykkeriet i Norske Folk for å se hva slags utstyr de hadde og hvordan det fungerte. Jeg ble mer imponert av maskinene og utstyret enn av den måten det ble brukt på. Det var mange ting jeg kunne tenke meg å gjøre annerledes. Blandt annen syntes jeg det virket sterkt overbemannet. Jeg ville ihvertfall starte opp med bare en trykker som måtte lære seg alt. Siden besøkte jeg Grafisk Kompani, hvor Hans Lilleby som jeg vikarierte for i 1937, nå var blitt direktør. Han fikk laget en oversikt over det utstyret vi måtte ha for å komme i gang, og hva det ville koste. Jeg hadde god

oversikt over hvilke trykksaker vi med fordel kunne trykke selv. Jeg visste hva de kostet i boktrykk, og kunne lett regne ut hva vi kunne spare både i tid og omkostninger ved å trykke dem selv på en liten offset-maskin. Tiden var ikke det minst viktige, men det måtte lønne seg også. Det vanskeligste var plassen, men vi hadde jo et nybygg på tegnebrettet, og jeg fikk da ihvertfall avsatt en skikkelig plass for et trykkeri med fotorom og papirlager i nybygget. I mellomtiden fikk vi klare oss med en liten A4-maskin. Jeg fikk tryllet fram et par rom i kjelleren under arkivet. Per Andersen ble ansatt som trykker og sendt til opplæring i Norske Folk et par uker. Stensilmaskinen i Posten ble sendt til Frelsesarmeen, som hadde bruk for alt. Jeg gjorde det klart for Per Andersen at jeg kom til å stille kvalitetskrav, og at trykksaker som ikke holdt mål, måtte han ubønnhørlig finne seg i å trykke om igjen. Det kunne jeg spart meg, han hadde sansen for kvalitet, og om noen av hans underordnede ikke tok det så nøye, ble det ikke tolerert. Jeg behøvde aldri gripe inn. Jeg hadde funnet den rette til jobben.

Etter at vi kom i nybygget vokste behovet betydelig. Her fikk vi også en A3-maskin, et fotorom med avansert fotoutstyr, en stor kopimaskin, og alle tenkelige hjelpemaskiner. Per Andersen måtte snart ha hjelp, og det var etter noen år fire funksjonærer i trykkeriet, og to i setteriet - to damer med tegnebrett og tekstsriver, en IBM Composer med utskiftbare kulehoder og skrift i 3 skriftgrader, og ulike skrifttyper. Den kunne også skrive med rett høyremarg, og var det nærmeste vi kom dagens datamaskiner. Damene fikk også betydelige arbeidsoppgaver fra Reklameavdelingen. Per Andersen begynte etter 20 år i Brannkassen sitt eget trykkeri.

*

Lilla hadde denne gang et meget lett svangerskap, hvis man kan bruk ordet lett i en slik forbindelse. Da fødselen nærmet seg ble hun lagt inn på Rikshospitalet, og denne gangen kom det ingen professor og sa *Send henne hjem!!* Hun fikk også enerom på sykehuset - prinsessesuiten, hvor kronprinsesse Märtha hadde ligget under sine barnefødsler. Det var neppe fordi Lilla var en så prominent person, men sannsynligvis fordi de helst ikke ville ha alt for mye snakk om det som hadde gått forut for fødselen. Jeg besøkte henne naturligvis hver dag, men en dag jeg kom inn på rommet var hun ikke der. Jeg måtte tilbake til resepsjonen for å spørre hvor hun var. De visste ikke, men kanskje hun var på fødestuen. Hun gikk for å undersøke. Etter noen minutter kom hun tilbake sammen med en sykepleier som bar på en liten bylt. Det var det minst vakre barn jeg hadde sett noen gang, og jeg hadde jo sett noen. Men hun var vårt, og hun var tross alt bare 15 minutter gammel. Hun hadde gjort store fremskritt da jeg kunne hente henne en uke senere.

*

Kristin var halvannet år, og hun var høyt og lavt - akkurat som de andre hadde vært. Lilla var redd hun kunne komme seg ut på gaten, for de andre barna lot ofte porten bli stående åpen. Hun lurte på om jeg ikke kunne lage en stor lekegrind til henne nede på gressplenen mellom epletrærne, og jeg gikk i gang, hadde godt med materialer liggende. Kristin var med og *hjalp til*. Dette var moro. Det slo meg plutselig, at dette har jeg da opplevd en gang før. På Blankvannet da jeg lagde grisebinge til Erna. Det ble en fullkommen reprise. Da jeg satte henne oppi lekegrinna remjet hun så skjærene fløy avgårde i full redsel. Denne gangen var det Erling som ble redningen, han kom og løftet henne over. Hadde et blick kunnet drepe, ville det hun sendte meg bragt meg direkte til krematoriet.

*

Jeg var i trykkeriet en dag da jeg fikk beskjed om at det satt to herrer og ventet på meg på kontoret mitt. Trøndere ble det sagt. Jeg tenkte det var et par av brødrene mine som var i Oslo. Men det var ikke det. Den ene var Lars Halderager som jeg hadde spilt is- hockey med på Lianvatnet i min spedeste ungdom. Han var vel 10-12 år eldre enn meg. Den andre var Kjell

Krogshus, Vi hadde gått i samme klasse på middelskolen. Jeg hadde vel ikke sett noen av dem på 15 år. Lars var nå disponert for Holbæk Eriksen, bok- og papirhandel og trykkeri. Butikken var nå nedlagt, men trykkeriet hadde vokset seg stort, og spesialisert seg på formularer i sammenhengende baner. Kjell var trykkeribestyrer (faktor) i samme bedrift. De hadde snust opp at jeg hadde en sentral stilling nådet gjaldt Brannkassens blanketter og trykksaker, og ville gjerne invitere meg til Trondheim for å vise frem det de hadde å by på. Vi hadde ikke så mye av sammenhengende blanketter, men jeg regnet med at vi ville få betydelig mer i fremtiden. Jeg hadde planer om maskinell fremstilling av poliser, hvis vi bare fikk en raskere tabulator. Og jeg var veldig interessert i å se hvordan trykkingen, og spesielt fremstillingen av satsen foregikk. Jeg hadde også god lyst på en Trondheimstur, men jeg trodde ikke det var vår policy la leverandøren betale våre reiseutgifter. Jeg tok straks en telefon til kontorsjefen. Han syntes det var greit at jeg tok imot invitasjonen, men reiseutgiftene skulle betales av oss. Besøket skulle være helt uforpliktende. Dette var starten på en lang og fin forretningsforbindelse. Holbæk Eriksen viste seg å være det desidert best utviklede formulartrykkeri i Norge, og vi hadde mye å lære av hverandre. I de kommende 20 år var jeg vel i Trondheim et par ganger i året, og de var alltid svært lydhøre for våre ønsker. Det hendte en sjelden gang at vi kom i beit for en blankett, og da sto de gjerne om natten og trykket for å hjelpe oss. Prismessig lå de også betydelig under Oslo-trykkeriene.

*

Det var vinter igjen da Kristin ble syk. Hun hadde høy feber, og ansiktet hennes hovnet opp. Det ene øyet var helt gjengrodd. Legen som vi klarte å få skremt opp, trodde det var en alvorlig bihulebetennelse, og ville ha henne på sykehuset med en gang. Han kjørte henne selv til Ullevål, hvor hun ble lagt inn på *Øre, nese, hals*. Det var vondt å gå fra henne, for hun gråt så sårt. Jeg spurte om jeg kunne få være hos henne om natten, men det lot seg ikke gjøre. Jeg kunne heller ikke få besøke henne mens hun var der, for da ville hun bli så urolig etterpå. De hadde erfaring for at besøk av foreldrene til så små barn ikke var av det gode. Jeg dro likevel oppom sykehuset etter jobben neste dag, så jeg ihvertfall fikk høre hvordan det var med henne. En sykepleier fortalte at hun nok var blitt bedre og at hun hadde ligget og ropt på Anton hele natten, og langt ut over dagen før hun sovnet. Jeg fikk ikke gå inn til henne, men kunne se henne gjennom en matt glassrute. Hun satt i sengen, urørlig, virket helt apatisk med hodet bøyd litt forover. Da jeg så den bøyde nakken hennes, var det vanskelig å holde tårene tilbake. Jeg kan enda mer enn 40 år etter se for meg den lille nakken, bøyd i sorg og fortvilelse. Jeg vaklet ut. Neste dag var søndag, men jeg måtte opp på sykehuset igjen. Hun satt der urørlig, nøyaktig i samme stilling som dagen før. Det kom en ung sykepleier og sa at jeg godt kunne gå inn til henne, hun skjønnte nok jeg hadde det vondt der jeg sto. Jeg gikk forsiktig bort til sengen. Så ble hun var at det kom noen, Hun snudde brått på hodet. Satt dørgende stille et øyeblikk. Så prøvde hun å reise seg, men klarte det ikke, for hun hadde en stram sele. Hun ba meg ta av selen. Så kastet hun seg om halsen på meg, klynget seg inntil meg som en apeunge. Jeg kunne ikke la henne bli igjen her. Nå kom det en sykepleier. *Har De tatt henne opp av sengen? Selen har De også tatt av henne. Jeg har tenkt å ta henne med meg hjem! Det kan De ikke! Kan jeg ikke? Er dette et fengsel? Nei, men De kan ikke ta henne med Dem før legen har skrevet henne ut! Så hent legen. Han er ikke her idag. Så hent en annen lege.* Hun sto litt. Så gikk hun. Men etter en stund kom hun tilbake sammen med en mann i hvit frakk. Han presenterte seg som doktor Haug. *Så, det er De som vil ta med Dem barnet Deres hjem.* Han så på ungen som klynget seg inntil meg. Nå enda mer enn før. *Hun er vel litt for dårlig til å skrives ut. Men - han tenkte seg om - hva om De fikk være her hos henne?* Sykepleieren brøt inn : *Men vi har ikke -*

-Nei jeg vet, vi har ikke sengeplass, men vi har vel en stol, så han kan sitte ved sengen hennes. Vi må ikke stille oss slik at barna betrakter oss som onde, sadistiske mennesker. som bare er

til for å plage dem. Sett Dem nå her og få henne rolig. Så hjelper de oss med å få henne frisk. Sykepleieren så ut som hun mislikte opplegget, men sa ikke noe. Jeg ble hos henne mesteparten av søndagen, og hun roet seg etter hvert. Jeg fikk lov å gå ut på ettermiddagen, men måtte love å komme snart igjen. Jeg kom igjen om kvelden, og satt ved sengen hennes ut over natten til hun var sovnet. Det var ikke lenger noen av sykepleierne som protesterte.

Etter en ukes tid kom hun hjem og var den samme gladjenta som før. Hun fortalte at de stakk ompesekket (Rompeflesket) og at tanten sa de skulle putte henne i kjelleren hvis hun skrek. Å stikke rompeflesket var vel nødvendig når hun skulle ha penicilinsprøyte, men de hadde ikke behøvd å skremme henne med kjelleren. Det var vanskelig å tilgi.

Vi skulle til kontroll noen dager etter at hun kom hjem, og det ble et antiklimaks. Jeg var tilsagt å møte kl. 8 om morgenen, og der satt det 20 mødre og 2-3 fedre med barn som skulle til kontroll. Da vi hadde ventet et par timer, gikk alle legene til operasjonsstua og så skulle de ha lunch, og kom ikke tilbake før kl. 13. Mens vi ventet spurte jeg moren ved siden av meg når hun var tilsagt å møte. Det var kl. 8. Så spurte jeg på den andre siden. Det var også kl. 8. Det viste seg at alle de som satt der var tilsagt å møte kl. 8. Jeg merket meg også at det kom en sykepleier ut og hentet barna inn til legen. Moren /faren skulle ikke følge med inn. Jeg tenkte med meg selv at dette skulle vi nå bli 2 om.Kl. 15 kom vi inn til legen etter å ha ventet i 7 timer. Da sykepleieren kom til meg, og jeg reiste meg, sa hun at jeg ikke behøvde å være med inn. *Gjett om jeg skal være med inn, og gjett om jeg skal lese legen din en tekst som han ikke skal glemme på en stund.* Hun grep etter barnet. *Hold fingrene dine unna ungen min!! Ja, men legen vil helst - - - Jeg gir blanke satan i hva legen vil helst. Få inn i det nydelige lille hodet ditt at jeg skal bære henne inn! Og jeg skal holde henne mens legen undersøker henne! Om han liker det eller ikke!* Vi marsjert inn. Legen hadde nok hørt noe av det som ble sagt, for det var ikke fritt for at jeg ble litt høyrøstet da jeg ba henne holde fingrene vekk fra ungen min. *Er det noe galt?* sa han. *Ja, sa jeg. Det er noe galt. I morges da jeg kom her satt det 20-30 mødre eller fedre med barn i korridoren utenfor her. Alle var blitt tilsagt å være her kl. 8. Vi har ventet i 7 timer, og det er enda 3-4 barn igjen* Han vendte seg til sykepleieren. *Er dette sant? Ja, det er vel det. Hvem er det som setter opp listene? Det er avdelingsoversøster, tror jeg. Si til henne at heretter vil jeg se listene på forhånd. Hun kan regne 20 minutter på hver pasient. Og greier hun ikke det regnestykket, bør hun finne seg en annen jobb.* Han snudde seg mot meg. *Er De fornøyd nå?* Det var jeg, og jeg ba ham unnskyldte at jeg ble litt irritert. *Litt irritert? Hvis De var litt irritert da De ba Cathrine holde fingrene unna ungen Deres, skulle jeg gjerne se Dem når De ble skikkelig forbanna. Men så hadde De da virkelig grunn til å være - - litt irritert, Det var for modentlig også De som tvang gjennom at De fikk sitte hos barnet Deres. Det var det. Det har ingen greid før, og det hadde De da ære av. Håper bare det blir vanlig rutine. Jeg skal si Dem en ting: jeg liker foreldre som er så glad i barna sine.*

10

Palmesøndag 1953 - Brann i Nordengveien 66. Jeg holdt på å male på gangen i 2. etasje. Det myldret av unger omkring meg, og om jeg jaget dem vekk fra ett sted, dukket de opp på et annet. Det var som å jage mygg. Til slutt måtte jeg ta kassen med malersaker og putte den inn i skapet til Erling, der fikk den kanskje stå i fred. Så ropte Lilla at vi hadde fått gjester, og da var det sluttstrek. Det var familien Fjeldstad på søndagstur. De hadde ikke sett minsteungen vår på en stund, så de stakk innom for å ta en titt. Hun lå oppe på soveværelset, men det var i grunnen tid for mating, så jeg stakk opp og hentet henne. Det var en herlig vårsøndag, og vi satte oss ute på verandaen og slikket litt sol mens Lilla slet med å få litt mat i kryptet. Det var ikke lett, for hun ville spise selv. Det så ut som mye av maten var havnet i ansiktet, men noe hadde hun vel fått i seg da hun ikke ville ha mer. De gikk videre på sin søndagstur, og Lilla begynte å dekke middags- bordet. Middagen var ferdig, og vi kunne begynne å gafle i oss. Da ringte det på døren igjen. Ingen fred å få. Jeg måtte ut og lukke opp. Det var to småjenter som ville låne Birgit for å gå tur med henne.

Men - var det ikke røyk i trappeoppgangen? Jeg stormet oppover trappen og fikk opp døren. Da slo det røyk og flammer imot meg. Jeg fikk smelt døren igjen og sklei ned trappen. Ropte til jentene at de skulle be Horn (naboen) om å ringe til brannvesenet, mens jeg begynte å fikle med husbrannslangen. Jeg fikk den omsider rullet ut, og fikk skrudd på vannet som kom ut av slangen over alt unntagen ut gjennom strålerøret, der kom det ingen ting. Jeg måtte gi opp slangen, og begynte med bølter, men da kom brannvesenet, og det var bare å ha seg unna. En slange opp trappa, og en på baksiden av huset hvor flammene slo ut gjennom vinduet. På fem-seks minutter var det hele over, og brannfolkene kunne rulle sammen slangene igjen og dra avgårde. Et par av dem ble igjen og tømte sagflis utover gulvene i første etasje for å redusere vannskadene. Det kom en mann fra lysverket. Han la en provisorisk ledning fra sikringsboksen, så vi fikk lys i første etasje.

Naboer var strømmet til fra alle kanter under brannen, og møblene våre ble båret ut på en to tre, men de var nå båret inn igjen på fire, fem seks, og sto mer eller mindre strødd rundt oss. Vi sank ned i hver vår stol og skuet ut over ødeleggelsen. Det så trøstesløst ut med vann nedover veggene, vann og sagflis på gulvene. Vi hørte drypp - drypp - drypp hvor vi enn snudde oss. Og enda hadde vi ikke våget oss opp i annen etasje. Jeg observerte flere tallerkener med halvspiste pølser på spisebordet og en knust glasskål med sviskegrøt på verandagulvet. *Vi ble visst ikke ferdige med middagen. Og hvor er barna våre? Vi hadde da noen barn, hadde vi ikke?*

Gunnar Bøe, nabo tvers over gaten kom på verandadøren. *Vi tok med oss de tre minste av barna dine hjem, fru Wik. Jeg syntes det ble litt for folksomt her en stund, og at det var like bra å få dem unna. Kristin og Sissel kan bli hos oss i natt, så snakkes vi ved imorgen. Vesleungen din vil du vel ha igjen i kveld. Men hun sover nå. Jeg kommer bort med henne siden. Men ta det nå med ro. Alt ser lysere ut i morgen.*

Brannetterforskeren kom neste morgen. Han konstaterte at det var rester av oksydfiller i malerkassen, som sammen med annet brennbart materiale og en flaske White spirit og en flaske Lynol hadde forårsaket en eksplosiv brann. Så lenge kassen sto i en kald kjeller var den harmløs, men oppe i varmen var den en brannbombe. Men det var heldig at brann- vesenet kom så fort. *Se er* - han pirket med en kniv i veggen - *veggplatene er ikke gjennombrent, det er bare å rive platene av og legge på nye. Så er alt som nytt.* Han brukte ordet *bare*. Men det var tre værelser og badet. Og den nymalte gangen min. Og det var ikke *bare*. Men han hadde rett. Det var ikke så ille som det så ut. Det gikk radig å få av lister og plater som bare ble kastet ut av vinduene, og siden brent på bål i haven. Allerede neste dag kunne vi ta i bruk soveværelset og Ernas værelse. 6 svartbrente finerdører ble hentet av Lommedalen Trevarefabrikk. En av dem måtte skiftes ut, de andre ble slipt så de kunne males. Og like over påske var dørene og et nytt vindu på plass. Og det var da såpass at vi kunne *bo* i huset. Siden kunne jeg ta rom for rom og legge på nye plater og lister, male og tapetsere ut over sommeren. Og da var dagene lange og nettene lyse. Mormor og morfar kom også en snartur i påsken, så jeg fikk litt hjelp til det som måtte gjøres. De var nå flyttet til Magnor. Morfar hadde fått jobb på glassverket. De tok med seg Kristin hjem - en mindre på branntomta var alltid en avlastning for Lilla. Men jeg hadde litt vondt for å levere henne fra meg. Det var ikke så lenge siden hun var syk, og jeg kunne enda se for meg den fortvilte nakken bak glassruta på Ullevål sykehus.

*

Men hun hadde det godt på Magnor, og likte seg hos mormor. Hun var jo mormors gulljente fra hun ble født. Og så var det sauer der i en stor innhegning. Hun gikk etter sauene, men hun var jo et lite menneske, så de gikk unna. Hun gikk etter og de gikk unna. Hun ga seg ikke, gikk etter dem som en jerv hele dagen, fortalte morfar. Til slutt orket ikke sauene mer, og ga seg. Siden kunne hun gå og klappe sauer og lam så mye hun ville. De hadde akseptert henne som en av dem.

*

Jeg satt og svettet over skadeoppgaven til Brannkassen. Enda jeg *kunne* jo dette etter 15 år i forsikring. Det var om å gjøre å få med seg alt til siste lommestørklær og servietter. Og her hadde jeg jo restene av alt som var ødelagt - ikke en pussefille var kastet, ikke enda. Men prisene? Hva kostet all denne søpla? Jeg måtte ta meg en tur ned i trikotasjeforretningen og se på prisene på barnetøyet. Var det virkelig så dyrt? Og her skulle det jo erstattes etter *nyverdiprinsippet*, såfremt det ikke var bare filler. Jeg satte opp en liste for hver av barna. Lilla hadde vært flink til å holde barna sine med klær. Mye var vel blitt for smått, men det var alltid noen som kunne arve. Så skriv opp. Hva med alt det som var strikket av henne selv og av bestemødre og tanter? Hvordan skulle jeg prise det? Det var ikke verdt å være for grådig heller. Men jeg måtte i det minste ha for garnet. Legg heller på litt på de stygge, utslitte kjolene. Dem kaster jeg, og tar heller vare på de peneste. I tilfelle Altung vil se på noe av det. Og barnebøker? 5 kr.? 80 bøker på en meter. Sengetøy var greit. Antall og stykkpris. Jeg skrev og skrev, summerte og summerte. Lommekalkulatorer var ennå ikke oppfunnet, men jeg var da ganske god i hoderegning Det ble jamen mye. 12.900 kroner. Det var mange penger i 1953.

Konsulentenes virksomhet i Brannkassen hadde munnet ut i en ny organisasjonsplan. Løsøreavdelingen forsvant som egen avdeling, men det ble en rekke nye avdelinger. Hullkortavdelingen ble nå Dataavdeling i påvente av det vi ventet skulle skje. Og det er jo data om det ikke er elektronisk. Vi fikk tre nye direktører. Jeg ble utviklingsleder og sorterte under kontordirektøren. Jeg var definitivt kommet ut av den blindgaten som jeg ble tiltenkt for 5-6 år siden. Min lønnsutvikling var eventyrlig.

*

Nabobygningen Wergelandsveien 3 huset under krigen kontorer for nazistenes arbeidsformidling, som var et skalkeskjul for registrering av norsk ungdom som kunne brukes til å styrke den tyske krigsinnsats. Bygningen ble sprengt i luften av hjemmefronten i 1944, og Norges Brannkasse hadde forlenget sikret seg tomten, og en ny kontor- og administrasjonsbygning var nå under oppføring.

*

Altung kom bort til meg en dag i frokostpausen. Han ville gjerne ha en prat med meg om skadeoppgaven min, om jeg hadde tid. Og slike ting fikk jeg vel ta meg tid til. Var det noe han hadde å utsette på den?

- *Ja, jeg synes du er kommet svært høyt. Skadebeløpet er langt innpå halvparten av forsikringssummen, og skaden er bare i soverommene. Man finner jo vanligvis de mest verdifulle tingene i første etasje.*

- *Det er sikkert riktig, men vanligvis har man da heller ikke 5 barn, og barnetøyet utgjorde en langt større andel av våre eiendeler enn det du vanligvis finner, og barnas tøy befant seg nå engang i annen etasje. Hvis vi ikke skal sende barna våre ut med brun- svidd tøy, må alt de ikke hadde på seg betraktes som totalskadet. Er det noen poster i skadeoppgaven du finner for høyt ansatt, er jeg gjerne villig til å se på det en gang til.*

- *Ja, du har for eksempel et skrivebord til 800 kr. på barneværelset. Det er en ganske uvanlig gjenstand å finne på et barneværelse.*

- *Ja, det er vel det. Men du vil oppdage at det er mye som er litt uvanlig her, Altung, skrivebordet sto nå en gang der. Vi hadde ikke plass i stua. Var det noe ellers?*

- *Nei, jeg kan ikke peke ut enkeltposter, men jeg synes nivået virker for høyt, hadde det vært en annen ville jeg forlangt skjønn, men jeg har ikke lyst til det overfor en kollega. Vi kunne kanskje bli enige om et beløp. Jeg hadde tenkt å foreslå 10.000 kroner. Hvis du kan godta det, tror jeg du har fått et bra oppgjør. Jeg ristet på hodet.*

- *Jeg har satt opp skadeoppgaven etter beste skjønn og overbevisning, og jeg kan ikke godta noen reduksjon med mindre du kan peke på poster som er for høye. Men jeg har vel også rett til å kreve skjønn?*

- *Det har du, men jeg synes ikke du bør gjøre det, nesten alle skadelidte taper på skjønn.*

- *Det spiller ingen rolle, jeg vil bare ha det jeg har krav på.*

*

Skjønnet fant sted et par dager senere. Skjønnsmenn var kjøpmann Albert Pelly og en bekjent av meg som hadde et agentur i trikotasje og barnetøy. Jeg hadde lagt frem et utvalg av det barnetøyet som var skadet. Det peneste. Albert Pelly tok straks ledelsen at de hadde presentert seg. Han var vant til å være skjønnsmann, og var kjent som den skadelidtes skrekk. Han slo nådeløst ned på ethvert forsøk på å sko seg på forsikringsselskapets bekostning. Men jeg mente å ha bedre kort på hånden enn de fleste. Og jeg kjente gamet. Som jeg hadde ventet kastet Pelly straks sine øyne på en hvit angorajakke som Lilla hadde strikket, og som lå lagelig til. Den var nydelig.

- *Deres kone holder barna sine pent kledd, ser jeg. - Ja, hun er flink.*

Han snudde og vendte på jakken, men fant visst ingen feil, bortsett fra et brunbrent erme.

- *Hva har De ført opp for denne?*

- *Det husker jeg ikke men De finner det på arket for Kristin, det er barn nummer fire. Han fomlet litt mens han lette etter Kristin.*

- *Hvit angorajakke kr. 15.- er det den? - Det er nok det.*

- *Men du store allverden, det er jo ikke engang for garnet! - Jo, det er for garnet.*

- *Men skal ikke kona Deres ha noe for arbeidet da? Denne kunne jeg ha solgt for 150.-*

- *Denne jakken har min kone strikket av angoragarn og kjærlighet. Kjærligheten tar hun ikke betalt for. Han så bestyrtet ut.*

- *Har du gjort slik hele veien?*

Han hadde plutselig begynt å bruke du-formen. Ikke noe dårlig tegn.

- *Å, nei da, denne her - jeg tok en av Sissels kjoler som tilfeldigvis lå der - har jeg betalt 70 kroner for, men jeg har ført opp 50. Den er litt slitt, og den mangler en knapp.*

Han snudde på den. og betraktet den med et kritisk blikk, og han fant den på listen.

- *Den er da ikke mye slitt. Den kunne du godt ha tatt full pris for. Det er jo nyverdien vi skal erstatte, og du må nok betale mer hvis du skal kjøpe en ny. Knappen syr nok din kone i med silkestråd og kjærlighet.*

Han rettet beløpet, først til 70 kroner, siden til 100, og føyde også til et 0 på angora- jakken. Han tok for seg de plaggene som lå der, fant dem på listen, pluss et på noe her og der, fant enda en strikkekjole hvor jeg bare hadde tatt betalt for garnet.

- *Er denne også strikket av kjærlighet? - Den er nok det.*

Han ristet på hodet. Så helt oppgitt ut. Noe slikt hadde han visst aldri opplevd. Han var slått ut allerede etter den første angorajakken.

- *Jeg må hilse på din kone før vi drar.*

Han vendte seg mot den andre skjønns mannen.

- *Skal vi gå gjennom hele denne lista punkt for punkt blir vi ikke ferdig idag. Men har vi ikke sett nok til å gjøre oss opp en mening?*

Den andre skjønns mannen som ikke hadde sagt stort erklærte seg enig. Skjønnnet var over, unnagjort på halvannen time.

- *Da skriver jeg på skjønnsdokumentet.*

Vi har gått gjennom skadeoppgaven sammenholdt med skadede ting, og funnet at det er satt alt for lave priser på skadet barnetøy. Skrivebordet på gutteværelset har en førverdi på minst kr. 1000.-, Gjenverdi 0. Samlet skadebeløp settes til kr. 15.000.-

OSLO, 17. April 1953   Albert Pelly   Alf Fjeldstad

Altung tok det sporty. Han var oppriktig glad på mine vegne. Albert Pelly var ikke den som ga bort noe en ikke hadde rettmessig krav på, så sjekken på 15.000 kr. som han overrakte meg kunne jeg nok heve med god samvittighet. Brannkassen og skadelidte skulle egentlig betale hver sin skjønns mann, men siden skjønnet gikk så totalt i min favør, hadde han bestemt at Brannkassen også skulle betale min andel. Det var vel ment som en oppreisning for grunnløs mistanke.

*

Vi var flyttet inn i den nye kontorbygningen. Jeg hadde fått et flott hjørnekontor med forværelse i 2. etasje, med utsikt mot slottsparken, Det var mange som gjerne ville sitte på forværelset mitt, 9 jenter hadde søkt da stillingen ble slått opp. Jeg valgte Janne Hagen som jeg kjente litt fra Løsøreavdelingen. Hun var intelligent og hadde sans for humor. Tok hverken seg selv eller andre alt for alvorlig. Selvstendig, ikke redd for å ta en avgjørelse når hun *måtte*. Hun kjente kontoret, og hun kjente kontorsladderens. Visste alt om alle. En informasjonskilde verd sin vekt i gull. Og det vil ikke si så lite, for vekten hennes var en av hennes ømmeste punkter, men ikke verre enn at hun kunne fleipe med det. Jeg kunne godt si *Fløtt på deg, tjukka*, uten at hun tok det ille opp. Hun visste forresten å svare med samme mynt. Hun kunne komme seilende inn døra, og nesten før jeg har fått åpna kjeften spør hun : *Å, har Kvenild vært her?* Det hadde han virkelig, men hvordan i all verden kunne hun vite det? *Du behøvde ikke å si to ord før jeg kunne høre at du nettopp har snakket med en trønder. Da er du plutselig i Trondhjem uti Sanden igjen.*

Vi delte kontor i mer enn 10 år, og av alle mine kolleger i Brannkassen var Janne den som sto meg nærmest. Vi var venner, og hun var en av de beste venner jeg noen gang har hatt. Jeg hadde litt dårlig samvittighet for henne da jeg skulle slutte i Brannkassen og begynne for meg selv, men det hadde jeg ikke behøvd. Hun hadde gruet seg for å fortelle meg at hun ville søke jobben som leder av sentralbordet, hun hadde to barn, og ville gjerne ha deltidsjobb. Så vi brøt opp omtrent samtidig. Dessverre døde Janne alt for tidlig. Hun var ikke fylt 50, da hun på hjemveien fikk et illebefinnende. Hun fikk stoppet bilen og tilkalt en ambulanse, men livet sto ikke til å redde. Det gjorde vondt.

*

IBM i Stockholm hadde fått inn en datamaskin, og skulle avholde programmeringskurs for interesserte firmaer. Kontordirektøren ville vi skulle ligge i forkant av den utviklingen som vi visste ville komme, og han meldte meg på kurset for at jeg skulle vurdere om det var noe vi kunne nyttiggjøre oss. Kurset varte i 4 uker, men det var dessverre ikke så mye å hente. Maskinen hadde en enorm regnekapasitet, kunne beregne avstanden til månen og til Jupiter på brøkdeler av et sekund, men det var egentlig ikke det vi hadde bruk for. Vi hadde en halv million fullverdifikringer som skulle regnes om hver hvert år når det var prisstigning, og det var det jo, men det hjalp oss lite at maskinen kunne regne, når den ikke kunne skrive. Den kunne tilkoples en IBM hullkorttabulator, men det hadde vi fra før, og den egnet seg lite til å skrive poliser og premievarsler. Men kurset var interessant, det skapte vyer om fremtiden som ga oss følelse av en annen verden enn den vi levde i.

Vi hadde en programmeringsoppgave. Jeg hadde en litt annen løsning enn kurslederen, og spurte ham om min løsning var feilaktig. Han studerte den et øyeblikk, så sa han den ga nok riktig resultat, men i praksis kunne den neppe brukes fordi den brukte nesten to tusendels sekunder mer enn hans. Jeg forfulgte spørsmålet med å spørre om vi ikke hadde tid til å vente i to tusendels sekunder, jeg ventet ofte mye lenger på bussen. Men oppgaven var bare en delfunksjon som kanskje skulle gjentas hundre millioner ganger, og da ville det fort bli sekunder, minutter og timer av tusendelene.

*

Når jeg var på reisefot måtte Janne forsvare festningen. Jeg kjente godt til kontoret i Trondheim, jeg hadde vært i Bergen og Stavanger, i Moss og Tønsberg og andre store distrikter sørpå. Men jeg ville også se noen av smådistriktene, og jeg ville se dem med egne øyne, ikke med andres. Nordpå var Brannkassen nærmest enerådende. Vi hadde mange store distrikter der, og mange små. Jeg ville ha med meg noen av hvert slag. Jeg la opp turen som

en reise til knutepunkter, 3-4 dager på hvert sted mens jeg besøkte distriktene omkring. Første stopp Brønnøysund, som var et høl. Men dette var før Brønn-øysundregisteret ble oppfunnet, så forholdene kan jo ha endret seg. Jeg bodde på et gjestgiveri eller pensjonat med faste spisetider: frokost 8-9, middag 15-16, ingen måltider utenom de faste. Jeg skulle ut til øykommunen Vega, og måtte avgårde før 8 om jeg skulle rekke båten, følgelig ingen frokost. Tilbake 16.30 - ingen middag, ikke en gang de usle levninger som måtte finnes etter måltidet - den som ikke kan passe mål, han får slikke den tomme skål. Jeg var 4 dager i Brønnøysund. og kom for sent til hver eneste middag - noe alternativt spisested fant jeg heller ikke, og var jeg ikke blitt så overdådig bespist av lensmannsetaten hvor jeg enn kom, ville jeg antakelig ha havnet på Brønnøysund kirkegård under en gravsten med innskriften : *Han sultet til døde, kom for sent til brødet.*

*

Jeg var hos lensmannen i Velfjord, innerst i Velfjorden langt sør i Helgeland. Lensmannen lå syk. Jeg ble tatt imot av lensmannsfruen og sønnen som var lensmannsbetjent. Det var storveies å få besøk fra Norges Brannkasse. Det var fruen som førte ordet, mens sønnen forholdt seg taus. Hun var utrolig flink til å trekke opplysninger ut av folk, ville gjort det skarpt i kriminalpolitiet. Det tok bare noen sekunder å finne ut at jeg var fra Trondheim. *Men da kjenner dokker vel han Asbjørn, betjenten våres som gifte seg med ho Randi, dattera vår. Asbjørn??* Ja, Asbjørn Haarberg. han var og fra Trondheim. Å, Asbjørn Haarberg, ja vi gikk sammen på skolen. Ja, det va det æ tenkte, dokker va jo begge fra Trondheim. Hun ropte opp gjennom trappa : *Martin, det er ein kropp her som har gått i lag med han Asbjørn på skolen!!* Det ble mumlet et eller annet ovenfra som jeg ikke var i stand til å oppfatte. *Han sei vi må sørg for at du får nåkka i livet.* Og hun sørget for at jeg fikk noe i livet, en oppdekning som hotell Bristol ikke hadde behovd å skamme seg over. Og det var ikke snakk om at jeg fikk lov til å reise inn til Brønnøysund den dagen. Siden var jeg inne på kontoret med sønnen. Han var slett ingen dust, tvert imot våken og grei. Arkivet hans var i mønstergyldig orden. Og det lot ikke til at noen i Velfjord kunne kjøpe en gyngestol eller en hest ute at han visste det og sørget for at det ble forsikret. Og han var tydeligvis den fremtidige lensmann i Velfjord.

Mor elsker å være lensmann, sa han , og vi lar henne gjerne være det et stykke på vei. Papirarbeidet bryr hun seg heldigvis ikke om.

Da jeg skulle reise neste dag, kom hun med en butt med molte som jeg skulle få med hjem til barna mine. Jeg syntes ikke det gikk an å ta imot, og ville betale for den. Men hun tok ikke mot betaling for slikt, ihvertfall ikke av familie og slekt. *Men vi er da hverken i familie eller slekt, forsøkte jeg meg. Nei, men du har gått i lag med han Asbjørn på skolen. Og så må du hilse han Asbjørn når du kommer sørpå. Han er lensmann i Brandval nå.* Lensmannsbetjenten kjørte meg selvfølgelig til Brønnøysund.

*

Neste stoppested var Nesna. Men hurtigruta var på Nesna kl. 3 på natta. Hva gjør man på Nesna kl. 0300? Jeg ringte Normanns Gjstgiveri. Det var greit, de var vant til at det kom folk midt på natta. Gjstgiveriet var bare 50 m fra kaia. Rett fram. Åpne dører. Bare å gå rett inn. Men da jeg gikk i land sto gjstgiveren på kaia. Hadde nok fått direktiver av kona. Han tok kofferten og fulgte meg inn. Det var dekket på kjøkkenet, et enkelt men fristende nattmåltid. Han spurte når jeg skulle vekkes. Jeg behøvde ingen vekking, men sto opp ved nitiden. Hadde tenkt meg til Sandnessjøen kl. 11. *Hva har du tenkt å gjøre i kveld? Det er dessverre smått stell med forlystelser her. Å, jeg finner vel en bok.* Han sto og verket ...*Spiller du bridge?* Det gjorde jeg. *Hva om vi fikser et bridgeparty?* Hvorfor ikke? Jeg skulle vel kunne vise bondeknølene hvordan bridge skal spilles.

Bridgespillerne som ankom om kvelden var en lensmannsbetjent og en bonde. Lensmannsbetjenten som var en god venn av *han Asbjørn* moret seg kostelig over referatet fra mitt besøk i Velfjord. Han ba meg hilse Asbjørn Haarberg fra ham også når jeg *kom sørpå* igjen. *Nå har du vel stoff nok til en Brandvaltur, forresten.* Bonden var nå svært beskjeden med hensyn til sin titel, han var ingen vanlig gårdbruker, men drev en forsøks- gård, for tiden eksperimenter med kornsorter som kunne vokse i midnatssolens land. Han var utdannet sivilagronom fra Ås. Der hadde han delt husvære med en kar fra Trondheim - kanskje jeg kjente ham også - en lang, hengslete kar med armer og bein som stadig kom bort i noe. *Ikke prøv å fortelle meg hva han heter, lo jeg., det måtte* være Lorens Brun som nå var forsøksleder på Tunga gård i Trondheim. Vi hadde gått i samme klasse i 13 år, og vi bodde begge i Steinberget. Agronomen var stadig i kontakt med ham, og jeg ba ham hilse fra meg ved neste kontakt. Og vi hadde flere felles kjente, for alle kjente selvfølgelig Bjørn Bendz som vi delte hus med i 5 år på Røa, han var kontrollingeniør for Nordland før han flyttet til Oslo, og var velkjent hvor du enn kom i fylket. Han hadde overnattet hos Normann dusinvis av ganger.

Alle viste seg å være dyktige bridgespillere - særlig *bonden* var fremragende - og jeg hadde ikke stort å lære dem. Normann var så begeistret at han slo frempå om en ny bridge neste kveld, men vi ble enige om at bridge to kvelder på rad ble for mye av det gode. Men tre dager fremover - når jeg skulle reise videre til Bodø - gikk også hurtigruta kl. 3 på natta, og det var jo liten vits i å gå og legge seg når man måtte opp igjen kl. 3. *Men dere skal jo ikke med hurtigruta, forsøkte jeg, dere skal vel alle på arbeid neste dag!*

Her nordpå sover vi ikke bort sumarnatta! Vi spilte bridge til vi hørte hurtigruta utenfor stuedøra. Alle tre fulgte meg til båten og ønsket meg god tur videre.

Jeg hadde gjort opp med Normann på forhånd. Han syntes det hadde vært så hyggelig å ha meg der at han ikke hadde lyst til å ta noen betaling. Jeg forsto ham, vi hadde hatt dethyggeleg, men det var Norges Brannkasse, ikke jeg, som betalte. Og Brannkassen hadde da råd til det. Han ga seg da, men middagen den første bridgekvelden gikk ihvertfall på *Huset*. Det ville han ikke gi seg på.

*

Brannkassen avholdt lensmannsmøter (samlinger) 3-4 ganger i året - samlet lensmennene i et fylke eller deler av fylket på et sentralt hotell i noen dager. Jeg var ofte med og foreleste om emner innen kontororganisasjonen eller fortalte om ting som skulle skje i nærmeste fremtid. Lensmenn er alvorlige, seriøse mennesker, men de kan da slå seg løs inniblandt.

*

Da jeg foreleste på et møte på Elverum traff jeg *han Asbjørn*, og vi kunne utveksle ungdomsminner. På avslutningsfesten sang vi *Æ e fødd i Trodhjem uti Sanden*. Tostemt. Asbjørn hadde en praktfull stemme, og vi høstet trampeklapp. Siden besøkte jeg ham flere ganger i Brandval. Branntakstbestyreren i Kongsvinger var en av mine faste kontakter, og da var det ikke lange stubben til Brandval.

*

På Åndalsnes var det samlet lensmenn fra Romsdal og Sunnmøre. Vi ser gjerne for oss sunnmøringer som ihuga målfolk, avholdsfolk og bedehusfolk, men her var det humør over avslutningsfesten. Avholdsfolk så jeg ikke mye til. Det var heller ikke noe særlig som minnet om bedehuset. Stemningen var høy, men uten at det var noen som gikk over streken. Jeg var ute i resepsjonen en tur for å ta en telefon, og der sto det en ikke helt edru fyr og kranglet med kontordama. Det var et eller annet han ville ha, som han ikke fikk, helst noe flytende tror jeg

. *Nå får du gå, Reinert, ellers henter jeg lensmannen, han har sikkert en brisk til deg!* Men Reinert ville ikke gå, han ville ha, hva det nå var. Og han lot seg ikke skremme av trusler om lensmann, det ville helt sikkert ta en time før lensmannen kunne innfinne seg. Hun skrev noe på en lapp som hun stakk til meg : *Si til lensmannen i Romsdal at Reinert er her og lager bråk!*

Jeg trakk meg diskret tilbake og fant lensmannen i Romsdal i en lystig forsamling. Han tittet på lappen. *Å, er han nå her igjen, at han aldri kan gi seg. Det er Reinert,* sa han henvendt til de andre, som tydeligvis også kjente Reinert. Han reiste seg for å gå. *Nei, stopp litt, dette vil jeg være med på!* Det var lensmannen i Nesset. Lensmannen i Valldal og lensmannen i Voll hadde også en høne å plukke med Reinert. Jeg beveget meg mot resepsjonen. Dette kunne bli moro.

Det var tre dører til resepsjonen, og de tok hver sin dør.. Lensmannen i Nesset hadde gått ut bakveien og kom inn hovedinngangen. Han var den første Reinert fikk øye på, en diger kar med en hårmanke som Samson ville misunt ham. Han stoppet midt i en setning, *Er du . . men . . men . .det er da ikke du som bestemmer her. Snu deg !!* Han snudde seg.

Og der sto lensmannen i Romsdal. Og to andre lensmenn, tydeligvis også fra hans bekjentskapskrets. Han glippet med øynene. 4 på en gang. Dette kunne ikke være sant. Det måtte være en vond drøm. Men det var sant. Og der dukket det opp enda flere lensmenn i bakgrunnen. Lensmenn som hadde vært hans vonde skjebne mer enn en gang. Det var et skjelvende vrak som vaklet ut gjennom hovedinngangen som nå var blitt hovedutgang.

*

Lensmannsmøte på Røros. Trivelig møte og hyggelig avslutning. Arti å treffe trøndere. Lurte på om jeg skulle ta en sviptur til Trondheim og besøke moren min, når jeg nå var så langt nord. Men så fikk jeg bilskyss til Oslo med kontordirektøren. Og jeg skulle jo til Trondheim om en måned når hun fyllte 70 år. Men det ble aldri noen 70-årsdag. Hun døde plutselig 3 uker før hun fyllte 70, og ble begravet på min 43-årsdag.

*

Vi begynte å bli litt trangbodde på Røa. Våre to eldste var blitt tenåringer, og de andre var ikke småbarn lenger. Kristin var begynt på skolen, Birgit begynner neste år, om 5 år har vi 3 tenåringer og 2 voksne, vi må igjen begynne å se oss om etter annen bolig. Det var to ubebygde tomter tvers over veien, jeg tok kontakt med eierne om de kunne være villige til å selge, men begge hadde byggeplaner for egen regning. Jeg kunne muligens fått kjøpt et hus på Nesodden, det var noe større enn vårt på Røa, men ikke nok, syntes jeg, hvis vi først skulle flytte. Og ingen av ungene ville til Nesodden. Det var et godt stykke utenfor sivilisasjonen etter deres oppfatning..

Men så dukket det plutselig opp en ny mulighet. Jeg hadde slengt inn en søknad på en stilling som personalsjef hos Berger Langmoen, en stor ferdighusfabrikk i Brumunddal, og ble innkalt til konferanse. Det så positivt ut, og da jeg nevnte husspørsmålet fikk jeg høre at det skulle ikke bli noe problem. Her var tomter nok, og de skulle bygge akkurat det huset jeg ville ha. Det hørtes jo flott ut, men det var en søker til som skulle til konferanse neste dag. Jeg skulle iallfall høre fra dem i løpet av et par dager. Jeg hadde nevnt det for Lilla, og hun var slett ikke negativt innstilt. Brumunddal var da visst et koselig lite sted mellom Hamar og Lillehammer, og brumundøler var vel ikke verre enn andre døler.

Jeg ventilerte nå spørsmålet ved middagsbordet. Jeg hørte et glass falt i gulvet, så ble alt dørgende stilt. *Sa du . .sa du Brumunddal? Jeg sa Brumunddal, ikke indre Mongolia. Blir ikke det omtrent det samme? Mor, du må prøve å få ham til en psykiater. Og hvem av oss har*

du tenkt å få med deg til . . . var det Brumunddal? Brumunddal er . . . nei, det var visst håpløst, jeg fikk ta dem med på en søndagstur til indre Brumunddal. Kanskje de kunne kjøpes. Det var greit med de minste. Der skulle det greie seg med noen kaniner og kyllinger. Men de største var nok ikke noe nøyd med det. Her måtte det nok minst en hest til. Og Lilla hadde snudd helt om. Hun sviktet meg totalt, og nå så hun på meg som om jeg var den stygge ulven som ville ta de søte barna ifra henne og internere dem bak piggråd i Brumundal. Spørsmålet ble aldri aktuelt, Langmoen hadde bestemt seg for siviløkonomen fra Hamar. Han ville gjerne ha en hedmarking, og siviløkonomen var også 8 år yngre enn meg.

Husspørsmålet løste seg på en måte som alle ble fornøyd med. Leieboeren vår flyttet, og så slo vi hull i veggen. Tomannsboligen var blitt enebolig med 3 stuer i første etasje, og 6 soverom og 2 bad i annen. Jeg måtte naturligvis innfri husbanklånet, men det var problemfritt å få det konvertert. Jeg var blitt kredittverdig. Det var ikke mer enn 10 år siden jeg lå våken om natta og grublet på hvordan i allverden jeg skulle greie økonomien med det nye huset. Nå kunne jeg uten problemer overta hele huset. Og vi var langt bedre stillet enn vi ville vært om vi hadde fått bygget enebolig i 1948.

*

Nå var den var kommet. Datamaskinen vi hadde ventet på. IBM 1401. Vi hadde forberedt oss godt gjennom flere år. Blanketter og rutiner var tilrettelagt, mye var lagt inn på hullkort slik at overgangen ikke ble synderlig plagsom. Vi hadde mange projekter under forberedelse, men det var i første rekke i poliserutinen det nye maskinsystemet skulle nyttiggjøres. Vi hadde 15-20 unge damer som satt hele dagen og skrev poliser. Det de skrev på en uke kunne datamaskinen greie på et par timer, så vi kunne disponere disse til annet arbeid så snart maskinen kom i drift. Det var aldri tale om oppsigelser, det var ikke Brannkassens policy, og det var også mange avdelinger som skrek etter arbeidshjelp.

*

1960. Inn i elektronalderen.

Artikkel av AW i Brannposten desember 1960

Aldri har så mange skjønt så lite av så mye

Siden en av våre eldste forfedre fant på å bli hjulmaker, og herunder slumpet til å finne opp hjulet, har en rekke ting vært oppfunnet, heriblant kruttet og barbermaskinen. Begge deler uten vår medvirkning, særlig den første. Lenge trodde vi det var slutten på alle oppfinnelser da vår kone i ung alder fant opp en omelette à la cremation, men denne antakelse har ikke vist seg holdbar. Verden har også etter den tid gått frem i alder og visdom, og stadig fler djevlesk utpekulerte oppfinnelser har sett dagens lys. - Tidløse satelitter kretser i evig jag rundt jorden flere ganger i døgnet. Brølende jetmotorer skaffer beboerne på Snarøya nervøse trekninger i ansiktet, men gjør det mulig å komme over dammen på noen ganske få timer. 50 megatonns prøveekspløsjoner får bombene over Hiroshima og Nagasaki til å virke som små, harmløse kinaputter. Og sist, men ikke minst har vår egen reklameavdeling funnet opp et K-spill.

En dag i oktober stanser en langtransport utenfor Wergelandsveien 3 (med et lite skår i vår nasjonale stolt- het må vi notere oss at transporten Frankfurt - Oslo går over Stockholm). Ved kraner med stor løftekraft begynner lossingen av mystisk utseende kasser merket VORSICHTIG på alle kanter. For riktig å understreke hvor vorsiktig de må håndteres, er kassene også utstyrt med bilder av sprudlende champagne- glass, hvilket straks skaper villedende assosiasjoner og forhastet optimisme med hensyn til innholdet.

Etter noen timer står nye maskiner oppmarsjert i vår dataavdeling - maskiner som arbeider ved utrettelige elektroner som raser rundt med lysets hastighet i maskinenes indre, og som etter hva ryktet forteller, skal kunne foreta merkverdige ting. Våre gamle, veltjente hullkortmaskiner trilles ut under taus deltakelse. Vi synes dog å ane en viss overbærenhet i noen av de blikk som følger dem på turen ut - omtrent som når man betrakter en litt eldre type av en Ford T-modell. Med dette har Brannkassen tatt skrittet inn i elektronalderen - en milepel i vår nesten 200-årige historie. Det er ikke uten en viss selv- tilfredshet vi kan konstatere at maskinsystemet er det første i Norge av denne type. De enkelte maskiner er knyttet sammen med armtykke kabler under gulvet og virker i synkronisert samarbeid ledet av en hjerne som i størrelse og form er skuffende lik en norsk geitost plasert i et hylster som en middels stor transformatorkjøsk.

Vi lar like godt de enkelte maskiner i **IBM 1401 Data Processing System** presentere seg selv.

TENKEREN 1401 Processing unit.

Jeg er systemets hjerne, og det er ikke uten grunn at hele systemet bærer mitt navn. De andre maskinene er bare mine sanseorganer og tjenere. De er jeg som tenker. Jeg kan huske 4000 tall eller bokstaver på en gang, jeg kan addere, subtrahere, multiplisere og dividere. Jeg kan løse ligninger, slå opp i en tabell som jeg kan ha i min hukommelse og foreta sammenligning av oppgitte verdier. Jeg kan treffe avgjørelser i samsvar med de instruksjoner jeg har mottatt. tiden jeg bruker på et regnestykke eller et tabelloppslag måles i mikrosekunder - dvs. milliontedels sekunder. Jeg gjør alt nøyaktig slik jeg har fått beskjed om å gjøre det, og jeg gir også de andre maskinene ordre om hva de skal gjøre. Jeg kontrollerer selv de instruksene jeg får, prøv ikke å lure meg! Hvis jeg får en ordre som bare er noe tull, lager jeg øyeblikkelig en sit streik, og da kan du lese på mitt kontrollpanel hva som er galt, hvis du har lært mitt språk.

LESEREN - KLØPPEREN 1402 Read Punch

Jeg er systemets øyne og leser hva vi skal gjøre, det vi kaller vårt program. Uten meg ville alle de andre maskinene stå der blinde og hjelpeløse, og det var ikke stor hjelp i å kunne tenke hvis en ikke hadde noe å tenke på. Jeg forstår dessverre ikke menneskeskrift, men jeg kan med letthet tyde huller i et kort og fortelle tenkeren hva som står i kortet. Jeg leser for sikkerhets skyld alt to ganger, og nåde meg hvis jeg ikke har lest det samme begge gangene. Da vil tenkeren si *:Hva er nå dette for noe tull? Nå får du virkelig ta deg sammen!* Men det hender heldigvis ikke ofte. Jeg er egentlig en slags siamesisk tvilling, for når jeg har lest et hullkort og tenkeren har multiplisert og dividert og fundert litt, kan jeg punche resultatet inn i et nytt hullkort. De kortene jeg har punchet leser jeg over etterpå, og ser etter at de er riktige. Jeg arbeider riktignok ikke på mikrosekundbasis, men jeg kan da i det minste lese 48 000 hullkort i løpet av en time, og det er vel ikke så verst. Punchingen går ikke fullt så fort, her greier jeg bare 15000 kort i timen.

SKRIVEREN 1403 - Printer.

Jeg bare skriver. Det er kanskje ikke så mye å skryte av, men jeg synes virkelig vi bør tenke litt på de stakkars elendige menneskekrypene også, og da er det kanskje ikke så dumt likevel at i det minste en av oss kan uttrykke seg på menneskespråk. Jeg skriver poliser, inkassolister, premievarsler og mye annet rart. Det er forresten meg alle ser på når vi har besøk, for alle synes jeg skriver så veldig fort. Tenkeren står jo bare der og ser dum ut - det er ingen som kan se at han tenker. På et minutt kan jeg skrive 600 linjer, og det kan være 132 tall eller bokstaver på hver linje. Det skulle bli noe slikt som 1320 tegn i sekundet. Når

jeg har skrevet en linje, må jeg fortelle tenkeren hva jeg har skrevet, og stemmer ikke det blir han rasende og stanser skriveingen mens røde lamper lyser av skam for hver bokstav som er skrevet feil.

HUSKEREN 729 - Magnetic tape unit

Jeg er også en slags hukommelse - arkivhukommelse om du vil foretrekke å kalle meg det. Mens den stakkars tenkeren bare kan huske fattige 4000 sifre, kan jeg få plass til 14 millioner i en magnetbåndhu- kommelse. Og så kan jeg ha et helt arkiv av magnetbånd om jeg matte ha bruk for det. Magnetbåndene minner svært mye om lydbånd, men du ville neppe ha noen glede av dem på din båndopptaker. På 15 båndruller kan jeg få plass til hele Brannkassens forsikringsbestand med navn og adresser. Idag krever det samme mer enn 2 millioner hullkort og fyller 30 store hullkortskap. Jeg er forresten ikke alene, det er to stykker av oss, slik at den ene kan lese fra magnetbåndet, mens den andre skriver på et nytt magnet- bånd det tenkeren dikterer. Og vi er også de første i Norge. Vi kan lese og skrive med en hastighet på 40 000 sifre i sekundet, vi gjør unna to 3 km lange båndruller på under et kvarter. Vi leser også alt to ganger - både det vi leser og det vi skriver - og har vi lest ulikt må vi hoppe tilbake og lese eller skrive om igjen.

Det ble nedsatt en EDB-komite som skulle utarbeide planer for maskinell databehandling Widding (datasjef), Hildan (regnskapssjef), Wik (Utviklingsleder), Svarverud (Senior programmerer). Vi skrev allerede poliser på datamaskinen, men poliseprogrammet var et hastverksarbeid som måtte revideres. Vår arbeidsmetode ble etter hver at Svarverud og jeg sammen laget et råutkast som vi så diskuterte i EDB- komiteen før endelig produkt ble forelagt kontordirektøren.

*

Vår neste oppgave var premiebetalingen. Forsikringspremien ble innkassert av lensmannen i landdistriktene og av vår branntakstbestyrer i byene hvor det ikke var noen lensmann. Det hadde fungert tålelig bra. Folk hadde respekt for øvrigheta, i hvertfall før krigen, og et kravbrev fra lensmannen ble tatt alvorlig. Men det var arbeidskrevende, og vi ville ikke være i stand til å utføre det ved hovedkontoret uten å ansette 40-50 nye funksjonærer som vi ikke hadde plass til, ikke engang i den nye kontorbygningen. Inkassorutinen *måtte* derfor desentraliseres. Men med vår nye datamaskin kunne vi skrive ut en million premie- varsler på to dager. Postgirokontoret drev forsøk med en optisk leser som kunne *lese* den nederste linjen på giroblanketten : identifikasjon og beløp samt 2 kontrollcifre.

Det *leseren leste* ble automatisk overført til et magetbånd som siden kunne leses av vår datamaskin. Postgirokontoret var meget interessert i å samarbeide med oss om projektet, og vi ble enige om et års prøvekjøring *bare* for Brannkassen. Den optiske leseren fungerte perfekt fra første stund. Det hendte selvfølgelig at fiskeren gikk med postgiroblanketten i bukselomma en ukes tid før han betalte eller at barna tegnet julenisser på den. Da ble den vraket av maskinen og skilt ut slik at den kunne avregnes manuelt. Men dette var et de små problemer vi hadde. Vi kunne gjennomføre sentralisert inkasso uten nyansettelser. Vi måtte naturligvis ha et inkassokontor som kunne ta seg av de som ikke betalte, men det ble bemannet av personale som ble overtallige andre steder.

*

Vi ville gjerne at våre kunder skulle få velge fritt om de skulle betale i bank eller på postkontor. Men da måtte vi ha en felles giroblankett for post og bank. Jeg tegnet nærmest for moro skyld en fellesblankett slik jeg mente den måtte se ut. Jeg viste den til kontordirektøren. Han spurte om jeg trodde det var noen mulighet for at bankene og postgiro- kontoret ville godkjenne en slik blankett. Jeg trodde nok jeg kunne få bankene med på det, da var det mere tvilsomt med Postgirokontoret. Men vi hadde jo et utmerket samarbeid med sentralinkasso og den optiske leseren, og vi hadde absolutt en høy stjerne på Postgirokontoret, så det var kanskje verd et forsøk.

Han var enig, og ville også orientere adm. direktør; dette var noe som hørte hjemme på høyeste plan. Vi fikk trommet sammen et møte med 3-4 av storbankene. De syntes forslaget var *meget interessant*, selv om det ikke var noe som kunne gjennomføres *over natten*. Det var

tydelig at bankene ville strekke seg meget langt om de kunne få innført en felles giroblankett, men også at de hadde sine tvil om at vi ville lykkes med å få Postgirokontoret med på projektet. Men det var i alle fall langt å foretrekke at saken ble tatt opp av en av Postgirokontorets største kunder enn av bankene.

Så var det Postgirokontoret. Direktør Gundersen syntes vårt forslag var *svært interessant*, og han var imponert over at vi hadde fått bankene med på det, det var jo i hovedsak deres blankett som ville bli forandret. Det var vel noen detaljer som måtte bearbeides, men - - det var helt klart at dette var en sak som måtte godkjennes av Samferdselsdepartementet. Det var ingen vits i å diskutere detaljer før dette var klarert. Men så var det slutt. Departementet sa Njet. De var overhodet ikke interessert i å diskutere en sak som vesentlig var til fordel for bankene som den gang var de store stygge ulvene.

I 1997 fikk vi en felles bank- og postgiroblankett. Den var praktisk talt identisk med det utkastet jeg lanserte i 1962 - 35 år tidligere. Guds kvern maler stundom langsomt.

*

EDB-komiteen fungerte ikke. Widding uteble rett som det var fra møtene. Var han der, kom han ofte med de besynderligste forslag. Vi måtte ofte bruke timer for å påvise at de ikke var holdbare. Et par uker senere kunne han komme trekkende med det samme forslaget igjen. Det var nesten pinlig. Det hele sprakk da Svarverud en kveld fant ham døddrukken i avdelingen med magnetbånd flytende ut over gulvet. Svarverud gikk til personalsjefen og sa kategorisk at han ikke ville være i Dataavdelingen lenger. Hvis Brannkassen ikke kunne finne en annen jobb til ham, ville han si opp. Kontordirektøren grep inn. Han spurte meg om vi kunne klare oss uten Svarverud. Det kunne vi vel hvis vi *måtte*, men vi ville i så fall bli nødt til å revidere våre fremdriftsplaner rentt tidsmessig. Folk med hans kvalifikasjoner vokste ikke på trær, og selv om de kunne kjøpes, ville dette ta tid. Jeg anså det ikke tenkelig at vi kunne finne noen som kunne gå rett inn på jobben. Kunne jeg tenke meg å ta ham under mine vinger? Det kunne jeg, og det var et alternativ jeg allerede hadde ventilert for ham, og som han ville godta. Men han måtte antakelig få med seg Borghov som også var meget kritisk til Widding

Vel, da overfører vi Svarverud og Borghov til deg som en midlertidig forføyning. Men det må være klart at det er en nødløsning. Jeg tror ikke den dagen er så langt unna da vi må ansette en ny datasjef. Men Widding må jo først få en sjanse.

*

Hildan kom ned med nye lønnsoppgaver som han hadde fått fra Skattedirektøren. De var ubrukelige. Utrolig klønete laget, kunne ikke fylles ut på datamaskin, knapt nok på skrivemaskin, han lurte på om vi kunne lage våre egne lønnsoppgaver. Det kunne vi nok, men vimåtte søke om tillatelse, for disse etatene var svært hårsåre for selvtekt, og måtte behandles som råtne egg. Jeg sto på reisefot og hadde liten tid, men det var jo en enkel oppgave. Det tok meg 5 minutter å skissere hvordan den burde se ut. Jeg ba Janne rentegne den og sende den over til skattedirektøren med spørsmål om vi kunne få trykke den selv. Skyld på datamaskinen. Da jeg kom tilbake lå det et brev fra skattedirektøren. De hadde mottatt flere klager på lønnsoppgavene, og ville nå trykke nye i sammenhengende baner. De ba om tillatelse til å bruke mitt utkast som trykkerimanus, og spurte hva jeg skulle ha i honorar. Jeg ringte kontorsjefen og sa de måtte gjerne bruke mitt manus. Noe honorar var ikke aktuelt, jeg var lønnet av Norges Brannkasse for å gjøre slike ting.

Et par måneder senere kom det et bud fra R-direktoratet med et litografi av Reidar Fritz- vold og et brev om at jeg var tilkjent en premie fra Den Sentrale Forslagsordning for mitt forslag til ny lønnsoppgave. Fritzvold er en anerkjent kunstner, og kunstverket må vel være verd et par tusen kroner - for 5 minutters arbeid et timehonorar på 25.000 Vel blåst !

Systemarbeidet gikk nå for full musikk. Svarverud og Borghov fant seg godt til rette. Jeg brukte selv størstedelen av min tid på systemarbeidet, og Janne måtte overta mye av mitt *vanlige* arbeid. Widding hadde fått sykepermisjon i 4 måneder for å *komme seg litt* -

Permisjonen ble tilbragt på en avrusningsanstalt. Widding kom tilbake igjen, hanglet og gikk et halvår, og så var det ny permisjon. Da han *sprakk* for tredje gang var det slutt. Uansett hvor liberal ledelsen var kunne ikke en så viktig avdeling fortsette uten en leder. Widding fikk innvilget sykepensjon, og det ble ansatt ny datasjef. Svarverud og Borghov ble tilbakeført til dataavdelingen hvor de naturlig hørte hjemme. Svarverud ble systemsjef. Leif Hammer, tidsstudiemannen som var blitt prasket på meg var sluttet, Janne var blitt leder av sentralbordet, hustrykkeriet klarte seg selv. Systemarbeidet som hadde vært min hovedbeskjeftigelse i 3 år eksisterte ikke lenger for min del. Jeg følte meg som et ribbet juletre.

*

Jeg gikk en stund og syntes synd på meg selv. Det var jo ikke min skyld at jeg var kommet i en så umulig situasjon. På den annen side hadde det jo fra første stund vært helt klart at Svarverud og Borghov skulle tilbake til dataseksjonen der de rettelig hørte hjemme. Jeg kunne sikkert få ansatt en ny kontordame som jeg ikke lenger hadde bruk for, men jeg kunne ikke skru klokka 3-4 år tilbake. Det ble mer og mer klart for meg at løsningen på mine problemer måtte finnes *utenfor* Norges Brannkasse. Jeg måtte ta spørsmålet opp med direktør Maalstad. Blankettarbeidet utgjorde nå ikke mer enn en snau fjerdepart av min arbeidsdag. Jobben som *utviklingsleder* var nærmest en vits etter at Dataseksjonen også hadde overtatt det meste av utviklingsarbeidet. Men hvis jeg i en overgangsperiode kunne beholde blankettarbeidet i Brannkassen, skulle jeg vel kunne livberge meg som frittstående konsulent. Jeg fikk uventet god støtte fra direktør Maalstad. Han hadde selv gått rundt med en følelse av at jeg uforskyldt var falt mellom to eller flere stoler, hva jeg ikke hadde fortjent etter min innsats i Widding-perioden. Jeg kunne påregne all tenkelig støtte fra Norges Brannkasse hvis jeg ønsket å sette en slik plan ut i livet. Han skulle også sørge for at jeg fikk en kontor plass i Brannkassen, selv om den ville bli noe mer beskjeden enn den jeg hadde idag. Det ville være i begge interesse at jeg hadde en kontor plass her.

*

Det var lite som minnet om vaiende faner og klingende spill da det spredte seg rykter i Nordengveien 66 om mine planer. Jeg måtte med sorg konstatere at min kone slett ikke viste det minste tegn til den entusiasme som en trofast og kjærlig hustru burde vise. Tvert imot agerte hun pinnsvin med piggene ut. Det vrimlet av ord som *sinnsvirring*, *hjerneskode*, *mentalundersøkelse*, *umyndiggjørelse*, *skillsmissegrund*, *høl i hue*, *tidlig senilitet*, *ansvarsløshet*, *delirium tremens*, *kugalskap* osv, Det ble Sian som fant de forløsende ord: *:Ja, og så tenker han slett ikke på at han har døtre og svigersønner å forsørge!!*

De fleste oppdrag begynte med : *Jeg fikk en telefon* - - -. Det var fra forsikringsselskapet Varde, et lite bilforsikringsselskap for avholdsfolk, egentlig en slags knoppskyting fra det svenske *Ansvar*. De hadde besøk av en delegasjon fra sitt svenske morselskap som ville ha dem til å legge om sine rutiner til EDB. De følte seg fullstendig overkjørt av datafolket, og hadde behov for sakkyndig bistand fra en som kunne snakke et språk de forstod. Det var midt i blinken for meg, men det var også midt i blinken for Varde. Jeg hadde nøyaktig de kvalifikasjonene de trengte, min faste arbeidsplass lå bare 50 meter unna, og jeg hadde nettopp avsluttet et dataprogram for Norges Brannkasse. Jeg visste det som var verd å vite om forsikring, om databehandling og om blanketter. Jeg kunne kommunisere med de svenske datafolkene og med de norske forsikringsfolkene. Varde var et lite selskap, antakelig for lite til å satse på eget dataanlegg - det ville bli for dyrt - vi måtte *bygge en bro* til Stockholm. Jeg

avsluttet min rapport med å si at jeg anså det utenkelig at det om 5 år ville være mulig å drive et forsikringselskap uten å disponere eller å ha adgang til et dataanlegg. Avstanden til Stockholm var nok stor, men jeg anså den ikke for å være uoverkommelig. Og den ville bli mindre etter som telekommunikasjonene utviklet seg.

*

Jeg ventet med spenning på selskapets reaksjon. Den kom ganske snart. Som jeg håpet hadde de funnet at jeg var den de trengte. De hadde selv ingen med data-kvalifikasjoner, og de ville nødvendig være helt i lomma på de svenske datafolkene. De hadde også funnet ut at de svenske blankettene var langt mere klønete enn mine. Selskapets administrasjon - adm. direktør, forsikringssjef, kontorsjef og polisesjef skulle til Stockholm neste uke for å forhandle med svenskene, og de ville gjerne ha meg med. De ville også under den turen diskutere en eventuell konsulentkontrakt for meg. Resultatet av svenskturen var over all forventning. Jeg kom hjem med en konsulentkontrakt som sikret meg en årlig inntekt på minst 60.000 kr., og med det samme fra Brannkassen lå jeg nå godt an. Jeg hadde enda mye ledig kapasitet. Det var hva jeg vil kalle en flying start. I de neste 3-4 år var jeg i Stockholm 8-10 ganger i året, mandag - fredag hver gang. Da vi var ferdige med polise- rutinen gikk vi løs på skadebehandlingen som var minst like arbeidskrevende. Og jeg hadde den tilfredsstillende at Vardes skadeprogram ble mer avansert enn Brannkassens. Oppdragene for Varde ble på en måte grunnpillarene i min virksomhet dels fordi det var det første oppdraget, men også fordi det ble av så lang varighet som 4 år, riktignok med noen opphold. Jeg hadde mangel hardt med våre svenske venner som gjerne ville ha det på *sin* måte. Det hendte jeg måtte sette hardt mot hardt, da ble jeg alltid bakket opp av Varde; det virket som de forsto at min løsning var bedre.

*

Men jeg hadde også andre store oppdrag. Skademeldingen for motorvogn ble et uhyre arbeidskrevende prosjekt, først i Brannkassens regi, deretter som norsk fellesblankett. Så et norsk/svensk prosjekt, og tilslutt crashlanding på fransk blankett som nå var autorisert som europeisk. Da hadde jeg mange hundre arbeidstimer, som jeg vel fikk mine honorarer for, men likevel bortkastet tid. Den franske blanketten var et elendig makkverk som jeg skulle gjort uendelig mye bedre, men vi har lite å stille opp med når den allerede er trykket i 400 millioner eksemplarer på 6-7 språk. Men jeg stemte NEI til EF. Som et plaster på såret ble jeg betrodd ansvaret for trykking og utsendelse av 2 millioner norske blanketter.

Et arbeid som ble påbegynt mens jeg enda var i Brannkassen var takseringsskjema for bygninger. Direktør Maalstad hadde sett seg lei på de astronomiske takstomkostningene med 3 håndverkere og takstbestyrer for å takserer et ganske enkelt hus. Gikk det ikke an å lage et skjema for slik taksering? Jeg var overbevist om at det skulle la seg gjøre, men jeg kjente ikke verdiene. Hadde vi en bygningskyndig mann (ikke sivilingeniør), var jeg sikker på at vi skulle greie dette sammen. Så ble Bjørn Olimb ansatt, og vi laget skjemaer for våningshus og uthus og hytter og mye mer. Takstene ble ikke dårligere enn før, og det trenges ikke lenger bygningskyndige folk for å fylle ut skjemaene. Allerede det første året sparte vi halvannen million i takstomkostninger. Men det var skjedd mye innen bygnings- teknikk siden den gangen, og nå ville alle selskaper være med på leken. Størrrelse og standard var nøkkelordene. Størrrelsen lot seg måle i kvadratmeter med visse justeringer, for kjeller og loft m.v. Standard lot seg også lett klassifisere fra enkel til luksuriøs med tilsvarende justeringsfaktorer. Vi hadde faktisk greid å lage et slikt skjema atskillige år før Lundteigen la fram sin geniale blåkopi under siste valgkamp. Siden er det blitt stille.

*

Det sto et digert billass på gårdsplassen. Tre mann holdt på å bære inn. Per Andersen sto der

og så helt oppgitt ut. Jeg ble litt nysgjerrig. *Ikke at det raker meg, men hva er dette? Det er nye poliser. Du store min, det må da være minst tre års forbruk - har du bestilt alt dette? Nei, det var Amundsen sjøl. Vil du åpne en pakke for meg, jeg får vel lov til å se på dem?* Han åpnet pakken, og jeg stirret, stirret så øyet ble stort og vått. Jeg måtte se en gang til. Høyre og venstre side passet ikke sammen, ikke på noe vis. 300.000 poliser rett i dass. Jeg måtte ta en iltelefon til Holbæk. *Krogshus? Hvem har undertegnet trykkeribestillingen? Ingen underskrift, men en signatur: JWA. Er det noe galt? Ikke noe som dere har gjort. Send meg trykkeribestilling og manus som ilpost så jeg har det imorgen tidlig, du skal få høre fra meg siden.* Jeg ba Andersen vente til neste morgen med å sende poliser opp til Data. *Og da gir du dem til Myrvoll, og ber ham sjekke at de er OK.* Jeg huket Andersen da han kom tilbake. - *Traff du Myrvoll? - Jada. - Sa han noe? - Han så på politen. Så sa han Jøss, og så føyk han inn til Amundsen. - Da er det vel ikke lenge før jeg har ham her.* Jeg hadde ikke før sagt det da han ringte.

Myrvoll sto ved siden av skrivebordet hans, Amundsen skjøv politen over mot meg. - *Her har det visst skjedd noe galt. - Det ser slik ut, ja. - Er dette noe som trykkeriet kan være ansvarlig for? - Ikke hvis trykksaken stemmer med manus. - Gjør den det?* Jeg tok trykkerimanuset ut av konvoutten og la den ved siden av politen. Det var lett å se at de stemte overens. Han pekte på manuset. - *Hvor har du fått dette fra? - Det fikk jeg sendt fra Trondheim idag. - Så du har altså visst om dette før, du da? - Siden igår etter- middag. -Hvem er det som har bestilt dette?* Jeg tok frem trykkeribestillingen. **JWA** med store bokstaver. - *Kan vi bruke papiret til noe?* Han så skiftevis på Myrvoll og på meg. Jeg lot som jeg tenkte meg om. - *Ikke til poliser ihvertfall, men - -. - Men? nei, jeg er redd det blir for stivt. - For stivt til hva? - Papiret, jeg tenkte på om vi kunne skjære det opp i ruller til dopapir, men det går ikke. 90 grams bank, Alvøenkvalitet.*

Galtungsslekten i fortid og nutid. Det var en oppgave som skaffet meg mere glede enn gull, men gleden er vel heller ikke å forakte. Direktør Galtung i Brannkassen kom innom meg en dag. Han hadde med seg en svær håndskrevet bok Den inneholdt en slektshistorie fra 1160 og frem til idag - Galtungsslektens historie. Hans far hadde brukt 50 år av sitt liv til å samle stoffet og redigere det, men etter hans død hadde det ligget nedstøvet. Nå var hans bror blitt pensjonist og enkemann, og trengte noe å holde på med. Jeg hadde jo litt greie på trykksaker, og nå lurte han på hva det kunne koste å trykke noe slikt som dette. Jeg fikk ta det med hjem for å vurdere satsmengden. Jeg begynte å lese litt på det, og jeg ble fascinert. Dette *måtte* jo trykkes. En slik skatt fortjente en bedre skjebne enn å begraves i støv. Jeg beregnet satsen til ca.150 trykksider. Prisen ville selvfølgelig avhenge av utstyr, billedstoff, innbinding etc. Jeg valgte å kalkulere en helt naken bok uten billedstoff og billigst mulig innbinding, og kom til at den kunne produseres for ca. 15.000 kr. skrevet på composer og trykket i offset etter fotografiske plater.

Galtung kom tilbake et par dager senere. Han var fornøyd med min kalkyle, og det ville nok bli både billedstoff og skikkelig innbinding. Det viste seg å være pengesterke folk i Galtungfamilien som var villige til å garantere for utgivelsen. Og det skulle ikke spares på noe. Nå ville han vite om jeg kunne påta meg å lede arbeidet med trykkingen. Forleggervirksomhet var ikke egentlig mitt bord, men jeg hadde svært god lyst. Men jeg måtte først undersøke om jeg kunne få noen til å utføre arbeidet. Skrivningen var det mest arbeidsskre- vende. Composeren i hustrykkeriet kunne jeg nok disponere utenom dagtid, men kunne jeg disponere Rønnaug? Joda, hun ville gjerne tjene litt ekstra, kunne gjerne skrive 3-4 timer hver lørdag. Og hun tilføyde at Knut, mannen hennes var bokbinder, han ville sikkert ta innbindingen når vi kom så langt. Kåre Hjalmarsen skulle lage trykkplatene, og Per Andersen påtok seg trykkingen. Fotograf hadde jeg i familien, om det trengtes. Jeg kunne

meddele Galtung at saken var i havn. Men baksmellen kom før vi fikk begynt. Rønnaug trakk seg. Hun var blitt gravid. Hun kunne vel for pokker ha brukt P-piller som andre folk. Nå var gode råd dyre. Jeg sa jeg kjente mange som skrev på maskin selv om de var gravide. Så få en av dem til å skrive, da. Hun var ubøyelig. Hun hadde vært gift i 4 år uten å bli gravid, og nå skulle *Barnet* prioriteres. Så kom hun med en pekefinger: *Du! Du* som skryter av at du ikke bruker korrekturlakk fordi du skriver riktig med en gang, *Du* som lurer deg ned her om kvelden og sniklåner Composeren min og tror jeg ikke merker det, *Du* kan skrive Galtungboka. Så blev det.

Galtung ville ha rett høyremarg, og da måtte alt skrives to ganger. Jeg kunne ikke skrive for fort - korrekturrettelser var mer komplisert enn ved dagens tekstbehandling, og måtte foretas på et lysbord ved å skjære inn den korrigerede teksten, og tape den på baksiden. Ved å skrive med moderat hastighet kom jeg ned i 5-6 rettelser på 40 sider, og jeg brukte vel da en halvtime på hver side. Alt i alt må jeg ha brukt mer enn 1000 timer på boken - slektstavlene var et mareritt, men resultatet var bra, og alle var fornøyd. Det ble en vakker bok på 400 sider - adskillig mer enn det jeg først fikk utlevert, innbundet i skinn, med fotografier, fargebilleder og slektstavler. Fortjenesten ble heller ikke så verst. Skattefritt.

*

Amundsen kom ned på kontoret mitt en dag. Det var litt uvant, han pleide alltid å be meg om å komme opp. Han startet med å si at Brannkassen nå kom til å trenge meg på full tid i to år, og at jeg måtte innstille meg på å avvikle mine øvrige oppdrag. Jeg sa straks at det ikke kunne komme på tale, jeg skulle også leve etter disse to årene. Jeg hadde en kontrakt med Brannkassen om å ta meg av Brannkassens blanketter på ca. 1/3 av normal arbeidstid. Jeg kunne tøyse meg til halv tid, men ikke mer.

I så fall vi være nødt til å ansette en annen. Din kontrakt med Norges Brannkasse vil da henge i en tynn tråd. Du er vel klar over at en kontrakt kan sies opp. Du har tre måneder, er det ikke så?

Jeg har vel det. Min kontrakt er undertegnet av direktør Maroni. Jeg vil i tilfelle også kreve en oppsigelse undertegnet av Maroni.

Vi behøver vel ikke gå til så drastiske skritt. Jeg kan ha forståelse for ditt ønske om en varig kontrakt, du skal jo som du sier også leve etter de to årene. Hva om jeg kan tilby deg en kontrakt frem til pensjonsalder?

Da kan vi kanskje diskutere det, men jeg vil presisere at jeg ikke har bedt om noen ny kontrakt, den er påtvunget.

En halv time senere kom han med et kontraktutkast. Det måtte vært skrevet på forhånd. Jeg skumleste det og leverte det tilbake.

Ta det med deg og kom med oppsigelsen. Dette er ikke engang noe å diskutere.

Kan du ikke i det minste skrive et notat om hva du forventer deg av en eventuell kontrakt med Brannkassen. Du må da vel være interessert i å fortsette her hvis vi kan finne et grunnlag for fortsatt samarbeid.

Så kom med den da. Jeg skal skrive. Antakelig det siste jeg gjør her i Brannkassen. En litt bitter sorti etter nesten 40 års tjeneste.

Og jeg skrev. Jeg kunne ikke unngå å komme inn på årsaken til at jeg hadde gått over til deltidsarbeid, min innsats som system- sjef i en uhyre vanskelig tid, og min umulige situasjon da jeg satt ribbet tilbake. Mitt abso- lutte minimumskrav til en ny kontrakt måtte være at jeg ikke skulle være dårligere stillet enn om jeg hadde fortsatt her i 1968. Jeg gikk også tilbake i

tiden da jeg i trass søkte en stilling som alle inkl. adm.direktør dømte som en blindgate, men hvor Brannkassen etter ganske kort tid oppnådde å bli en foregangsbedrift. Jeg sendte brevet til Amundsen med kopi til Maroni og Maalstad.

Amundsen innfant seg allerede neste dag med et nytt kontraktutkast. Han beklaget at det var en rekke ting vedrørende min stilling i Brannkassen som han ikke hadde hatt kjennskap til, og han hadde da også vurdert min kontrakt påny, med et resultat som jeg forhåpentlig ville finne mer tilfredsstillende.

Tilbake til Brannkassen Jeg måtte vurdere kontrakten påny. Den var ikke lenger umulig å leve med. Men det var en hel del småting jeg ikke likte. Var det f.eks. nødvendig å trekke fra 5 år på mine pensjonsrettigheter, når jeg likevel ville ha lengere tjenestetid enn de aller fleste. Det var kanskje juridisk uangripelig, men jeg syntes det virket smålig. Jeg likte heller ikke en fast lønn, ville heller vært knyttet til en lønnsklasse. Småligheten kom også her til syne ved at avdelingssjeflønnen var avrundet nedover. Men likevel. Kontrakten var ikke dårlig. Jeg var 60 år og ble ikke yngre med årene. Konsulenttilværelsen var ikke bare en dans på roser, jeg hadde aldri hjerte til å si nei til et oppdrag, og det var alltid et evig jag for å oppfylle frister og avtaler. Selv om jeg kunne tjene dobbelt så mye ble ikke nettoen dobbelt så stor når den progressive beskatningen hadde tatt sitt. Og jeg kunne sikkert ta noen konsulentoppdrag i ny og ne selv om jeg godtok kontrakten, jeg ville bare ikke være så avhengig av dem. Og jeg ville ha 5 ukers ferie. Og jeg behøvde ikke være livredd for å bli syk. Skulle jeg snakke med Lilla? Ingen hensikt, jeg visste jo så inderlig godt hva hun ville si. Jeg fikk ta avgjørelsen selv. Jeg ville ikke gidde å krangle om disse smålige detaljene. Jeg ringte Amundsen. Jeg ville godta kontrakten på ett vilkår, Jeg ville ha mulighet til å fullføre mine konsulentavtaler med Varde med en tidsfrist på 9 måneder. Dette ble godtatt, og kontrakten ble undertegnet 1. februar 1973.

Post Festum.

28.5.73 Direktør Gundersen i Norden Forsikring ringte og spurte om jeg på konsulentbasis kunne overta ansvaret for deres blanketter

29.5.73. Amundsen ringte og ba meg komme opp.

–Du har vært dum.

–Ja, det er medfødt. Noen spesiell dumhet?

–Ja, du skrev et brev til meg, og så sendte du en kopi til Maroni Det skulle du ikke ha gjort for nå har han vraket den kontrakten vi ble enige om. Flott, jeg har fått tilbud om ansettelse i Norden. Da slutter jeg her i morgen.

–Nei, du kan ikke det, du har da 3 måneders oppsigelse.

–Jeg har ikke det når den kontrakten vi skrev for 3 måneder siden er vraket

–Ja, jeg vil ihvertfall ikke ha mer med dette å gjøre, jeg har overlatt alt til personalsjef Semb, du få snakke med ham.

29.5.73 Samtale med personalsjef Sem

–Direktør Maroni hadde lagt ditt brev en skuff. Så hadde han glemt det, hvilket han beklager. Nå har han bedt meg skrive en ny kontrakt slik du vil ha den. Amundsen har fått beskjed om å holde seg unna, heretter sorterer du direkte under personalsjefen.